

ARKIVREGLER MOTTAGNA I OLIKA FORMAT

**En studie i två riksarkivs implementering av
nationell arkivjuridisk rättsordning vid arbetet med
e-arkivlösningar**

Sofie Lindberg & Sofia Sjöholm

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Henrik Horstbøll

År: 2015

© Sofie Lindberg & Sofia Sjöholm

Title

Archival regulations received in different formats: a study of how two national archives implement archival legislation by means of digital archive solutions

Abstract

The aim of this master's thesis is to examine how national archival legislation affects the archival profession in the practical work regarding digital archive solutions. In addition to this aim, we also explore to which extent the archival professionals have the ability to influence the digital archive solutions at their workplace. The subjects for our research have been the Swedish and Danish national archives. Theoretical support is taken from Norman Fairclough's critical discourse analysis. The national archival legislation, as well as the perceptions of archival professionals, were further examined by the use of Fairclough's three-dimensional model of discourse, in which interpretation takes place on a linguistic, discursive and social level. We have discovered that archival law, as a field of study, is still relatively unexplored.

The research questions have been formulated in accordance with the aim, with the overall intention to investigate whether the archival legislation is compatible with the archival practice or not. To answer these questions we have used a qualitative method consisting of a combination of text analysis, to examine the archival legislation, and interviews with archival professionals at the national archives. Based on these findings, we have concluded that there is a great impact of judicial discourse in practice. It has been revealed that the archival profession is highly affected by the judicial discourse and archival legislation. For example, the Danish law (concerning archival matters) is less comprehensive, but is more specified than Swedish law. There is also a closer collaboration between the Danish National Archive and the legislative institutions.

We have drawn the conclusion that there is a difference in influence of the archivists between the nations. In Danish law, single individuals are addressed to carry out responsibilities, while in Swedish law the organisation as a whole is addressed. Furthermore, there is a distinction between state laws and the National Archive's own regulations. The Danish National Archive has more authority to demand how questions concerning digital archives should be handled by the state agencies. However, we have discovered an opposition in both countries between National Archive practice and national archival legislation. A likely explanation is the rapid technological development and a legislation, which does not have the ability to adapt in the same pace.

Keywords

ABM; arkivvetenskap; e-arkiv; arkivjuridik; kritisk diskursanalys; digitalt bevarande; arkivarie; riksarkiv; Sverige; Danmark – ALM; archival science; archival law; critical discourse analysis; digital preservation; archivist; National Archives; Sweden; Denmark

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	5
2 Syfte och frågeställningar	7
2.1 Beskrivning av forskningsproblem och syfte	7
2.2 Forskningsfrågor.....	8
2.3 Disposition.....	9
3 Bakgrund	10
3.1 Begrepp och definitioner	10
3.1.1 E-arkiv	10
3.1.2 Arkivjuridisk rättsordning	11
3.1.3 Arkivarieprofession	11
3.1.4 Handlingsbegreppets olika innebörder	12
3.2 Riksarkivens uppdrag och organisation.....	13
3.2.1 Svenska Riksarkivet	13
3.2.2 Danska Rigsarkivet.....	13
3.3 Teknisk modell för e-arkiv (OAIS)	14
4 Tidigare forskning	18
4.1 E-arkiv	18
4.2 Arkivjuridik	22
4.3 Arkivarieprofessionen.....	23
5 Teori	25
5.1 En socialkonstruktionistisk grund.....	25
5.2 Diskursanalys.....	26
5.3 Kritisk diskursanalys	28
5.3.1 Faircloughs kritiska diskursanalys	29
5.3.2 Faircloughs tredimensionella modell	31
6 Metod	36
6.1 Val av metod.....	36
6.2 Textanalys.....	37
6.2.1 Urval och avgränsning.....	37
6.3 Intervjuer.....	38
6.3.1 Urval och avgränsning.....	39
6.3.2 Genomförande	39
6.4 Etiska aspekter	40
7 Arkivjuridiska regelverk i Sverige och Danmark	42
7.1 Svensk lagstiftning.....	42
7.1.1 Arkivlagen	42
7.1.2 Arkivförordningen.....	45
7.1.3 Tryckfrihetsförordning	45
7.1.4 Personuppgiftslagen	47
7.1.5 Övrig svensk lagstiftning.....	49
7.2 Dansk lagstiftning.....	51
7.2.1 Arkivloven.....	51
7.2.2 Arkivbekendtgørelsen.....	52
7.2.3 Persondataloven.....	53
7.2.4 Övrig dansk lagstiftning	53

7.3 Arkivspecifika föreskrifter och cirkulære.....	54
7.3.1 Riksarkivets författningssamling.....	54
7.3.2 Rigsarkivets bekendgørelser og cirkulære.....	57
8 Riksarkivens e-arkivlösningar.....	59
8.1 E-arkivlösningar	59
8.1.1 Svenska Riksarkivets e-arkivlösning.....	59
8.1.2 Danska Rigsarkivets e-arkivlösning.....	63
8.3 Arkivjuridiska regelverk.....	67
8.3.1 Svensk arkivjuridisk påverkan	67
8.3.2 Dansk arkivjuridisk påverkan.....	70
8.4 Arkivariens inflytande	73
8.4.1 Arkivariens inflytande i Sverige.....	73
8.4.2 Arkivariens inflytande i Danmark	74
9 Analys och diskussion av diskursiv praktik i förhållande till arkivjuridik.....	77
9.1 Tillämpning av Faircloughs 3D-modell.....	77
9.2 Arkivjuridik, arkivarieprofession och praxis.....	80
9.2.1 Arkivarieprofessionens inflytande genom stöd i lagstiftningen.....	80
9.2.2 Inflytande genom författande av riksarkivens egna föreskrifter	82
9.2.3 Arkivarierollen och arkivarieprofessionens inflytande	85
9.3.4 Arkivjuridisk påverkan på praxis och dess arbete med e-arkiv.....	87
9.3.5 Relationen mellan riksarkiv och social praktik	89
10 Avslutande kommentarer	95
10.1 Slutsatser.....	95
10.2 Förslag till vidare forskning.....	97
Källförteckning	99
Bilaga 1 Intervjuformulär.....	107
Bilaga 2 Arbetsfördelning	109

1 Inledning

Vi lever i ett allt mer digitalt samhälle, där allt från privata bilder till myndigheters dokument skapas och lagras digitalt. Den tekniska utvecklingen har möjliggjort för skapandet och lagrandet av stora mängder information på olika media. Även hanteringen av information måste anpassas till de nya framväxande media som används idag. Det påverkar samtidigt arkiven, som behövs för organisationers arbete i flera olika syften.

Records may be required for business purposes whenever there is a need to recall or prove what was done or decided in the past. Records provide access to precedents or previous work and thus save time and money by eliminating the need to create resources afresh. Records are also kept to guard against fraud and enable organizations to protect their rights and assets at law.

Shepherd & Yeo 2003, s. xi

För att myndigheter ska kunna återsöka och få tillgång till material av olika anledningar krävs fungerande metoder för att handlingar ska vara tillgängliga i framtiden. Det innebär att nya slags arkivlösningar utformas för att kunna bevara material utifrån ett långtidsperspektiv.

Den offentliga verksamheten angår alla medborgare och därför är det av stor vikt att det finns en möjlighet till insyn i myndigheternas verksamhet (Bohlin 2010, s. 17). I Sverige är handlingsoffentligheten den kanske mest betydelsefulla formen av offentlighet (Bohlin 2010, s. 19). För att säkra medborgarnas rätt att ta del av allmänna handlingar är det en förutsättning att myndigheternas arkiv bevaras, hålls ordnade och vårdas (SFS 1990:782 3§). Ett hållbart digitalt långtidslagrande är också av vikt för att säkra bevarandet av vårt digitala kulturarv, för att möjliggöra för framtida forskning att kunna använda sig av det digitala arkivmaterialet. Dessutom är hållbart digitalt långtidslagrande avgörande för att säkra information för rättskipningen och förvaltningen. Då den offentliga verksamheten i allt större utsträckning sker på ett digitalt plan ställs krav på arkivinstitutionerna att ha strategier för digitalt långtidsbevarande. Det leder till att arkivarieprofessionen möter nya utmaningar i det praktiska arbetet med att bevara handlingar inför framtiden, då teknik och format som används för att lagra digitalt material snabbt föråldras. Därför står dagens myndigheter och arkivfunktioner inför en utmaning: att långtidsbevara handlingar utan att det sker en alltför stor informationsförlust (Kristiansson 2002, s. 200).

Att långtidsbevara digitala handlingar är en ytterst central uppgift för Riksarkivet som är det högst verkställande organet för arkivfrågor i Sverige. Dess funktion som arkivmyndighet är att ta ansvar för den statliga arkivverksamheten och den nationella arkivvården (SFS 2009:1593). Riksarkivet, men även andra myndigheter bedriver ett

aktivt arbete med att både digitalisera och ta hand om digitalt fött material, vilket har resulterat i praktiska e-arkivlösningar och strategier för hur digitala handlingar ska tas om hand. Det pågår arbete på flera håll som rör frågor om e-arkiv och digitalt bevarande. E-delegationen är en kommitté som efter regeringens direktiv har i uppdrag att arbeta med e-förvaltningsutveckling. Däribland ingår arbete med bland annat förstudier och projekt, såväl som att ta fram vägledningar och riktlinjer (E-delegationen 2014). Projektet eARD ”e-arkiv och e-diarium – förvaltningsgemensamma specifikationer” ingår som ett av E-delegationens prioriterade områden och påbörjades 2011 och avslutades 2014 (Riksarkivet u.å.a). Projektet leds av Riksarkivet men innefattar även deltagare från statliga myndigheter, kommuner och landsting. Målen med eARD är att ”förenkla hanteringen av digital information inom den offentliga förvaltningen och att göra det lättare för privatpersoner och tjänstemän att samla se och följa ärenden inom och mellan myndigheter” (Riksarkivet u.å.a). Genom att ta fram så kallade förvaltningsgemensamma specifikationer (FGS) för e-arkiv och e-diarium ska dessa mål uppnås (Riksarkivet u.å.a).

Det svenska riksarkivets befogenheter, och därmed också inflytande inom e-arkivfrågor, har ett starkt stöd i den nationella lagstiftningen. Genom arkivlagens (SFS 1990:782) införande fastställdes att det ska finnas en statlig arkivmyndighet som utövar tillsyn och ser till att myndigheterna fullgör sina skyldigheter, och den statliga myndighet som ansvarar för detta är Riksarkivet. Arkivlagen kompletteras av arkivförordningen, i vilken det fastställs att Riksarkivet är den statliga arkivmyndigheten och där anges bland annat att Riksarkivet får meddela föreskrifter i arkivfrågor (SFS 1991:466 8§). Ytterligare förtydliganden om Riksarkivets uppgifter finns i förordning (SFS 2009:1593) med instruktion för Riksarkivet. Samtidigt ställer lagstiftningen som reglerar Riksarkivets verksamhet även krav på denna statliga arkivmyndighet. Det betyder att Riksarkivet har ett ansvar att följa med i den digitala utvecklingen för att säkra bevarandet av digitala handlingar.

Mari Runardotter nämner att nationell lagstiftning reglerar arkivpraxis och kan därför skifta mellan olika länder (2007, s. 5). Det betyder att det kan finnas olika sätt att arbeta praktiskt med digitala handlingar och e-arkivlösningar, och variation kan skifta mellan Sverige och exempelvis de nordiska grannländerna. Göran Kristiansson (2002, s. 203) berättar att ”[i] Danmark har man på ett föredömligt sätt tagit konsekvensen av den explosionsartade utvecklingen inom IT-området och att de danska myndigheterna är på väg mot en allt mer utbredd elektronisk förvaltning”. Frågan är hur den danska nationella lagstiftningen påverkar det danska Rigsarkivets arbete med implementeringen av e-arkivlösningar. Vi ämnar därför undersöka om det finns skillnader eller likheter i svensk respektive dansk arkivjuridisk lagstiftning. En ytterligare aspekt att undersöka är de följer den nationella lagstiftningen får på arkivarieprofessionell praxis i arbetet med e-arkivlösningar. Vidare vill vi analysera om det finns liknande resonemang kring arbetet med e-arkiv vid respektive riksarkiv.

2 Syfte och frågeställningar

2.1 Beskrivning av forskningsproblem och syfte

Den svenska offentliga arkivverksamheten har en central utgångspunkt i en arkivjuridisk rättsordning. Under utbildningen vid ABM-masterprogrammet i Lund har presentationen av arkivjuridik varit av introducerande karaktär och tämligen begränsad i sitt omfång. Lagar som tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) och arkivlagen (SFS 1990:782) reglerar samt säkrar åtkomst och bevarande av allmänna handlingar inom den offentliga arkivsektorn. Därmed är det viktigt som arkivarie att ha kännedom om dessa regelverk. Det är en särskild angelägenhet att det finns nationella bestämmelser i frågor som rör bevarandenaspekten, särskilt i en digital kontext. Den alltmer utbredda digitala informationshanteringen inom offentlig förvaltning gör att frågor om digitalt bevarande är högst aktuella att undersöka. Lagstiftningen har en avgörande roll för arkivsektorn. För implementeringen av lagstiftningen har de arkivarieprofessionella en central roll vad gäller det praktiska arbetet med bevarandet av samhällets kulturarv och e-arkivlösningar. Då den tekniska utvecklingen ständigt går framåt är frågan om lagstiftningen har följt med denna snabba utveckling och om lagstiftningen är följsam i förhållande till praktiken. De publikationer som behandlar arkivjuridiska frågor har främst varit av redogörande karaktär snarare än en kritisk granskning av rättsordningens påverkan vid implementering av svensk arkivpraxis (jmf Bohlin 2010; Geijer, Lenberg & Lövlblad 2013; Gränström, Lundquist & Fredriksson 2000).

I vår utbildning, det vill säga arkivvetenskap inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet, har utgångspunkten primärt varit ett svenskt perspektiv. Det finns således en brist på mer ingående arkivjuridiska studier av nordisk arkivpraxis och dess styrande rättsordning. De internationella perspektiv som har förekommit under utbildningen har huvudsakligen varit av anglosaxisk tradition. Det finns även en avsaknad av jämförelser mellan olika länders arkivpraxis.

Syftet med uppsatsen är att *undersöka hur införandet av e-arkivlösningar påverkas av nationella arkivjuridiska regelverk och i vilken grad arkivarieprofessionen har möjligheten att påverka införandeprocessen av valda e-arkivlösningar*. Vi ämnar att göra en diskursiv komparativ studie med det danska och svenska riksarkivet som forskningsobjekt. Studien kommer att genomföras med utgångspunkt i Norman Faircloughs kritiska diskursanalys. Diskursbegreppet är centralt för uppsatsen och ingår i våra forskningsfrågor. Diskurs förstås av oss som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 7). Denna definition är heltäckande och den som används i uppsatsen när vi talar om *arkivjuridisk diskurs*, vilket innebär det språkbruk som används för att förmedla den rättsordning som påverkar arkiv. Forskningsfrågorna besvaras med hjälp av

material från intervjuer med anställda vid riksarkiven, samt läsning av nationella regelverk som kan vara av relevans för vårt forskningsämne.

Vårt urval av studieobjekt är det danska Rigsarkivet respektive det svenska Riksarkivet, och specifikt dessa institutioners e-arkivlösningar. Dessa två riksarkiv kommer att användas som urval för en komparativ undersökning utifrån kritisk diskursanalys. Valet av riksarkiv beror på deras inflytelserika och normerande roll inom den nationella arkivsektorn, för att på så sätt få ett nationellt perspektiv på frågor rörande e-arkivlösningar.

Vår uppsats kan bidra med att fylla befintliga luckor inom det arkivvetenskapliga fältet. Omfattningen av den danska arkivvetenskapliga forskningen är ytterst begränsad och därmed bidrar uppsatsen samtidigt till den danska arkivvetenskapliga forskningen. Uppsatsen kan dessutom tillföra ett kritiskt perspektiv på arkivjuridik. Lagstiftningen har en väsentlig roll inom (framför allt den statliga) arkivsektorn. Med uppsatsen kan vi bidra med ett kritiskt perspektiv på hur den arkivjuridiska rättsordningen tolkas och implementeras i praktiken, av arkivarieprofessionella på riksarkiven.

2.2 Forskningsfrågor

Våra forskningsfrågor för uppsatsen är följande:

1. Hur påverkas arbetet med e-arkivlösningar av nationell arkivjuridisk rättsordning och arkivjuridisk diskurs?
2. Vilken roll och vilket inflytande har arkivarieprofessionen vid införandet av e-arkivlösningar?
3. Hur speglas arkivjuridisk diskurs i den praxis som utövas vid respektive riksarkiv i arbetet med e-arkivlösningar, och hur förhåller sig arkivjuridisk diskurs till arkivarieprofessionell praxis?

Den första forskningsfrågan undersöker den juridiska rättsordningen med dess regelverks och de juridiska diskursernas betydelse. Utifrån frågan undersöker vi hur de, för arkivsektorn tongivande, juridiska regelverken tar sig uttryck i e-arkivlösningarna vid respektive riksarkiv. Genom att undersöka det juridiska regelverkets inflytande kan vi bland annat få en uppfattning om den juridiska diskursens omfattning och inflytande. Vi får med andra ord en bild av den juridiska kontexten och den juridiska diskursen.

Den andra forskningsfrågan undersöker arkivarieprofessionens roll och dess påverkan vid införandet av e-arkivlösningar. Genom denna forskningsfråga undersöks den praxis som utövas av arkivarieprofessionella vid riksarkiven i samband med e-arkivlösningars införande. Denna institutionellt kopplade praxis kan ses som diskurs då arkivarieprofessionella som yrkesgrupp har en uppfattning om hur arbetet med e-arkivlösningar ska ske. Dessa uppfattningar formas av de arkivarieprofessionellas respektive bakgrund och utbildning, men uppfattningarna kan även vara institutionellt grundade, såsom i yrkesrelaterade etiska regler (jmf Lindh 1998).

Den tredje forskningsfrågan undersöker hur arkivjuridisk diskurs påverkar den praxis som utövas i arbetet med e-arkivlösningar. Genom denna forskningsfråga ämnar vi att ta reda på hur arkivarieprofessionen påverkas av en juridisk diskurs och vad arkivjuridisk diskurs kan innebära för arkivarieprofessionens arbete med e-arkivlösningar. Det innebär bland annat att vi undersöker om praxis och juridisk diskurs är förenliga med varandra eller om det finns motsättningar där emellan. Praxis förstås som ”individens eller grupperns handlande i anpassning till omgivningen” (Hermerén 2015a). I vårt fall kan omgivningen ses som riksarkivets verksamheter vilka arkivarierna befinner sig i och måste anpassa sig till.

De forskningsfrågor vi har utformat ställer bland annat frågor om befintliga diskurser och deras betydelse, vilket kan peka i riktningen mot att en kvalitativ metod är mest lämplig med inriktning mot diskursanalys, som även kommer figurera som vald teori (mer specifikt Faircloughs kritiska diskursanalys).

2.3 Disposition

I kapitlet *Bakgrund* redogörs för centrala begrepp för uppsatsen. Utöver denna presentation förklaras även svenska och danska riksarkivets uppdrag och organisation såväl som en kortare beskrivning av den tekniska modellen för e-arkiv: OAIIS-modellen. I efterföljande kapitel, *Tidigare forskning*, ges en forskningsöversikt över den svenska, danska och internationella forskningen på området. Avsnittet är uppdelat efter teman: e-arkiv, arkivjuridik samt arkivarieprofessionen. Kapitlet *Teori* följer därefter och där presenteras vårt val av teoretiskt perspektiv: Norman Faircloughs kritiska diskursanalys. Det valda teoretiska perspektivet sätts i ett bredare sammanhang. Dessutom motiveras valet av teori och tillämpningen av teorin förklaras. I kapitlet *Metod* motiveras valet av kvalitativ metod i form av textanalys och intervjuer. I detta avsnitt förklaras även hur metoden tillämpas för att samla in materialet, vilka överväganden som har gjorts, och vilka hänsyn som har tagits. Sammanställningen av resultatet av studierna av arkivjuridiska regelverk med relevans för e-arkivlösningar redogörs för i nästkommande kapitel *Arkivjuridiska regelverk i Sverige och Danmark*. Detta inleds med en uppdelning i svensk och dansk nationell lagstiftning, och följs därefter av en uppdelning i arkivspecifika föreskrifter skrivna av svenska respektive danska riksarkivet. I nästa kapitel, *Riksarkivets e-arkivlösningar*, presenteras det insamlade intervjumaterialet och struktureras efter teman och land. Här redogörs för informanternas svar vad gäller riksarkivets arbete med e-arkiv, synen på det arkivjuridiska regelverket, samt arkivarieprofessionen. I kapitlet *Analys och diskussion av diskursiv praktik i förhållande till arkivjuridik* analyseras och diskuteras resultatet av studien samtidigt som frågeställningarna besvaras. Faircloughs kritiska diskursanalys tillämpas här på vår studie. I det sista kapitlet, *Avslutande kommentarer*, läggs de slutsatser som har framkommit under studien fram. I anslutning till detta ges även förslag till vidare forskning.

3 Bakgrund

3.1 Begrepp och definitioner

Här nedan presenteras uppsatsens centrala begrepp och dess definitioner. Dessutom ges en introduktion till de institutioner som studeras, det vill säga svenska och danska riksarkiven. Slutligen presenteras även den etablerade standarden för e-arkiv (OAIS).

3.1.1 E-arkiv

En bestämd definition av vad e-arkiv är förefaller inte ha fastställts än. Pontus Bäckström diskuterar i sin magisteruppsats från 2012 e-arkivbegreppet efter Elisabeth Jarborn och Thomas Gäfverts resultat i *Rapport angående elektroniska arkiv* från 2008. Bäckström talar om att begreppet elektroniskt arkiv kan vara mer svårbeskrivet än vad det vid första anblick kan tänkas vara. Skulle frågan ställas till ”två olika personer som arbetar inom olika branscher vad ett elektroniskt arkiv kan vara så finns risken att man får två väldigt olika svar” (Bäckström 2012, s. 23).

Nu tre år senare framstår e-arkivbegreppet på verkställande arkivmyndighetsnivå fortfarande vara odefinierat. I de dokument i Riksarkivets författningssamling (RA-FS 2009:1; RA-FS 2009:2) som är inriktade på hanteringen av elektroniska handlingar finns ingen definition av e-arkiv. Riksarkivet definierar istället begreppet *system för bevarande* vilket är ”system som används för att säkerställa bevarandet av elektroniska handlingar” (RA-FS 2009:1; RA-FS 2009:2). Denna definition uppfattas av oss vara den praktiska lösning som krävs för att ta hand om elektroniska handlingar.

Det finns dock andra verksamheter i en svensk kontext som definierat begreppet. SKL¹ (Sveriges Kommuner och Landsting u.å.b) förklarar att ”[e]-arkiv är en tjänst för elektroniskt bevarande och hantering av digital information”. Även Statens Servicecenter (2013) har i en förstudie om e-arkiv och e-diarium definierat begreppet e-arkiv. I förstudien görs en skillnad på e-arkiv utan bevarande funktioner och e-arkiv med bevarande funktioner. Ett e-arkiv med den sistnämnda funktionen är

en tekniskt obunden informationsresurs för bevarande och tillgängliggörande av en organisations verksamhet över tid. Med bevarande ingår allt de [sic] som säkrar det elektroniska materialet över tid mot fysiskt [sic] påverkan och ger autenticitet, integritet och spårbarhet till informationen.

Statens Servicecenter 2013, s. 10

¹ SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) är en intresse- och arbetsgivarorganisation för svenska kommuner, landsting och regioner. Organisationen fungerar bland annat som ett stöd för medlemmarna, såväl som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning (Sveriges Kommuner och Landsting u.å.a).

Vi anser att Statens Servicecenters definition överensstämmer med vår egen syn av vad ett e-arkiv är och hänvisar till denna definition vid användandet av e-arkivbegreppet. Då vi i uppsatsen använder begreppet e-arkivlösning syftar vi på den praktiska implementeringen av e-arkiv, exempelvis hur ett system har byggts upp för att kunna säkra långtidsbevarandet av elektroniska handlingar. E-arkivlösning förstås som Riksarkivets begrepp system för bevarande.

3.1.2 Arkivjuridisk rättsordning

Rättsordning, synonymt med begreppet rättsystem, definieras som en "sammanfattande benämning på rättsreglerna i ett land" (Bogdan 2015). I denna uppsats inkluderas lagar, förordning, föreskrifter, regler med mera inom detta begrepp.

Med arkivjuridisk rättsordning syftar vi på den rättsordning som är förbunden med arkivverksamhet genom att den påverkar arbetet med arkiv och dess samlingar i något slag. Vi kommer även att använda ordet regelverk som vi definierar som en samling av regler, synonymt med rättsordning.

3.1.3 Arkivarieprofession

En av definitionerna av arkivarie, ges i Pearce-Moses (2005) ordlista över arkivbegrepp för The Society of American Archivists. *Archivist*, eller arkivarie, är "[a]n individual with responsibility for management and oversight of an archival repository or of records of enduring value" (Pearce-Moses 2005, s. 33). Den amerikanska definitionen av arkivarie handlar ofta om någon som hanterar inaktiva handlingar, medan arkivarie enligt den europeiska traditionen är någon som också hanterar aktiva handlingar (Pearce-Moses 2005, s. 33). Theo Thomassen (2001) fastställer att arkivarien ska besitta en förståelse för vad ett arkiv är, dess funktioner, och hur arkiven ska säkras och skyddas. Kunskaperna krävs för att arkivarien kunna "establish record-keeping systems, to analyse them and to be able to communicate about it" (Thomassen 2001, s. 374).

Detta är egenskaper som faller inom arkivarieprofessionen. Att det går att tala om en profession kan hänvisas till *Nationalencyklopedins* definition. Brante (2015) förklarar att *profession* kan ses som detsamma som yrke i allmänt språkbruk. Däremot menar han att begreppet har en snävare definition inom samhällsvetenskap där begreppet förstås som ett "yrke vars auktoritet och status bygger på hög formell utbildning, ofta universitetsbaserad" (Brante 2015). Vi anser att det är fullt adekvat att tala om en arkivarieprofession utifrån denna definition, då det bedrivs arkivvetenskapliga utbildningar på ett flertal lärosäten i Sverige. Ett par exempel är Lunds universitet och Uppsala universitet där det går att ta examen på mastersnivå i ämnet.

Däremot är arkivarieprofessionen inte den enda yrkeskår som arbetar aktivt med elektroniska arkivlösningar. Eftersom andra arbetsgrupper än arkivarier har inflytande över e-arkivlösningar har vi valt att inkludera dessa i begreppet arkivarieprofessionen, då deras synsätt på e-arkiv är lika relevanta som arkivariens. Ett exempel är den IT-personal som arbetar med e-arkiv men inte definierar sig som arkivarier, vilket gäller inom båda studerade riksarkiv.

3.1.4 Handlingsbegreppets olika innebörder

I den anglosaxiska kontexten talas det om records, vilket på svenska kan översättas till handlingar. Thomassen (2001) förklarar att handlingar är information som är skapad genom en dokumenterad arbetsprocess, och kan sedan tas fram igen utifrån arbetsprocessens kontext. Han ger en ytterligare definition av vad som är en handling och vad som inte hör till handlingsbegreppet.

A record is *information* that can be retrieved in the form of a document, i.e. the smallest unit of data that can independently function as information. Not all information that can be retrieved in documentary form is a record. Records are distinguished from other documents by the reasons of their creation. Unlike books in a library, which are the product of a conscious collecting activity, records have in common the fact that they are linked to the process that produced them.

Thomassen 2001, s. 374

Detta är vad vi avser då vi talar om handlingar. För att något ska ses som en handling måste dess innehåll vara fixerat på något slags medium (Bohlin 2010, s. 41). I en digital kontext kan därför information, trots att den består av en logisk struktur, ses som handlingar eftersom de är lagrade på medium. Det kan exempelvis vara hårddiskar, CD-skivor, disketter med mera. Begreppet elektronisk handling är ett väletablerat begrepp inom arkivvetenskapen internationellt:

Records maintained digitally are known to records managers as *electronic records* (or *digital records*). Both terms refer specifically to records created or received electronically, which are then *maintained* in electronic form, as opposed to records which are created using word-processing or other software and then printed onto paper.

Shepherd & Yeo 2003, s. 4

Denna definition av elektronisk handling tillämpas i uppsatsen, och likt Shepherd och Yeo använder vi oss synonymt av begreppet digital handling genomgående i uppsatsen. Begreppet har avgränsats och då vi talar om digitala handlingar avser vi handlingar som är digitalt födda, och inte digitaliserade (exempelvis scannade bilder).

Den svenska rättsordningen har också definierat begreppet elektronisk handling. I RAFS 2009:1 *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om elektroniska handlingar (upptagningar för automatiserad behandling)* finns en definition av elektronisk handling. *Elektronisk handling* likställs i föreskriftens andra kapitel 1§ med *upptagning för automatiserad behandling* (med hänvisning till 2 kap. 3§ tryckfrihetsförordningen SFS 1949:105). Begreppet *upptagningar för automatisk databehandling* (i arkivlagen SFS 1990:782 3§) håller enligt Geijer, Lenblad och Lövblad på att mönstras ut ur lagstiftningen – istället ska upptagning för automatiserad behandling användas (Geijer et al. 2013, s. 154).

Handlingsbegreppet definieras ytterligare i svenska tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) där det klargörs vad för typ av handling det rör sig om. Begreppet *allmän handling* är centralt för offentlig verksamhet. Bohlin (2010, s. 41) definierar begreppet som följande:

I ordet ”allmän” ligger inget krav på att innehållet i handlingen skall röra ”allmänna angelägenheter”, utan med *allmänna* handlingar förstås olika slags skriftliga dokument och tekniska upptagningar, som förvaras hos en myndighet och som *nått ett visst handlingsstadium*.

Bohlin (2010, s. 24) klargör att även om en handling är allmän så betyder det inte att allmänheten får lov att ta del av den. Det kan röra sig om olika typer av allmänna handlingar. Handlingen kan vara en *offentlig handling*, som då är tillgänglig för allmänheten, eller en hemlig handling, vilket bestäms av sekretess (Bohlin 2010, s. 24). Förutom det generella begreppet handling, som avser dokument, ärenden eller liknande som kan uppkomma i myndigheters arbetsprocess, används även begreppet allmän handling i en svensk kontext. Begreppet offentlig handling används i både dansk och svensk kontext i vår uppsats.

3.2 Riksarkivens uppdrag och organisation

3.2.1 Svenska Riksarkivet

Riksarkivet är den statliga arkivmyndigheten i Sverige. Det är en myndighet belägen under Kulturdepartementet vilket medför att Riksarkivet ska leva upp till de kulturpolitiska övergripande målen som finns i landet (Riksarkivet 2015a). De övergripande kulturpolitiska målen beskrivs i Kulturdepartementets (2009) propositionen *Tid för kultur*. Kulturen ska enligt målen ha yttrandefriheten som grund, och kulturen ska dessutom vara en kraft som är dynamisk, utmanande och obunden. Målen rör bland annat att kulturlivet ska vara inkluderande; alla ska kunna ta del av kulturlivet, och barn och unga uppmärksammas särskilt (Kulturdepartementet 2009). De uppgifter som Riksarkivet ansvarar för finns nedskrivna i den nationella rättsordningen. Förordning med instruktion för Riksarkivet (SFS 2009:1593) fastställer att Riksarkivet är arkivmyndighet för bland annat statliga myndigheter och handlägger arkivärenden ingen annan myndighet får handlägga. Riksarkivet ska följa svensk arkivverksamhet och ha en nationell överblick över arkivfrågor. De centrala uppgifterna är att se till att myndigheter följer arkivrelaterade regelverk och arbetar för utveckling av de metoder som framställer, bevarar och tillgängliggör handlingar. Myndigheten ska även verka för att förmedla kunskap, och gallra handlingar ändamålsenligt (SFS 2009:1593). På kortare sikt får myndigheten årligen specifika uppgifter genom regleringsbrev från Riksdagen (Riksarkivet 2015a). Sedan 2010 är Riksarkivet tillsammans med landsarkiven sammanslagen till en gemensam myndighet (Riksarkivet 2015b).

Riksarkivet har utformat strategiska dokument för sitt arbete inom olika arkivområden. Det finns bland annat en särskild bevarandeplan (Statens arkiv 2007) vars syfte är att effektivisera de bevarandeinsatser som finns hos Riksarkivet, landsarkiven och ett antal stadsarkiv.

3.2.2 Danska Rigsarkivet

Rigsarkivet är en arkivmyndighet som lyder under det danska kulturministeriet. Den samlade beteckningen på Rigsarkivet och dess anknutna institutioner är Statens Arkiver (LBK nr 1035 af 21/08/2007). Huvudkontoret är beläget i Köpenhamn, men institutionen har även besökbara arkiv i bland annat Århus, Odense, Viborg och

Åbenrå (Rigsarkivet u.å.a). Kulturministeriet (u.å.) beskriver att Statens Arkiver inom arkivområdet har en styrande position och ska på regeringens vägnar genomföra dess politik. I och med detta har arkivmyndigheten som uppgift att vara rådgivare i arkivfrågor till kulturdepartementet och andra myndigheter. I arkivfrågor ska Statens Arkiver ”være et videncenter, der kan anvise hensigtsmæssige løsninger” (Kulturministeriet u.å.).

På Rigsarkivets hemsida (Rigsarkivet u.å.b) beskrivs det att institutionens uppdrag är att ”indsamle og opbevare historiske kilder og at stille dem til rådighed for offentligheden.” Samlingarna visar på den danska historien genom bilder och dokument som omfattar den danska allmänhetens och kungligheters liv, men även utvecklingen av demokratin och ett danskt rättsväsende. Institutionen är tillgänglig för alla och uppmuntrar allmänheten ”til at bruge arkiverne og blive klogere på Danmarks historie” (Rigsarkivet u.å.b).

Fortsatt på hemsidan (Rigsarkivet u.å.c) står det att Rigsarkivet ska säkra bevarandet av det danska samhällets handlingar i nutid och framtid, vilket gäller både för pappers- och digitala handlingar. Bland Rigsarkivets uppdrag för bevarande av handlingar ska de ta hand om myndigheters, forskares, organisationers, privata företags, samt enskilda personers dokumentation. Det görs bland annat genom att arkivmyndigheten skapar en översikt över olika arkivbildares handlingar, värderar vilka handlingar som är bevarandevärdiga, och bevarar dem på ett sätt så att de ska kunna användas i framtiden. Rigsarkivet arbetar dessutom med regioner och kommuner för att deras handlingar ska bevaras på ett säkert sätt (Rigsarkivet u.å.c).

Förutom de föreskrifter som styr omhändertagandet av Rigsarkivets handlingar har verksamheten tagit fram strategiska dokument för den egna verksamheten. Det har bland annat utarbetats en strategi för hantering av elektroniskt material vilket behandlas i dokumentet *Strategi for arkivering af digitalt skabte arkivalier* (Rigsarkivet u.å.d). Strategin har som syfte att stötta Rigsarkivet i verksamhetens arbete med mottagande och bevarande av digitala arkivalier. Syftet är att för framtiden säkra material som har ett historiskt värde utifrån både autenticitetsaspekt och ett kostnadseffektivt perspektiv (Rigsarkivet u.å.d).

3.3 Teknisk modell för e-arkiv (OAIS)

I *E-arkivera rätt: sju perspektiv på hantering av digital information med hjälp av OAIS* (Askergrén red. 2009) ges en introduktion till vad OAIS-standarden innebär. Förkortningen står för ”Open Archival Information System” och ursprunget kommer från NASA² och deras första digitala arkiv. OAIS är antagen som internationell standard sedan 2003 och specifikationen fastställdes av en grupp rymdbolag som var medlemmar av CCSDS (The Consultative Committee for Space Data Systems) (Askergrén red. 2009, s. 12).

² National Aeronautics and Space Administration.

The Consultative Committee for Space Data Systems (CCSDS 2012) använder sig av flertalet begrepp i referensmodellen OAIS i deras ”Reference Model for an Open Archival Information System”. CCSDS definition av OAIS är följande:

An Archive, consisting of an organization, which may be part of a larger organization, of people and systems, that has accepted the responsibility to preserve information and make it available for a Designated Community. It meets a set of responsibilities [...] that allows an OAIS Archive to be distinguished from other uses of the term ‘Archive’ [...]

CCSDS 2012, s. 1-13³

Lavoie (2004) förklarar i *The Open Archival Information System Reference Model: Introductory Guide* att denna definition betonar de två huvudfunktioner som ett arkiv har: att bevara information (att säkra dess långsiktiga bevarande) och att ge tillgång till arkiverad information (Lavoie 2004, s. 3).

CCSDS har ställt upp ett antal obligatoriska krav som måste efterlevas för att det ska gå att tala om ett OAIS-arkiv. Där ingår bland annat kravet på att tillräcklig kontroll över informationen för att kunna säkra ett långsiktigt bevarande ska finnas, men även att informationen ska göras tillgänglig för den specificerade målgruppen (designated community) (CCSDS 2012, s. 3-1).

Askergren (2009) förklarar i inledningen av *E-arkivera rätt* (som har utgetts av Näringslivets arkivråd) att det som utmärker e-arkiv enligt OAIS är att det finns tre tydliga roller, vilka är producent, konsument samt en ledning. Producenten behövs för att det ska finnas information, konsumenten står för behovet av informationen och ledningen står för förutsättningarna för strukturerad arkivering. Alla tre roller ger med andra ord grundförutsättningarna för att ett arkiv ska kunna fungera (Askergren 2009, s. 8). CCSDS (2012) förklarar de tre rollerna som en del av OAIS omgivning. Producent är den roll som står för att tillhandahåller informationen som ska bevaras. Konsumenter interagerar med OAIS-tjänster för att hitta och komma åt informationen som är av intresse. Ledningen skapar övergripande regler som en komponent i en bredare domän av regler (som en del i en organisation) (CCSDS 2012 ss. 2-2 - 2-3).

I Näringslivets arkivråds handbok (Askergren red. 2009) förklaras att OAIS består av en funktionsmodell och en informationsmodell. De olika funktionerna som behövs i ett e-arkiv enligt OAIS beskrivs i funktionsmodellen. I informationsmodellen beskrivs och struktureras övergripande den metadata för att ett långsiktigt digitalt bevarande ska kunna genomföras. Det har även utvecklats standarder och modeller för ytterligare specificering av olika delar av systemet, i anslutning till OAIS, och här tas PREMIS för bevarandemetaddata eller arbetet med ”Trusted Digital Repositories” upp som exempel. (Askergren red. 2009, s. 12). Då OAIS-modellen tillhandahåller systemets aktörer, centrala funktioner, flöden samt en begreppsmodell kan den fungera som en arkitekturmodell för IT-system (Askergren red. 2009, s. 8).

Samson (2009) beskriver att det finns olika typer av så kallade informationspaket som är viktiga nyckelbegrepp i OAIS. De tre olika informationspaketen är *SIP*, *AIP* och

³ I CCSDS publikation är sidorna numrerade på ett dubbelsiffrigt vis, en sida har två nummer med ett streck mellan. Sida 1-13 är således en sida.

DIP. Dessa informationspaket har alla en gemensam uppbyggnad som består av tre delar; paketinformation, bevarandeinformation samt innehållsinformation. Den information som ska arkiveras och bevaras är innehållsinformationen, och består av metadata som är nödvändig för att användning av grunddata ska kunna ske. Bevarandeinformation fungerar som metadata för att underlätta förståelsen och framtida förvaltning av innehållsinformationen. Slutligen är paketinformationen också en slags metadata, av en teknisk och temporär karaktär, som håller ihop informationspaketet (Samson 2009, s. 161).

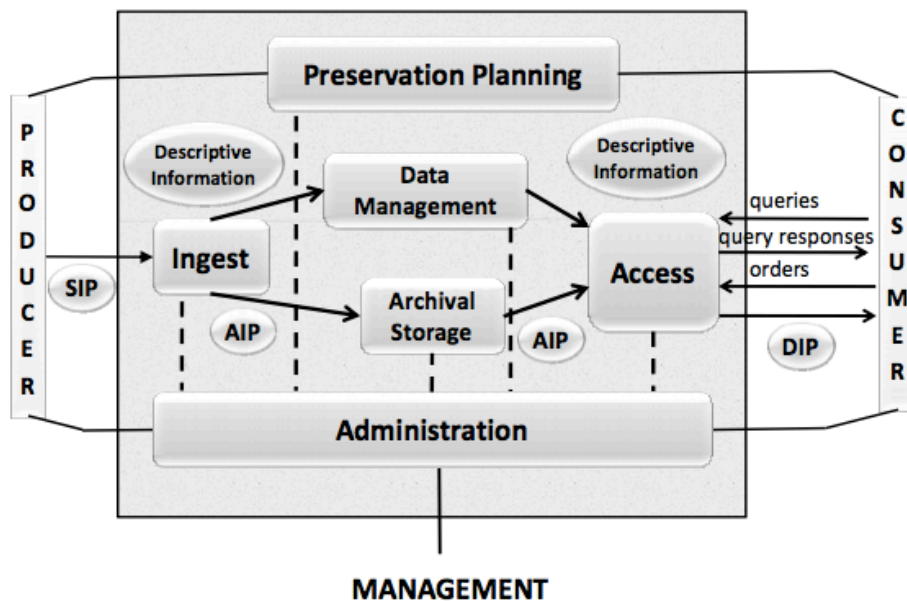

Figure 4-1: OAIS Functional Entities

Figur 4.1: OAIS-modellen (övergripande). Källa: CCSDS 2012, s. 4-1.

CCSDS (2012) beskriver SIP (Submission Information Package) som ett informationspaket som skickas till en OAIS-struktur från en producent (CCSDS 2012, s. 2-7). Vidare förklaras att inom OAIS transformeras en eller flera SIP till en eller flera AIP:er (Archival Information Packages). Paketinformationen i AIP:n överensstämmer med OAIS interna standarder. Som svar på en begäran ger OAIS hela eller en del av en AIP till en konsument i form av en DIP (Dissemination Information Package) (CCSDS 2012, s. 2-8). Producenten levererar alltså informationen som ett leveranspaket (SIP), som i OAIS-strukturen upprättas till ett informationspaket (AIP), och konsumenten som förfrågar materialet får det utlämnat i form av en så kallad DIP. Lavoie (2004) förklarar att det är i just AIP:n som fokus på långsiktigt bevarande ligger (Lavoie 2004, s. 11).

Lavoie (2004) beskriver att den funktionella OAIS-modellen består av sex tjänster och funktionella komponenter som ska göra att OAIS lever upp till huvudsyftena: långsiktigt bevarande och tillgängliggörandet för den specifika målgruppen (Lavoie 2004, s. 7). De sex funktionerna beskrivs av Lavoie (2004) som Ingest, Archival Storage, Data management, Preservation Planning, Access samt Administration (Lavoie 2004, ss. 8-10). Lavoie (2004) förklarar hur *Ingest* handlar om att ta emot information från producenterna och att förbereda denna information för att ingå i e-

arkivet. *Archival Storage* innebär hantering av långsiktig lagring och underhåll av digitalt material i OAIS. *Data management* handlar bland annat om att identifiera och beskriva den arkiverade informationen till stöd för OAIS-sökmedlen. *Preservation Planning* handlar om att kartlägga OAIS-bevarandestrategin, och rekommendera lämpliga förändringar då villkoren i OAIS-miljön förändras. *Access* hanterar processer och tjänster genom vilka konsumenter lokaliserar, efterfrågar och tar emot det material som finns i OAIS-arkivet. *Administration* handlar bland annat om ansvaret för den dagliga driften av OAIS (Lavoie 2004, ss. 8-10).

4 Tidigare forskning

Inom arkivvetenskap är e-arkiv ett utbrett forskningsområde, där forskare och studenter tagit sig an ämnet utifrån olika perspektiv. Däremot är inriktningen att studera arkivarieprofessionens praktiska arbete med e-arkiv ur ett arkivjuridiskt perspektiv ett fält som fortfarande är tämligen outforskat. Det har bidragit till att utbudet på tidigare forskningsmaterial för oss har varit begränsat. Vi kommer i detta kapitel att presentera svensk, nordisk och internationell forskning inom områdena e-arkiv, arkivjuridik samt arkivarieprofession.

Vår fokus ligger på svensk och dansk forskning inom forskningsområdena vilket beror på att det går att tala om nordisk arkivtradition (jmf Norberg 2003). Denna arkivtraditions historiska rötter redogörs för av Erik Norberg i artikeln ”A Nordic Archival Tradition”, publicerad i tidskriften *Archival Science* (Norberg 2003). I artikeln talar Norberg (2003) om att det är en styrka för organisationer att ha stöd i ett regionalt organiserat samarbete i olika delar av världen och menar att de nordiska länderna har en naturlig bas för sådan samverkan (Norberg 2003). Norberg (2003) tar även upp vissa grundläggande skillnader vad gäller lagstiftningen i den dansk-norska respektive den finsk-svenska traditionen. Skillnader finns även vad gäller den offentliga förvaltningens roll. Dessa skillnader behandlas dock endast kortfattat i artikeln, och författaren menar att samtliga nordiska länder trots allt delar en snarlik juridisk tradition (Norberg 2003).

Det har framkommit att danskt forskningsmaterial om ämnen som arkivjuridik, arkivpraxis och e-arkiv är tämligen begränsat. Det kan bero på att det i Danmark inte finns den spridningen av arkivvetenskap som akademisk disciplin (jmf Lybeck 2003). Av högskoleverkets (2008) granskning av ABM-utbildningar framgår att det saknas någon egentlig högskolearkivutbildning i Danmark, och de två utbildningar som finns är kortare kurser inom historieämnet (Högskoleverket 2008, s. 23). Att danska universitet inte erbjuder arkivvetenskapliga kurser i någon betydande utsträckning bekräftas även av Lybeck (2003).

4.1 E-arkiv

Inom arkivvetenskap är inriktningen e-arkiv, som tidigare nämnts, ett välutforskat ämne på svensk akademisk nivå. Tove Engvall har för Mittuniversitetet skrivit en masteruppsats i arkiv- och informationsvetenskap med titeln *Nyckeln till arkiven: En kritisk diskursanalytisk studie om interoperabilitet och kollektivt minne* (2013). Centrala begrepp för uppsatsen är e-förvaltning, interoperabilitet och kollektivt minne. Engvall (2013) fokuserar på offentlig förvaltnings övergång till e-arkiv, genom vilken arkivhanteringen blir en del av e-förvaltningen. I denna kontext blir

tillgänglighetsfrågan såväl som begreppet interoperabilitet relevant. Interoperabilitet skulle kunna underlätta informationsutbytet och öka tillgängligheten, men även stärka arkivens roll i det kollektiva minnet. I uppsatsen undersöker Engvall (2013) genom en kvalitativ fallstudie och textanalys projektet e-arkiv och e-diarium (eARD), vilket drivs av Riksarkivet på uppdrag av E-delegationen. För analysen används Faircloughs kritiska diskursanalys och dennes analysverktyg, där Engvall utför en textanalys av eARD-dokument och den diskursiva praktiken (Engvall 2013).

Resultatet av Engvalls (2013) undersökning är att en medborgarcentrerad förvaltning eftersträvas, ett synsätt som återkommer inom både den diskursiva praktiken och inom projektet eARD:s dokument. Interoperabilitet har en nyckelroll i en framträdande medborgarcentrerad förvaltningsdiskurs. Slutsatsen är att interoperabilitet kan stärka arkivens möjligheter att bli del av det kollektiva minnet. På en praktisk nivå är interoperabilitet betydelsefullt för att kunna bygga informationshantering som är samhällsgemensam, och på en diskursiv nivå fungerar interoperabilitet som en förutsättning för en medborgarcentrerad diskurs. Perspektivet flyttas på så sätt från den enskilda organisationens minne till det kollektiva minnet genom den medborgarcentrerade diskursen, i vilken projektet eARD ingår (Engvall 2013). Medan Engvall fokuserar på tillgänglighet och arkiven som samverkande minnesinstitutioner i en e-arkivkontext, fokuserar vi på hur arkivinstitutioner arbetar praktiskt med e-arkiv ur ett bevarandeperspektiv.

Ytterligare en masteruppsats i arkivvetenskap författades av Daniel Sjöberg för Göteborgs universitet 2008, och går att ta del av i förkortad form i tidskriften *Arkiv, samhälle och forskning* där den publicerades året därpå. I "Förändringens dilemma: En diskursanalys av synen på den digitala utvecklingen" behandlar Sjöberg (2009) synen på den digitala utvecklingen genom att i sin masteruppsats studera artikelmaterial från *Arkiv, samhälle och forskning*, men även lagstiftningsmaterial, och föreskrifter från Riksarkivet (RA-FS). I uppsatsen görs en historisk kartläggning över hur den digitala utvecklingen har uppfattats av den svenska arkivvärlden mellan år 1970-2007. För att undersöka hur den digitala utvecklingen har uppfattats av arkivvärlden har Sjöberg (2009) använt sig av diskursanalys för textanalysen. I analysen delas diskursen upp i tre stadier: idealisering, diskursivering samt institutionalisering. I den första menar Sjöberg att diskursen började formeras under 1970-talet, där olika lösningar växte fram som svar på ett problem och kan alltså förstås som idealiseringsstadiet. I nästa stadium sker diskursiveringen, där en av de möjliga lösningarna befästs (1980-talet). I institutionaliseringen av diskursen, befästs lösningen (vilken har utvecklats till en diskurs) genom exempelvis lagstiftning. Perioden för institutionaliseringen sätts som 1990-2007 av författaren och diskursen får här sitt uttryck i propositioner och föreskrifter. Detta tredje stadium speglas enligt Sjöberg (2009) tydligast i propositionen som föregick arkivlagen, statliga offentliga utredningar som följde därefter samt Riksarkivets föreskrifter. Riksarkivets föreskrifter beskrivs som "kontinuerliga uttolkningar av arkivlagen" (Sjöberg 2009, s. 16) och de ger även en bild av diskursens institutionalisering över tid. Genom centrala och styrande dokument institutionaliseras alltså diskursen kring den digitala utvecklingen. Analysen visar enligt författaren att frågan om digital utveckling har varit kraftigt eftersatt under den tid frågan har varit aktuell (Sjöberg 2009).

Övriga uppsatser som kan vara av intresse vad gäller forskning om e-arkiv är bland annat Annika Sjöbergs masteruppsats inom arkivvetenskap för Uppsala universitet

från 2014: *E-arkivering hos stadsarkiv: Mellanarkivslösning i sitt sammanhang*. Sjöberg (2014) undersöker och jämför ett antal olika stadsarkiv i anslutning till ämnet e-arkiv, mellanarkiv och långsiktigt digitalt bevarande. I uppsatsen undersöker Sjöberg (2014) dessa stadsarkivs syn på inlämnandet av material i anslutning till e-arkiv, såväl som synen på öppenhet och nytta av ett e-arkiv. Författaren jämför också kommunernas sätt att se på en mellanarkivlösning. För studien användes förstudierna till stadsarkiven och intervjuer med arkivarier vid stadsarkiven som forskningsmaterial. Grundad teori används som analysmetod. Även records continuum-model samt OAIS-modellen används. Endast ett av stadsarkiven i urvalet hade slutfört arbetet med en lösning för digitalt långtidsbevarande och fungerade därför som en jämförelse med de andra arkiven. Av undersökningen framgår att stadsarkivens syn på e-arkivet knyter an till helhetsperspektivet i records continuum model. Ytterligare en upptäckt är att de olika stadsarkivens syn på när materialet ska lämnas in varierar, men att alla inblandade parter anser att det är av vikt att bevara informationen i ett hållbart format (Sjöberg 2014).

Frågan om digitalt bevarande inom offentlig förvaltning undersöks även inom ämnesområdet informatik. Andreas Clair och Magnus Nylin har författat kandidatuppsatsen *Digitala arkivsystemens påverkan på arkivarbete i offentlig förvaltning* (2007) vid institutionen för informatik vid Lunds universitet. Uppsatsen behandlar hur digitala arkivsystem används inom den offentliga förvaltningen och fyra skånska kommuner som arbetar med digitaliserade bygglovsarkiv står i fokus. Clair och Nylin (2007) undersöker vilken inverkan digitala arkivsystemet har haft på myndigheternas efterlevnad av kraven som ställs på det offentliga i arkivlagen och tryckfrihetsförordningen, framför allt vad gäller insyn. Dessutom undersöks syftet med införandet av digitala arkivsystem inom offentlig förvaltning. Det som framkommer av undersökningen är syftet med införandet av de digitala arkivsystemen var att spara utrymme, men även att ge arkivens användare en ökad service. Den påverkan som systemen har haft hänger främst samman med en ökad tillgänglighet till arkivmaterialet (Clair & Nylin 2007).

Inom disciplinen arkivvetenskap och ämnet e-arkiv och offentlig förvaltning har Linda Wilhelmson och Daniel Hedman vid Lunds universitet författat masteruppsatsen *Vision och praktik: en studie av hur e-arkiv inom offentlig förvaltning har anpassats för användning* (2013). Wilhelmson och Hedman (2013) använder sig av kvalitativa fallstudier och verksamhetsteori där Skatteverkets, Stockholms läns landstings och Stockholms stads e-arkivprojekt fungerar som studieobjekt. I uppsatsen granskas hur e-arkiv anpassas utifrån förvaltningarnas specifika behov och hur förutsättningarna för användning har skapats. Det finns en betoning på användarna i visionerna om e-förvaltningens förtjänster, och ledorden i sammanhanget är effektivitet och tillgänglighet. Uppsatsen utreder även hur e-arkiv tillmötesgår dessa visioner om effektivitet och tillgänglighet (Wilhelmson & Hedman 2013).

För forskning kring e-arkivbegreppet som koncept kan Pontus Bäckströms magisteruppsats *Vad är ett E-arkiv?: En fallstudie på Stockholm E-arkiv* från 2012 nämnas. Den är författad inom arkivvetenskap på ABM-institutionen vid Uppsala Universitet. Bäckström (2012) studerar begreppet elektroniskt arkiv, och hur begreppet tas emot när arkiven flyttas till en digital arena med inriktning mot

långtidsbevarandet. Förutom att analysera e-arkivbegreppet, undersöker Bäckström hur OAI-modellen implementeras i praktiken. Utifrån detta syfte formulerar Bäckström forskningsfrågor som behandlar vad ett e-arkiv är, hur OAI-modellen fungerar i praktiken i e-arkivprojekt, samt de uppfattningar och planer kring långtidsbevarandet av digitalt material. Författaren tar avstamp i arkivteori och som fallstudieobjekt för sina frågor har Bäckström valt det pågående projektet E-arkiv Stockholm vilket har resulterat i ett fungerande e-arkiv. Han konstaterar att e-arkivprojektet är väl förankrat i OAI-modellen, men att det inte finns någon större skillnad på arkiv och e-arkiv. Även om miljön är förändrad hålls samma principer vid liv som vid ett pappersarkiv (Bäckström 2012).

I den arkivvetenskapliga masteruppsatsen *Strategier för digital bevaring och långtidslagring: en studie i kontroll av ettor och nollor* granskar Magnus Kristoffer Nilsson och Tobias Lundqvist (2010) hur olika verksamheters strategier för digitalt bevarande fungerar i praktiken i förhållande till styrdokument. De jämför också olika verksamheternas arbete med digitala handlingar. Nilsson och Lundqvist ämnar att, utifrån svaren, bland annat komma med alternativa lösningar på digitalt långtidsbevarande. De verksamheter som har valts ut för studien är Kulturen i Lund, Regionarkivet i Skåne samt Malmö stadsarkiv (Nilsson & Lundqvist 2010).

Näringslivets arkivråd har publicerat antologin *E-arkivera rätt: sju perspektiv på hantering av digital information med hjälp av OAI* (Askergrén red. 2009). Antologin fungerar som en slags handbok för att belysa olika aspekter av e-arkiv och OAI-modellen står i fokus. I antologin diskuteras hanteringen av elektronisk information utifrån både teoretiska och praktiska perspektiv. OAI-modellens olika delar, samt förhållandet mellan dessa, förklaras genom exempel från både privat och offentlig sektor. Boken riktar sig till personer som arbetar med informationshantering (Askergrén red. 2009).

På danska finns en rapport som handlar om den offentliga sektorns digitala kommunikation med medborgarna. Jesper Bull Berger vid Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier och Kim Normann Andersen vid Institut for Statskundskab har för Aalborg universitet publicerat ett så kallat workingpaper med namnet *Digital kommunikation med den offentlige sektor: Styrelser og statslige institutioner* (Delrapport 2) (2013). Deras undersökning ingår i ett större internationellt samarbete med forskare från Nya Zeeland, Norge och Tyskland. I rapporten presenteras huvudresultaten från styrelser och statliga organisationer från en undersökning som genomfördes under sommaren 2013 angående besvarandet av e-post och digital post inom den statliga, regionala och kommunala sektorn och fokus är på besvarandet av just digital post. Digital post, vilket lanserades av staten 2010, förstås som ett alternativ till e-post och har en roll för att det offentliga ska kunna kommunicera med medborgarna på ett säkert sätt. Undersökningen visar enligt Berger och Andersen på en heterogen bild av den offentliga sektorn. Vad gäller e-post svarar fyra av fem myndigheter medan det för digital post endast är hälften av kommunerna som svarar (Berger & Andersen 2013).

I ett internationellt sammanhang är praktiskt arbete med digitalt långtidsbevarande utifrån ett arkivvetenskapligt perspektiv som forskningsfält väletablerat. Exempelvis analyserar Luciana Duranti 2001 i artikeln ”The impact of digital technology on

archival science” hur arkivvetenskap kan kopplas till systemteori och hur det går att se på disciplinen som ett system. Vidare undersöker hon hur arkivvetenskap som system går att tillämpa på elektroniska arkiv (Duranti 2001).

Ett annat exempel är Christopher A. Lee (2014) som i sitt publicerade tal berättar om den ökande grad av digitalt fött material som skapas och de möjligheter arkivarier har att ta hand om detta material. Lee redogör för hur arkivarier vänt sig till, det på engelska, området digital forensics för att inkorporera metoder, strategier och applikationer i sitt eget arbete. Det ska bland annat ha en inverkan på arkivkoncept som proveniens och ursprunglig ordning (Lee 2014).

För en mer praktisk tillämpning av records management finns Elizabeth Shepherds och Geoffrey Yeos *Managing records: a handbook of principles and practice* (2003). I denna handbok diskuteras och beskrivs principerna bakom records management och dess implementering inom samtida organisationer. Handboken riktar sig till läsare utan förkunskaper i ämnet, men bidrar samtidigt med värdefull kunskap även till läsare med erfarenhet i ämnet (Shepherd & Yeo 2003, s. ix). Shepherd och Yeo (2003) försöker med handboken att utgå från ett internationellt perspektiv. Det innebär att fokus på juridiska frågor (som varierar mycket från land till land) inte inbegrips, utan istället ligger fokus på professionella principer och praktiker som är tillämpbara i hela världen (Shepherd & Yeo 2003, s. ix). Shepherd och Yeo (2003) bidrar med en detaljerad introduktion till koncept och praktiker inom records management och tar upp hanteringen av både elektroniska och traditionella medier genomgående i boken (Shepherd & Yeo 2003, s. xiii).

4.2 Arkivjuridik

En uppsats om handlingsoffentlighet och juridik utifrån huvudsakligen ett svenskt, men även ett danskt perspektiv, går att ta del av inom disciplinen rättsvetenskap. På kandidatnivå granskar Mikaela Eriksson och Linnea Sjöln Hermansson vid Handelshögskolan vid Karlstad universitet det elektroniska utlämnandet av allmänna handlingar i uppsatsen *Offentlighetsprincipen: Elektroniskt utlämnande av allmänna handlingar* (2014). Eriksson och Sjöln Hermansson (2014) granskar bland annat gällande rätt för utlämnande i elektronisk form och har som delsyfte att utröna hur Danmark, Finland samt Nederländerna hanterar förfrågningar om elektroniskt utlämnande av allmänna handlingar. Frågan om situationen i Danmark behandlas dock bara kortfattat, där Eriksson och Sjöln Hermansson (2014) konstaterar att det inte finns någon skyldighet för myndigheter att lämna ut offentliga handlingar i elektronisk form. Liknande resultat presenteras för Sverige där det inte heller finns någon juridisk skyldighet till utlämnande, men frågan har varit uppe för utredning ett flertal gånger (Eriksson & Sjöln Hermansson 2014).

I Sverige finns flertalet publikationer som behandlar lagtolkning. För arkivsektorn relevanta lagar och dess tolkning finns Alf Bohlin's *Offentlighetsprincipen* (2010). I denna diskuteras inte enbart tryckfrihetsförordningen utan också arkivlagen och offentlighets- och sekretesslagen med flera. Specifikt inriktad på arkivlagen är istället *Arkivlagen bakgrund och kommentarer* (Gränström et al. 2000), i vilken arkivlagens olika delar ytterligare kommenteras och förklaras av författarna. En nyare publikation med kommentarer till arkivlagen är *Arkivlagen en kommentar* (Geijer et al. 2013). I

en dansk kontext finns inte någon utbredd litteratur om tolkandet av nationell arkivjuridisk rättsordning. Statens Arkiver har i sin arkivhandbok (Petersen, Kristmar, Hall-Andersen, Engel & Statens Arkiver 2006) förklarat hur den nationella arkivjuridiska lagstiftningen implementeras i arkivpraxis. Dessutom har Rigsarkivet för sina egna föreskrifter publicerat vägledningstexter som ger ytterligare förklaring till hur deras föreskrifter ska tolkas (jmf Statens Arkiver 2013; Statens Arkiver 2012a). Dessa publikationer är av mer redogörande och tillämpande karaktär, men saknar en kritisk hållning till de lagtexter som tolkas.

Iacovino och Todd har ett juridiskt perspektiv på hanteringen av arkivhandlingar och granskar i artikeln ”The long-term preservation of identifiable personal data: a comparative archival perspective on privacy regulatory models in the European Union, Australia, Canada and the United States” (2007) integritetslagstiftning i utvalda länder i EU, Australien, Kanada samt USA. Särskilt undersöks hur bland annat arkivarier kan skydda privat information, vilken inverkan det får i digitala arkiv, samt hur skärpta regler har påverkat hanteringen av personuppgifter. Författarna behandlar exempelvis den svenska personuppgiftslagen och hur den påverkar bevarandet av information om personuppgifter (Iacovino & Todd 2007).

4.3 Arkivarieprofessionen

Ett annat ämnesområde inom arkivvetenskaplig forskning är det som handlar om arkivarieprofessionen. En föregångare till vår studie är licentiatuppsatsen *Information Technology, Archives and Archivists* (2007) skriven av Mari Runardotter inom ämnet informationssystem. Runardotter behandlar arkivarieprofessionens arbete med den framväxande problematiken kring långtidsbevarandet av elektroniska handlingar i Sverige. Med utgångspunkten att digitalt långtidsbevarande har bland annat en social anknytning syftar författaren till att undersöka informationsteknologi och digitalt långtidsbevarande utifrån ett arkivteoretiskt synsätt. För det första vill hon studera vilken inverkan och konsekvenser dessa aspekter får för arkivpraxis. Vidare vill hon undersöka hur framtidens arkivpraxis ska utformas för att inkludera humanistiska och sociala aspekter. Genom bland annat fokusgrupper, observationer och datainsamling undersöker Runardotter forskningsfrågor om hur arkivarier uppfattar sin nuvarande situation, deras syn på informationsteknologi och långtidsbevarande, samt vad som är deras största bekymmer. Studien förankras i arkivteori och har fokus på de händelser och fenomen som involverar och skapar problem i arkivaryrket (Runardotter 2007).

I sitt resultat kommer Runardotter (2007) fram till att arkivarierna inte känner sig bekväma i att ta hand om digitalt material, saknar stöd från övrig IT-personal, och att vidare utbildning i IT-system hade varit önskvärt. Arkivarien lämnas ofta ensam i frågan om bevarande då övriga medarbetare i organisationen inte ser det som en prioritering. Eftersom arkivarien ses vara förknippad med pappershantering utesluts arkivarien därmed från långtidsbevarande frågor rörande digitalt material. Det resulterar även i att arkivarien har svårt att påverka arkivbildning vid införandet av arkivsystem (Runardotter 2007).

Då uppsatsen är från 2007 kan den ses som något daterad. E-arkivarbetet har utvecklats och det har sedan dess tillkommit nya föreskrifter inom den arkivjuridiska rättsordningen som fokuserar på hanteringen av elektroniska handlingar. Runardotter

(2007) tar även upp i sitt förslag till framtida forskning att det bland annat finns en juridisk aspekt som påverkar och fungerar som hinder för långtidsbevarandet av elektroniska handlingar, och att juridisk påverkan behöver utforskas vidare. Vår studie blir ett nytt, uppdaterat bidrag till forskningen kring arbetet med e-arkiv i arkivpraxis med inriktning mot nationella rättsordningar.

Vilka kompetenser som krävs av myndighetsarkivarier utforskas av Anders Stenberg och Linda Nezwal De Maré i deras masteruppsats i arkivvetenskap vid Lunds universitet: *Kvalifikationskrav på arkivarier: en undersökning av svenska myndighetsarkiv* (2014). Stenberg och Nezwal De Maré (2014) menar att det saknas forskning som undersöker vilka kvalifikationer som efterfrågas hos myndighetsarkivarier, och ämnar därför undersöka just detta genom intervjuer och analys av ledigkungörelser. De utreder även om övergången till processororienterad arkivredovisning har påverkat vad som efterfrågas. Författarna undersöker också huruvida kvalifikationskraven beror på övergången till verksamhetsbaserad arkivredovisning eller den ökade mängden digitalt material. Det framgår av undersökningen att erfarenhet efterfrågas, såväl som juridiska kunskaper och att övergången till processororienterad arkivredovisning har påverkat kvalifikationskraven till viss grad (Stenberg & Nezwal De Maré 2014).

För arkivarier finns etiska regler som har författats av det internationella arkivrådet International Council on Archives (ICA), och har översatts av Björn Lindh (1998). Reglerna var avsedda att bidra till internationella normer inom arkivarieområdet. Dessa etiska regler fastställer vilket etiskt synsätt arkivarien ska ha i ett flertal frågor (Lindh 1998). ICA:s etiska regler är ett förhållningssätt som formar arkivarieprofessionen, på ett internationellt plan, för hur arbetet med arkiv ska bedrivas.

För övrigt kan sägas att under de nordiska arkivdagarna, som inträffar vart tredje år, samlas de olika nordiska länderna för att diskutera frågor inom arkivområdet. 2015 är värdlandet Danmark med Rigsarkivet som värd (Föreningen för arkiv och informationsförvaltning 2015). Med andra ord finns det ett intresse för nordiskt utbyte rörande arkivfrågor.

Frågor som rör det nordiska arkivväsendet går även att finna i tidskriften *Nordisk Arkivnyt* (Nordisk Arkivnyt u.å.a.) som ges ut av de nordiska riksarkiven fyra gånger om året. Tidskriften fungerar som arkivens nyhetsorgan och bidrar bland annat med information om möten och evenemang. Dessutom introducerar tidskriften nya publikationer inom arkivfältet och fungerar som en kanal för synpunkter inom arkivämnet. Avsikten är att *Nordisk Arkivnyt* ska fungera som ett allmänt stöd för idén om samverkan och gemenskap mellan de nordiska riksarkiven (Nordisk Arkivnyt u.å.a.). Från början var *Nordisk Arkivnyt* en intern dansk tidskrift men har gradvis utvecklats till en nordisk tidskrift (Nordisk Arkivnyt u.å.b.).

5 Teori

Valet för teoretiskt perspektiv är diskursanalys, vilken har sin grund socialkonstruktionismen där språket har en central roll för kunskap. Mer specifikt använder vi Norman Faircloughs kritiska diskursanalys (CDA), och framför allt hans tredimensionella modell som består av nivåerna text, diskursiv praktik och social praktik. Winther Jørgensen och Phillips (2000) bidrar med en grundläggande förståelse för diskursanalys i allmänhet i boken *Diskursanalys som teori och metod*, men författarna diskuterar även kritisk diskursanalys och Fairclough utifrån ett kritiskt perspektiv.

5.1 En socialkonstruktionistisk grund

Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att diskursanalys (mer specifikt de tre angreppssätt de tar upp; kritisk diskursanalys, diskurspsykologi och diskursteori) vilar på en socialkonstruktionistisk grund. De nyckelpremisser som finns inom socialkonstruktionismen förklaras ha rötter i fransk poststrukturalistisk teori, vilken av författarna ses som en del i den bredare kategori som är socialkonstruktionismen. De tre diskursanalytiska angreppssätten har bakgrund i språk teorin hos strukturalismen och poststrukturalismen, men kan dock bara kallas poststrukturalistiska i varierande grad (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 11-13).

För att visa på de gemensamma filosofiska antaganden som ligger till grund för de tre diskursanalytiska angreppssätten använder sig Winther Jørgensen och Phillips (2000) av Vivien Burrs (1995:2ff) karakteristik av socialkonstruktionismen. Det finns fyra premisser som knyter samman det socialkonstruktionistiska angreppssättet och dess antagande om språk och subjekt. Premisserna är:

1. ”En kritisk inställning till självklar kunskap”: Med detta avses att vår kunskap om världen inte är en objektiv sanning, utan att verkligheten blir tillgänglig genom de kategorier vi använder oss av för att kategorisera världen.
2. ”Historisk och kulturell specificitet”: Den kunskap och syn på världen vi har är alltid präglad av kultur och historia och den sociala världen är konstruerad socialt och diskursivt.
3. ”Samband mellan kunskap och sociala processer”: Det är genom sociala processer som vårt sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls. Genom social interaktion, där gemensamma sanningar byggs upp och det finns en kamp för vad som är sant och falskt, frambringas kunskap.
4. ”Samband mellan kunskap och social handling”: Vissa handlingar blir naturliga och andra otänkbara i en bestämd världsbild. Detta får till följd att

olika sociala världsbilder leder till olika sociala handlingar. Vidare sägs att den sociala konstruktionen av kunskap och sanning därmed får konkreta sociala konsekvenser. (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 11-12)

Dessa fyra premisser utgör alltså en grund även för den kritiska diskursanalysen, vilket är det angreppssätt som tillämpas i uppsatsen. Vi ställer oss därmed bakom dessa premisser och den socialkonstruktionistiska grunden.

I sammanhanget redogörs för förekommande kritik mot socialkonstruktionismen av Winther Jørgensen och Phillips (2000). Om all kunskap och sociala identiteter är kontingenta⁴, blir följden att ”allting flyter” och att det sociala är helt oregelbundet. Dock menar författarna att trots att kunskap och identiteter är i princip kontingenta så är de i konkreta situationer dock relativt låsta (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 12).

Bergström och Boréus (2005) förklarar att en konstruktivistisk syn innebär en uppfattning om att vår kunskap grundas av och genom språket. Här förklaras för övrigt också att uttrycket konstruktionistisk används mer frekvent, och att det inte framgår (av de författare som använder detta begrepp) om det finns en skillnad mellan *konstruktivism* och *konstruktionism*. Språket fungerar enligt detta synsätt som en slags ”konstruerande lins” (Bergström & Boréus 2005, s. 22). Bergström och Boréus (2005) tar även upp hur konstruktionismen är en grundpelare i poststrukturalismen. Inom poststrukturalismen har språket en central roll och dessa strömningar ifrågasätter stora samhällsvetenskapliga förklarings värde. Olika iakttagares kunskap ses aldrig vara neutral (Bergström & Boréus 2005, ss. 22-23). Neumann (2003) menar att diskursanalysen utgår från en språksyn som går ut på att språket är ett system av relationer, en språksyn som förklaras härstamma från den moderna lingvistikens grundare, Ferdinand de Saussure (Neumann 2003, s. 18).

5.2 Diskursanalys

Betydelsen av begreppet *diskurs* kan skifta. I *Encyclopedia of language and linguistics* (Asher & Simpson 1994, s. 940) går följande att läsa under avsnittet ”Discourse”:

’Discourse’ used as a mass noun, means roughly the same as ’language use’ or ’language-in-use’. As a count noun (’a discourse’), it means a relatively discrete subset of a whole language, used for specific social or institutional purposes - as in ’the medical discourses of the middle ages’.

Diskurs förstås enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)”. Författarna förklarar att vi aldrig kan nå bakom diskursen eller undersöka hur verkligheten ”egentligen” är, därför är det, i diskursanalys, diskurserna i sig som är föremål för analys (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 7). Diskursanalys kan i vår studie bidra med förståelse för hur de arkivjuridiska och arkivarieprofessionella diskurserna ser ut, deras

⁴ Kontingent är en filosofisk fackterm som används ”om satser som varken är nödvändigt sanna eller nödvändigt falska, utan endast ’tillfälligt’ sanna eller falska” (Hermerén 2015b).

påverkan och spel mellan varandra, deras inflytande och huruvida det finns en skillnad mellan dessa diskurser i anknytning till införandet av och i e-arkivlösningar.

Boréus (2011a) menar att perceptioner är utgångspunkt inom diskursanalys, vilket förklaras med hur företeelser i omvärlden uppfattas beroende på samhälle och tid. Det är med språket som tolkning och indelning av omvärlden sker. Språk och språkanvändning är centralt för all diskursanalys och studieobjektet är just diskurser (Boréus 2011a, ss. 150-151). Neumann (2003) beskriver att forskningsuppgiften hos diskursanalysen är ”att påvisa hur representationer konstitueras och sprids, och vilken uppsättning av skilda representationer som vid bestämda tillfällen bestämmer och utgör en diskurs” (Neumann 2003, s. 34). Diskurser påverkar hur världen uppfattas och hur den delas in, något som får följer i fråga om makt och individers ställning i samhället (Boréus 2011a, s. 156). Vi anser att det är en lämplig teori då vi vill undersöka bland annat vad som genom språket förmedlas i juridiska regelverk angående hur e-arkiv ska anordnas, men även vad som förmedlas av arkivarieprofessionen utifrån intervjuerna.

Det är genom språket vi får tillträde till verkligheten då det genom språket skapas representationer av verkligheten och världen får betydelse genom diskurs (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 15). Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att inte alla diskursanalytiska angreppssätt bekänner sig till poststrukturalismen, men att de ansluter sig till några huvudprinciper:

- Språket är inte en avspeglning av en redan existerande verklighet.
- Språket är strukturerat i mönster eller diskurser – det är alltså inte tal om ett generellt betydelsesystem som i den saussureska traditionen utan om flera system där betydelse skiftar från diskurs till diskurs.
- Dessa diskursiva mönster bevaras och förändras i diskursiva praktiker.
- Bevarandet och förändringen av mönstren ska därför sökas i de konkreta kontexter där språket sätts i spel.

Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 18

I vårt fall ger språket i lagtexter och i intervjuer oss tillträde till representationerna av ”verkligheten”, för att få en bild av diskurserna och den sociala världen anknuten till arkivjuridik och arkivarieprofessionen.

Bergström och Boréus (2000) avser med begreppet *diskurs* ”en uppsättning utsagor, talade eller skrivna, i ett bestämt socialt sammanhang, liksom de mer eller mindre uttalade regler som styr vad som ’kan’ och ’inte kan’ sägas eller skrivas i sammanhanget” (Bergström & Boréus 2000, s. 17). Begreppet genre (en identifierbar textkategori) ses som en del av diskursen. Enskilda texter uppkommer och mottas i en diskurs och kan ha effekter på diskurs. Diskursen ingår i en vidare *kontext*. Kontexten kan förstås som den miljö i vilken diskursen verkar (Bergström & Boréus 2000, ss. 17-18). Då det språkliga mönstret sätter gränser för hur vi tänker och handlar går också diskursanalysen att koppla samman med makt och olika typer av maktordningar (Thörn 1996, refererad i Bergström & Boréus 2000, s. 222). En viss diskurs rekommenderar vissa handlingar och en viss praktik, och kan även skapa tvingande normer (Bergström & Boréus 2000, s. 236).

5.3 Kritisk diskursanalys

Kritisk diskursanalys är, enligt Bergström och Boréus (2005), ett instrument som har till syfte att exponera dolda maktstrukturer. Kritisk diskursanalys är framför allt inspirerat av kritisk teori och Frankfurtskolan. Det som är gemensamt för diskursanalys och kritisk teori är att båda fokuserar på ideologikritik. Båda betraktar kulturfenomen som förhållande autonoma företeelser vilka inte bara förstås genom att studera det ekonomiska systemet (Bergström & Boréus 2005, s. 321). Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att det som är gemensamt för kritisk diskursanalys är att den ger teorier och metoder för att ”teoretiskt problematisera och empiriskt undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i olika sociala sammanhang” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 66). Winther Jørgensen och Phillips (2000) lyfter fram fem gemensamma drag inom den kritiska diskursanalysen, som de menar går att se som en särskild riktning. De gemensamma dragen är:

1. ”Sociala och kulturella processer och strukturer har en delvis lingvistisk-diskursiv karaktär”: Den diskursiva praktiken, där texter produceras (det vill säga skapas) och konsumeras (det vill säga mottas och tolkas), är en del av social praktik. Det är genom diskursiv praktik som social och kulturell reproduktion, såväl som förändring sker. Därför har den kritiska diskursanalysen som syfte att visa på den lingvistisk-diskursiva dimensionen hos sociala och kulturella fenomen.
2. ”Diskurs är både konstituerande och konstituerad”: Detta betyder att diskursen inte bara formar utan också omformar sociala strukturer och processer, samtidigt som diskursen också speglar dessa.
3. ”Språkbruk ska analyseras empiriskt i det sociala sammanhanget”: Med konkret lingvistisk textanalys analyseras språkbruket i social interaktion.
4. ”Diskurs fungerar ideologiskt”: Den kritiska diskursanalysen menar att ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper skapas och reproduceras genom den diskursiva praktiken, och dessa effekter ses som ideologiska. Det kritiska inslaget i kritisk diskursanalys är att den ämnar klarlägga den roll som den diskursiva praktiken har i att den sociala världen vilket innebär att ojämlika maktförhållanden upprätthålls. Syftet är social förändring, där maktförhållandena i kommunikationsprocesserna och i samhället i helhet är mer jämlika.
5. ”Kritisk forskning”: Kritisk diskursanalys är inte politiskt neutral, den är istället politiskt engagerad med syfte att social förändring ska uppnås, något som ska ske genom att visa på ojämlika maktförhållanden. (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 67-70)

Det som för kritisk-diskursanalytiska angreppssätt samman är enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) att dessa angreppssätt bygger på Foucaults diskursteori och författarna ger exempel på att Norman Fairclough har inspirerats av Foucaults diskursteori. Gemensamt är att dessa angreppssätt ser diskurs som ”delvis konstituerade för kunskap, subjekt och sociala relationer” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 95). De försöker även att genomföra en textorienterad diskursanalys där språkbruk analyseras systematiskt (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 95).

5.3.1 Faircloughs kritiska diskursanalys

Winther Jørgensen & Phillips (2000) menar att Faircloughs angreppssätt är det mest utvecklade som teori och metod inom den kritiska diskursanalysen för forskning om kommunikation, kultur och samhälle. Diskursanalysen hos Fairclough är textorienterad, och han försöker i sin kritiska diskursanalys koppla samman tre traditioner; detaljerad textanalys, makrosociologisk analys av social praktik, samt den inom sociologin tolkande mikrosociologiska traditionen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 66, s. 71). I vår studie har texten en viktig roll i diskursanalysen, då vi studerar arkivjuridiska regelverk, såväl som den text intervjuerna utgör. Boken *Critical discourse analysis: the critical study of language* är ett omfattande verk som består av papers som Fairclough har skrivit under tjugofem år. Fairclough (2010) skriver i introduktionen till denna att hans ursprungliga formulering av det breda syftet med sin kritiska diskursanalys fortfarande håller. Detta är "to develop ways of analysing language which address its involvement in the workings of contemporary capitalist societies" (Fairclough 2010, s. 3). Bergström och Boréus (2000) menar att Fairclough genom sin kritiska diskursanalys visar på hur lingvistik och samhällsanalys integreras (Bergström & Boréus 2000, s. 224). I *Encyclopedia of Language and Linguistics*, under "Critical linguistics" lyfts Fairclough fram då det talas om en grundläggande premiss inom kritisk lingvistik:

discourse is not simply a means of representation; of passing on information; a tool of communication; about language as 'saying'. Discourse is also about language as 'doing'; about performance, about control and power.

Fairclough 1989, refererad i Asher & Simpson 1994, s. 785

Boréus (2011b) förklarar att den kritiska lingvistiken, som utvecklades av språkvetare under 1970-1980-talet, ses som en föregångare till den kritiska diskursanalysen. Språket är enligt de kritiska lingvisterna en social konstruktion och språkets roll ses som avgörande för samhällets verklighetsuppfattning (Boréus 2011b, s. 142). Inte bara texten har en viktig roll i vår studie, utan även språket och mer specifikt språkbruket, både i de arkivjuridiska regelverken och i det språkbruk som används av arkivarieprofessionen i den diskursiva praktiken. Faircloughs diskursbegrepp är tredimensionellt (textnivå, diskursiv praktik och social praktik) och det är på just textnivån som utgångspunkten är lingvistisk (Bergström & Boréus 2000, s. 224). Winther Jørgensen och Phillips (2000) förklarar att Fairclough på textnivån använder sig av en detaljerad textanalys som ska visa på hur diskursiva processer lingvistiskt kan avläsas i specifika texter. Det är dock inte enbart en textanalys som räcker, då den inte visar förbindelser som kan finnas till "de samhälleliga och kulturella processerna och strukturerna" (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 72). Det är således inte enbart texterna som analyseras i uppsatsen, utan även deras del i ett större sammanhang, i en kontext eller, för att använda Faircloughs begrepp, i den sociala praktiken.

Genom att Fairclough inför en dimension av social praktik (i sin tredimensionella modell) vidgas diskursbegreppet avsevärt menar Bergström och Boréus (2000). Dimensionen är något som går i enlighet Bergström och Boréus terminologi; Faircloughs sociala praktik går att likställa med deras begrepp *kontext*. Detta kan tolkas som att den sociala praktiken ligger utanför diskursen och tillhör kontexten (Bergström & Boréus 2000, s. 224). Fairclough (2010) beskriver hur han likt många lingvister, använder diskursbegreppet som primärt "talad och skriven

språkanvändning”. Samtidigt menar han att diskurs också ska undersökas utifrån ett socialteoretiskt sätt: som en form av social praktik (Fairclough 2010, s. 92).

Bergström och Boréus (2005) hävdar att en av Faircloughs inspirationskällor är den franska marxisten Louis Althusser. Synsättet på diskurser inom den kritiska diskursanalysen är att rådande maktstrukturers upprätthållande beror på bland annat diskurser. Det är ett perspektiv som för tankarna till marxismen (Bergström & Boréus 2005, ss. 321-322). Fairclough menar, återgett av Winther Jørgensen och Phillips (2000) att diskurser kan vara ideologiska och ideologi förstås som ”betydelse i maktens tjänst”. Diskurserna har en koppling till maktrelationer och diskurser bidrar till att upprätthålla eller transformera dessa. Forskningsresultat är avsett, utifrån Fairclough, att användas för en organisatorisk demokratisering. Det ska belysa och skapa medvetenhet om hur diskurs som form av social praktik har en roll i ojämlika maktrelationer då den sociala praktiken både speglar och bidrar till att förstärka denna ojämlikhet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 79, s. 92). De arkivjuridiska regelverken utgör en viktig grund i arkivarieprofessionell praxis, för arbetet med e-arkiv. Därför kan tänkas att den arkivjuridiska diskursen sätter standarden för hur arkivarier ska arbeta med e-arkivlösningar. Arkivarieprofessionen kan därför stå under inflytande från arkivjuridisk diskurs, med dess regelverk som är författade på en högre politisk nivå. På så sätt kan den arkivjuridiska diskursen förstås som auktoritär, ett begrepp som går att koppla samman med makt.

Faircloughs synsätt innebär enligt Bergström och Boréus (2005) att diskurs har tre funktioner; en ideationell (diskurser har en innehållslig funktion), en relationell (att olika relationer mellan grupper etableras) samt att diskurs har en funktion i konstruktionen av identiteter (ett konstruktivistiskt synsätt). Fairclough vidgar diskursbegreppet genom att även tala om en dimension av social praktik. Den sociala praktiken är en dimension som gör att de andra dimensionerna text och diskursiv praktik (vilka vi återkommer till senare) kan relatera till något yttre och bredare. Den kan innefatta andra diskursiva praktiker, men även områden som inte är diskursiva som exempelvis ekonomiska betingelser av olika slag (Bergström & Boréus 2005, s. 322, ss. 307-308). Bergström och Boréus (2005) förklarar att med diskurs som social praktik avses hur diskursen relateras till ideologi och makt och därmed vidgas analysen då text (en form av social praktik) ingår i en vidare struktur. Fairclough använder begreppet diskursordning, vars konstruktion ska undersökas och en specifik text/diskursiv praktik måste sättas i relation till andra diskurser. Den kritiska diskursanalysen ger dock inga ”färdiga recept” på hur studier av den sociala praktiken ska ske, och delen som analyserar social praktik kan närmast ses som en makrosociologisk analys (Bergström & Boréus 2005, ss. 324-325).

Faircloughs diskurssyn är central för hans teori, och skiljer sig från övrig kritisk diskursanalys i det att diskursen både är konstituerande och även konstituerad, menar Winther Jørgensen och Phillips (2000). Diskurs är, utifrån Faircloughs synsätt ”en viktig form av social praktik som både reproducerar och förändrar kunskap, identiteter och sociala relationer, inklusive maktrelationer, och samtidigt formas av andra sociala praktiker och strukturer” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 71). Detta betyder, som förklaras av Winther Jørgensen & Phillips (2000), att diskurs står i ett dialektiskt förhållande med sociala dimensioner. Med social struktur förstås sociala relationer i samhället eller i bestämda institutioner, och den sociala strukturen har både diskursiva och icke-diskursiva element. Målet i fokus för kritisk

diskursanalys är just förbindelsen mellan språkbruk och social praktik, och detta är en förbindelse som i den kritiska diskursanalysen ska kartläggas. Den roll som de diskursiva praktikerna har i att upprätthålla den sociala ordningen, men även social förändring, är central. En sådan undersökning sker genom att konkreta fall av språkbruk (kommunikativ händelse) som en del av diskursordningen analyseras. Diskursordning förstås som både struktur och praktik och specifika fall av språkbruk både formar och formas av diskursordningen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 71, s. 76).

Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att kritisk diskursanalys utifrån Faircloughs synsätt systematiskt ska undersöka förhållanden (ofta ogenomskinliga). Dessa förhållanden finns mellan diskursiva praktiker, texter och sociala samt kulturella strukturer, relationer och processer (utifrån ett bredare perspektiv). Dessa förhållanden, mellan diskurs och samhälle, hjälper till att säkra både makt och hegemoni (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 69). Undersökningen ska enligt Fairclough (2010) göras för att

investigate how such practices, events and texts arise out of and are ideologically shaped by relations of power and struggles over power: and to explore how the opacity of these relationships between discourse and society is itself a factor securing power and hegemony.

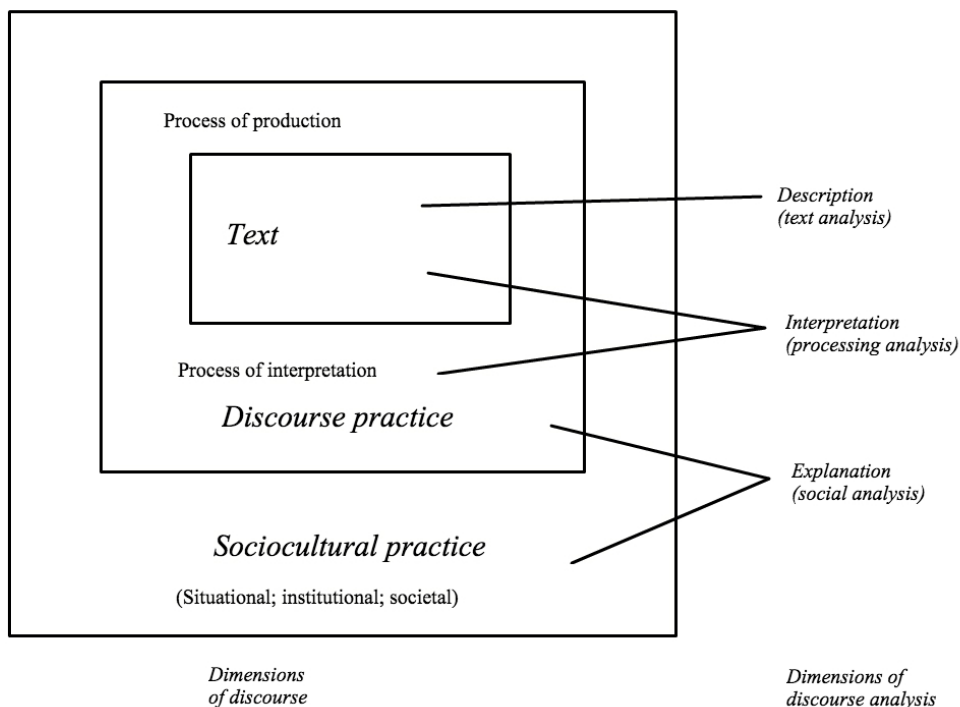
Fairclough 2010, s. 93

5.3.2 Faircloughs tredimensionella modell

Faircloughs modell för diskurs som social praktik innebär en ”begreppsexplosion”, och begreppen har i olika texter av Fairclough lite skiftande betydelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 70). Bergström & Boréus (2005) förklarar att Fairclough har skapat en tredimensionell modell för diskursbegreppet. Denna modell speglar ”väl det övergripande syfte som kännetecknar kritisk diskursanalys nämligen att undersöka hur relationerna ser ut mellan diskurser och sociala strukturer” (Bergström & Boréus 2005, s. 325). Winther Jørgensen och Phillips (2000) förklarar hur Faircloughs diskursanalys går till. Då diskurs analyseras ska fokus ligga på två dimensioner: den kommunikativa händelsen, som är ett fall av språkbruk, och diskursordningen, som är summan av diskurstyperna som används inom en social institution eller social domän. Diskurstyper i sig består av diskurser och genrer (och genre är språkbruk som är sammankopplat med en bestämd social praktik). Inom en diskursordning finns olika diskursiva praktiker där tal och skrift produceras och konsumeras. I en diskursiv praktik används diskurstyper på bestämda sätt. ”Varje fall av språkbruk är en kommunikativ händelse” och den har tre dimensioner, vilka är de tre dimensionerna i den tredimensionella modellen: text, diskursiv praktik samt social praktik. Då en kommunikativ händelse analyseras genom 3D-modellen ska man se på textens egenskaper (textnivå), produktions- och konsumtionsprocesserna som är kopplade till texten (diskursiv praktik) samt se den sociala praktiken på ett bredare plan, som den kommunikativa händelsen är en del av (social praktik⁵). På textnivån gäller följande: när textens egenskaper analyseras är det textens formella drag som analyseras, och texten konstruerar lingvistiskt diskurser och genrer. På den diskursiva praktikens nivå analyseras produktionen och konsumtionen. Detta innebär att man

⁵ Ibland använder Fairclough sig även av begreppet ”sociocultural practice” för den sociala praktiken.

analyserar hur mottagaren av texten använder rådande diskurser och genrer i konsumtion och tolkning av texten. I den diskursiva praktiken medieras också relationen mellan texterna och den sociala praktiken; texter formar och formas av social praktik bara genom diskursiv praktik (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 73-75). Faircloughs tredimensionella modell lämpar sig för vår studie, då materialet vi är intresserade av går att placera i modellen, för att se på relationerna mellan de olika delarna. Den diskursiva praktiken Fairclough talar om kan förstås som den nivå där arkivarieprofessionen konsumerar text, och textnivån kan förstås som de arkivjuridiska regelverken. Därtill tillkommer även den sociala praktiken, som vi ser som en vidare kontext i vilken riksarkiven verkar.

Figur 5.1 Faircloughs tredimensionella modell efter Fairclough 2010, s. 133.

Bergström och Boréus (2005) tar upp konsumtion som sker inom den diskursiva praktiken, och ett exempel på diskursiv praktik kan vara en tolkningsstrategi där mottagarorientering finns. Man undersöker hur olika personer konsumerar, uppfattar, exempelvis ett politiskt manifest (Bergström & Boréus 2005, s. 324). Det skulle även kunna liknas vid hur juridiska regelverk tolkas av arkivarieprofessionella.

Winther Jørgensen och Phillips (2000) förklarar hur en kommunikativ händelse analyseras. Det rör sig om analys av:

- [D]iskurser och genrer som artikuleras i produktionen och konsumtionen av texten (den diskursiva praktikens nivå)
- deras lingvistiska uppbyggnad (textnivå)
- överväganden om huruvida den diskursiva praktiken reproducerar eller omstrukturerar den existerande diskursordningen, och vilka konsekvenser det har för den bredare sociala praktiken (den sociala praktikens nivå).

Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 75

Winther Jørgensen och Phillips (2000) fortsätter:

Varje kommunikativ händelse fungerar som en form av social praktik genom att den reproducerar eller ifrågasätter diskursordningen. Det betyder att en kommunikativ händelse formar och formas av den bredare sociala praktiken genom dess förhållande till diskursordningen.

Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 76

Fairclough (2010) förklarar de nyckelbegrepp som används i den tredimensionella modellen vilken analyserar en kommunikativ händelse (discursive event) som är ett fall av språkbruk. En kommunikativ händelse analyseras som text, diskursiv praktik och social praktik. *Diskurs* (som abstrakt substantiv) förstås som ”språkanvändning uppfattad som social praktik” och *text* är ”det skrivna eller talade språket som produceras i en kommunikativ händelse”. *Diskursiv praktik* är produktionen, distributionen och konsumtionen av en text (Fairclough 2010, s. 95, vår översättning). Utifrån detta synsätt kan både arkivjuridiska regelverk, såväl som det intervjupersonerna producerar i den kommunikativa som intervjun är, ses som text. När den kommunikativa händelsen dessutom även transkriberas är det ofrånkomligt att en tolkning av den kommunikativa händelsen sker från oss som transkriberar. Den kommunikativa händelsen blir genom transkriberingen än mer text. Winther Jørgensen och Phillips (2000) redogör för att Fairclough i sina undersökningar tenderar att knyta bestämda institutioner till begreppet diskursordning. Dock kan diskurser och diskursordningar samtidigt fungera över institutionsgränserna enligt Faircloughs synsätt (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 134). Då vi undersöker två riksarkiv, institutioner i allra högsta grad, är det intressant att utifrån Faircloughs teori utröna huruvida diskurser och diskursordningar sträcker sig över institutionsgränserna, eller i vårt fall även över nationsgränserna.

Begrepp som är relevanta för den kritiska diskursanalysen är intertextualitet och interdiskursivitet, vilka redogörs för av Winther Jørgensen och Phillips (2000). Då olika diskurser artikuleras mellan olika diskursordningar är det ett uttryck för *interdiskursivitet*. Gränserna inom diskursordningen och mellan olika diskursordningar skiftar genom att olika diskurser artikuleras på nya sätt. Ett tecken på och en drivkraft i diskursiv och sociokulturell förändring är att diskurstyper blandas (i en ”interdiskursiv mix”). Detta kan kallas *kreativa diskursiva praktiker*, och den diskursiva kreativiteten knyts av Fairclough till sociala förhållanden som främjar förändring (och inte genom kreativa egenskaper hos individer). Ett tecken på och en drivkraft i upprätthållandet av en dominerande diskursordning, och den härskande sociala ordningen, är att de diskursiva praktikerna blandar diskurserna på ett konventionellt sätt. Genom att analysera relationerna mellan de olika diskurserna i en diskursordning, och relationerna mellan olika diskursordningar, kan alltså diskursiv reproduktion och förändring undersökas (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 77). Winther Jørgensen och Phillips (2000) förklarar att interdiskursivitet är en form av *intertextualitet*. Detta innebär att kommunikativa händelser bygger på tidigare händelser och att de ord som används har använts av andra tidigare. Här lyfter författarna fram så kallad *manifest intertextualitet*, ett begrepp som betyder att det är mer uppenbart att texter bygger på andra texter, exempelvis genom hänvisningar. Dessutom kan text vara del i en serie texttyper som sammanbinds i en kedja, en så kallad *intertextuell kedja* (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 77). Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att Fairclough ser intertextualitet som

ett uttryck för stabilitet såväl som instabilitet, kontinuitet såväl som förändring. Om existerande diskurser används på nya sätt kan förändring skapas, men denna möjlighet till förändring är begränsad av maktrelationer (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 78).

Winther Jørgensen och Phillips (2000) tar också upp att förhållandet mellan diskursordning och institutioner är komplext, och att en bestämd diskursiv praktik kan användas över institutionsgränser på ett komplext vis. I den konkreta diskursanalysen är det därför av vikt att relationerna mellan sociala institutioner och diskursordningarna knutna till de sociala institutionerna undersöks (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 78).

Bergström och Boréus (2005) menar att diskursanalysens fokus på språkets betydelse är rimlig då språket och den språkliga nivån tar allt mer plats i människors liv. Dock lyfter de fram problemet i att det inte är tydligt var gränsen går mellan det diskursiva och icke-diskursiva (Bergström & Boréus 2005, s. 348, s. 351). Bergström och Boréus (2000) menar att diskursanalys kan vara fruktsam i fall då sociala fenomen eller politik bättre kan förstås och beskrivas med fokus på den språkliga nivån. Ett annat skäl, som kan motivera för diskursanalys, är maktfrågor. Diskursanalysen kritiserar också, då den kan anses relativistisk (om allt är språkligt präglad finns inga yttre kriterier att relatera en diskurs till). Ytterligare en kritik är, framför allt då diskursiv förändring studeras, att förändringarna förstås men inte förklaras. Gränsen mellan det diskursiva och icke-diskursiva lyfts fram som ett eventuellt problem, men här kan möjligen begreppet social praktik (som används inom Faircloughs kritiska diskursanalys) förstås som en icke-diskursiv kontext (Bergström & Boréus 2000, ss. 257-259). Även Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att gränsen mellan det diskursiva och icke-diskursiva är oklar. Det gäller även för vilken teori som ska användas för att analysera den sociala praktiken. För att analysera den sociala praktikens nivå, vars element är både diskursiva och icke-diskursiva, räcker inte diskursanalysen till (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 93, s. 75).

5.3.3 Varför kritisk diskursanalys?

Kritisk diskursanalys lämpar sig för uppsatsen då kritisk diskursanalys ämnar exponera dolda maktstrukturer och undersöka relationerna mellan diskurs och sociala strukturer. Synen inom den kritiska diskursanalysen är att diskurser bidrar till att upprätthålla eller transformera maktrelationer. I vår studie ämnar vi att undersöka inflytande och påverkan, dels de arkivjuridiska regelverkens inflytande på praxis, men arkivarieprofessionens inflytande över e-arkivlösningar. Inflytande och påverkan går att kopplas samman med maktrelationer. Den kritiska diskursanalysen vill även belysa hur diskurs som social praktik har en roll i ojämlika maktrelationer. Den sociala praktiken, som kan förstås som en kontext, speglar och bidrar till att förstärka ojämlikhet. För att analysera diskurs erbjuder Norman Fairclough en tredimensionell modell, där analys sker på textnivå, på den diskursiva praktikens nivå (alltså hur text produceras och konsumeras), men vidgar diskursbegreppet genom att även lägga till en kontext, det vill säga den sociala praktikens nivå. Då vi studerar text, hur text produceras och konsumeras, och vill sätta in detta i en kontext, bör denna modell lämpa sig för studien. Då vårt material, det vill säga de kommunikativa händelserna (som är lagarna och föreskrifterna samt intervjutranskriptionerna) är omfattande måste vi begränsa oss. Istället använder vi oss mer generellt av Faircloughs 3D-

modell för att förklara hur delarna förhåller sig till varandra och hur diskursordningen ser ut mellan arkivjuridisk respektive arkivarieprofessionell diskurs. En ingående textanalys av samtliga kommunikativa händelser är ej möjligt på grund av begränsningar i tid och rum. Faircloughs kritiska diskursanalys fungerar mer som ett verktyg för att förklara relationerna mellan diskurser och som en generell förklaringsmodell för att belysa hur diskurs har en roll i maktrelationer, i en diskursordning och hur diskurs manifesteras i kommunikativa händelser. I vår studie tar vi utgångspunkt i den diskursiva praktiken, men undersöker även text och social praktik utifrån den diskursiva praktiken.

6 Metod

6.1 Val av metod

Uppsatsens forskningsfrågor fokuserar på de diskurser de valda studiesubjekten befinner sig inom; yrkesverksamma arkivarieprofessionella personer som arbetar med e-arkivfrågor vid riksarkiv, men även hur de arkivjuridiska texterna kan förmedla riktlinjer för tillämpningen av e-arkivlösningar. För att kunna svara på dessa frågor behöver studiesubjektens egna röster undersökas och framhävas. Alvesson och Sköldberg (2008, s. 17) menar att kvalitativa metoder till större del utgår från ett studiesubjekts perspektiv. Därför lämpar sig kvalitativ metod för uppsatsstudien då majoriteten av forskningsfrågorna är konstruerade för att kunna utvinna vad som kan definieras som kvalitativa data. Svensson och Ahrne (2011, s. 20) säger att det inte är självklart hur en viss forskningsfråga hänger ihop med en viss metod: det är studenten eller forskaren som tar det metodologiska beslutet. Författarna berättar att beroende på valet av metod genereras också olika sorters data. Därför bör forskaren besluta vilken sorts data som passar för frågeställningen och på så sätt även välja den metod som bäst ger dessa data (Svensson & Ahrne 2011, s. 23). Bergström och Boréus (2005, s. 329) menar att det inte finns några färdiga mallar för hur diskursanalys ska användas som metod, utan det är istället forskaren själv som kan utveckla sitt analysverktyg. För att kunna få tillgång till dessa kvalitativa data har textanalyser och intervjuer ansetts vara lämpliga metoder för vår studie. Textanalyserna av regelverk kommer att användas för att undersöka arkivjuridisk diskurs, och intervjuerna används för att undersöka arkivarieprofessionell diskurs, samt dess relation till arkivjuridisk diskurs.

Det är enligt Bergström och Boréus (2005) av vikt att noggrant förklara hur undersökningen har gått till, för att andra ska kunna genomföra studien med samma resultat. Genom att låta citat ha en framträdande roll ökar också genomskinligheten i studien. Vad gäller materialurvalet kan alla urval ifrågasättas och forskaren ska kunna argumentera för de urval som har gjorts. (Bergström & Boréus 2005, ss. 353-354.) Att presentera citat ger en tydligare bild av vad som sagts i intervjuer, vilket ger forskningen transparens. Därför presenteras de redovisade intervjuresultaten i största möjliga mån som citat. Eftersom det handlar om kvalitativ forskning finns det en problematik angående möjligheten att uppnå exakt samma resultat en gång till. Beroende på vilken typ av forskare som ställer frågorna kan olika resultat uppnås. Individuella skillnader bland forskare är ofrånkomliga. Vi har dock strävat efter att så noggrant som möjligt beskriva vårt tillvägagångssätt vid framtagandet av kvalitativt forskningsmaterial. Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att man inte nödvändigtvis behöver använda alla de metoder som Fairclough föreslår, eller att använda dem på precis samma sätt i sitt forskningsprojekt. Det beror på projektets problemformulering, frågor och räckvidd hur man väljer och använder Faircloughs

redskap (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 81). I vårt fall kommer vi att särskilt undersöka Faircloughs 3D-modell och hur den går att tillämpa på våra forskningsobjekt. De föreslår att diskurs i högre grad ska ses som ett analytiskt begrepp, en storhet som ”man som forskare lägger över verkligheten för att skapa en ram för sin undersökning” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 137)

6.2 Textanalys

Textanalyser är centrala i diskursanalys, och texterna placeras under analysen även in i sitt samhälleliga sammanhang (Boréus 2011a, s. 163). Diskurs manifesteras i text, och de aspekter inom diskursen som är intressanta att studera ska speglas i texturvalet (Boréus 2011a, s. 158). Där kan genre spela roll, då olika genrer utformar texter på olika vis. Vår användning av textbegreppet utgår från Fairclough, enligt vilken text är det som produceras i en kommunikativ händelse i form av skrivet eller talat språk (Fairclough 2010, s. 95). I vårt fall är exempelvis den juridiska diskursen intressant, därför är det just de juridiska texterna, regelverken, som finns med i vårt texturval; texter som är manifestationer av den juridiska diskursen. Boréus (2011b) redogör för hur textanalys kan undersöka vilken inverkan texter har på människors samhällsföreställningar och grupprelationer, men också hur texter i ett samhälle kan vara uttryck för relationer och rådande föreställningar (Boréus 2011b, s. 132). I rådande fall kan det innebära arkivariens föreställningar om hur e-arkivfrågor ska behandlas i praxis. Texter är därmed passande för kritisk diskursanalytisk teori och metod, då diskursanalys ämnar blottlägga dolda maktstrukturer i samhället. I detta sammanhang är det de arkivjuridiska regelverken som är forskningsområde och vad dessa texter säger om e-arkivlösningar. Det går därmed att undersöka det inflytande som arkivjuridisk rättsordning har på arkivarieprofessionell diskurs, samt hur arkivarieprofessionens texter, intervjuer, talar om rättsordningen.

Boréus (2011b) säger att det är viktigt att ha en förståelse om genre och inom vilken genre en text befinner sig vid analys. Det kan bidra till en förståelse av textens funktion (Boréus 2011b, s. 133). Vi förstår genre som ”typ av konstnärlig framställning med vissa gemensamma stildrag eller innehållsliga faktorer” (Hallberg 2015). En genre i vårt fall kan vara en juridisk text eller en intervju. I detta fall används regelverken för att påverka institutioners arbete i en viss riktning.

De juridiska regelverken kommer att analyseras i relation till intervjusvar. Enligt kritisk lingvistik används språk inte bara för att sprida information, utan även för utförande, kontroll och makt (Fairclough 1989, refererad i Asher & Simpson 1994, s. 785). I texterna kommer vi att undersöka i vilka relationer och kontexter olika nyckelbegrepp används, och ifall de sedan även förekommer hos informanterna.

6.2.1 Urval och avgränsning

E-arkivlösningar regleras av en stor mängd juridiska regelverk – från nationella lagar och förordningar, till institutionella föreskrifter av olika slag. Det har medfört att vi har gjort ett urval bland de juridiska dokumenten inför textanalysen av diskurs. De regelverk som har valts ut är de nationella lagar som styr offentlig arkivverksamhet, vilket e-arkivlösningar innefattas av. De institutionella föreskrifterna har valts ut efter att de specifikt behandlar e-arkiv och den tekniska lösningen.

Valet av jämförelse mellan två länders arkivjuridiska och arkivarieprofessionella diskurser gjordes på grund av den begränsade tidsramen. Vårt val av Sverige och Danmark beror på att länderna under modern tid har varit självständiga grannländer gentemot varandra vilket kan medföra olika praxis inom både arkivjuridik och arkivarieprofession. Språket och språkanvändning kan säga något om perceptioner såväl som diskurser. Något som är nödvändigt att vara medveten om är att språkstudier av ett annat språk än modersmålet, som studiet av danska lagtexter och det material som insamlas av dansktalande informanter, kan medföra vissa svårigheter (att känna till språkliga nyansskillnader och så vidare) och att en viss språklig barriär kan finnas.

6.3 Intervjuer

Intervjuer är den andra metod som kommer att tillämpas i denna uppsats. Syftet är att på djupet kunna analysera arkivarieprofessionens arbete med e-arkiv samt hur de arkivjuridiska regelverken påverkar yrkesrollen och det inflytande arkivverksamma kan ha vid implementerandet av e-arkiv. Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011) redogör för hur intervjuer ger en möjlighet att bland annat få tillgång till och samla in material om informantens normer, men även saker som kan tas för givet. Dessutom kan intervjun ge en bild av de rutiner som används och hur något ser ut i praktiken (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 56). Utifrån diskurs vill vi analysera de normer, tankar och begrepp vilka förekommer inom arkivpraxis. Därför anser vi att intervjuer fungerar som ett användbart tillvägagångssätt. Det går att genom detta tillvägagångssätt bland annat studera de relationer som finns mellan arkivjuridik rörande e-arkivfrågor och praxis. Ytterligare en styrka med intervjun som metod enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) är att det finns en möjlighet att ”gå fram och tillbaka mellan analys och intervjuer”, i de fall förtydligande eller ytterligare fördjupningar är nödvändiga. Författarna anser att en svaghet med intervjun är att den endast ger intervjupersonens bild, en begränsad bild av ett fenomen, därför kan intervjuer behöva kompletteras med fler metoder (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 56). Denna metodologiska aspekt har vi tagit i akt genom att genomföra ett flertal intervjuer för att sedan kunna jämföra det med vårt urval av textmaterial.

Eftersom studiens tidsram är begränsad har behovet att effektivt kunna samla information inom angiven tid varit central. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011, s. 56) menar att intervjuer gör det möjligt att på kort tid få ta del av flera personers perspektiv på fenomenen. Det ansåg vi passade väl med ändamålet att undersöka hur riksarkivsanställda resonerar kring arbetet med e-arkiv, och vad som påverkar deras arbete. Däremot finns det en problematik med behandlandet av insamlat intervju material utifrån forskarens perspektiv, då denne kan tolka informantens svar på ett annat sätt än vad informanten menar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 56). Vi är medvetna om forskarens egen tolkningsram och har i studien gjort vårt yttersta för att hålla en så objektiv hållning som möjligt till materialet. Samtidigt är det av vikt att förhålla sig kritisk mot informantens svar då de tillhör en verksamhet som i sin tur har egna intressen. Det kan bland annat handla om att framställa verksamheten, eller sig själv i god dager.

6.3.1 Urval och avgränsning

Studiens urval och avgränsning för vilka och hur många personer som skulle intervjuas skedde efter vad Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) kallar för tvåstegsurval. Med tvåstegsurval menar författarna att forskaren först väljer vilken organisation studien ska inrikta sig på, för att sedan välja ut informanter inom den valda organisationen (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 42). Vårt val av svenska och danska riksarkivet motiveras av organisationernas positioner som nationellt bestämmande arkivmyndigheter. Deras uppdrag som mottagare av andra arkivbildares handlingar för långtidsbevarande gör att de i ett e-arkivsammanhang måste ha egna e-arkivlösningar som kan ta hand om sina egna, men också andras elektroniska material.

Eftersom forskningsstudien omfattar två olika metoder har intervjumomentet fått begränsat utrymme. Valet av informanter bestämdes utifrån deras relation till verksamhetens arbete med e-arkivlösningar. Samtliga informanter i studien arbetar eller har arbetat med riksarkivets e-arkivlösningar. Antalet informanter som studien tagit del av är mindre än vad Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) rekommenderar. Författarna talar om att för att kunna uppnå representativitet genom intervjuer ska en mättnad i intervjuvaren uppstå. Med det menas att forskaren börjar känna igen ett svarsmönster hos de intervjuade, vilket kräver fler informanter än en eller två personer (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 44). Studien innefattar fyra informanter – två från varje riksarkiv. Då ett av syftena med intervjuerna är att undersöka arkivarieprofessionell diskurs gentemot arkivjuridisk diskurs ger valet av två informanter från samma arbetsplats möjlighet att jämföra intervjuvaren professionsmässigt och organisationsmässigt i analysen.

6.3.2 Genomförande

Utgångspunkten i diskursanalys innebär inte att ”fakta” först insamlas och följs av analys, utan ska snarare förstås som en helhet av analys (Börjesson & Palmblad 2007, s. 16). I vårt fall innebär det att de juridiska texterna har fungerat som underlag vid formuleringen av intervjufrågor⁶, och intervjuvaren jämförs med texturvalet.

Intervjuerna var semistrukturerat utformade. Intervjufrågorna konstruerades för att kunna ställas på respektive riksarkiv, vilket ger frågeformulären en standardiserande dimension (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 40). Frågan om att skapa anpassade intervjuformulär till riksarkivets verksamheter har diskuterats, men efter avvägning bestämdes det att intervjuformulären skulle vara lika för samtliga informanter. Anledningen berodde på att intervjuvaren senare skulle kunna jämföras för att kunna se likheter eller skillnader mellan informanternas resonemang och begreppsanvändning vilket hade försvårats om de hade fått ta del av olika intervjuformulär. Frågorna och ordningen anpassades efter situationen. Bland annat valdes juridiska, och arkivrelaterade begrepp i intervjufrågorna för att underlätta förståelsen mellan intervjuare och informant i en dansk eller svensk kontext. Begreppet *handling* som användes till de anställda på svenska Riksarkivet byttes ut mot *arkivalier* till de danska informanterna, då vi efter läsning av dansk lagstiftning resonerade kring att det var den danska begreppsmotsvarigheten.

⁶ Se bilaga 1.

Vid intervjuerna var båda uppsatsförfattarna närvarande. Intervjuerna ägde rum vid informanternas arbetsplatser vilket kändes naturligt då frågorna är yrkesrelaterade. Vi beräknade att intervjun skulle ta cirka 1,5 timme för att undvika tidspress, och informerade intervjupersonerna om den uppskattade tiden. Själva intervjuerna varade mellan cirka 45 minuter till 1 timme och 15 minuter. Uppdelningen av intervjumomentet var följande att den ena ställde frågorna ur formuläret och lyssnade på informanternas svar, medan den andra lyssnade och förde stödanteckningar. Efter ungefär halva intervjun skiftades rollerna åt. Förutom att föra stödanteckningar spelades intervjuerna in i sin helhet med hjälp av bandspelare. Informanterna blev informerade via mail att vi önskade att spela in samtalet. Vid själva mötet med informanten frågade vi om dennes godkännande av en inspelning innan intervjun började.

Frågeformuläret fungerade som ett underlag vid intervjun, men frågorna och ordningen anpassades efter situationen – något som beskrivs som en fördel med kvalitativa intervjuer till skillnad från vid användning av ett standardiserat frågeformulär (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2011, s. 40). Frågorna strukturerades upp efter olika teman. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011, s. 48) rekommenderar att en intervju ska börja mjukt för att sedan gå över till svårare eller komplicerade frågor. Intervjuerna inleddes med en introduktion av vårt forskningsprojekt, och generell information om intervjuns uppbyggnad. Detta följdes med bakgrundsfrågor om arbetsuppgifter, relation till e-arkiv med mera för att kunna få en bild av informanten som yrkesperson, för att sedan gå vidare till mer analyserande och resonerande frågor kring verksamhet och arkivjuridik. När följdfrågor dök upp ställdes de av båda studenter. Alla informanter fick en kopia av frågeformuläret vid intervjun att följa med i, medan vi ställde frågorna. Det användes även för att informanterna skulle kunna se frågorna om eventuell oklarhet skulle framstå vid frågeställandet, vilket även innefattade möjlig språkförbistring mellan svenska och danska.

Efter genomförda intervjuer transkriberades materialet i sin helhet. Detta kan ses som en fördel inom diskursanalys (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 55). Även om transkriptioner kräver tid för bearbetning är det relevant vid analysen av vilken kontext begrepp används och hur det används ihop med andra begrepp. Innan intervjuerna användes i uppsatsen har de informanter som bett om att få godkänna transkriberingarna gett sitt godkännande. När intervjusvaren används i senare kapitel har de språkligt justerats för att citaten ska vara läsarvänliga. De danska citaten har transkriberats i en form av ”skandinaviska” eftersom ingen av oss besitter tillräckliga skriftliga danska kunskaper. Vi har i största mån försökt transkribera så nära korrekt danska som möjligt.

6.4 Etiska aspekter

Trots att koderna för forskningsetik skiljer sig mellan discipliner och mellan länder så menar Silverman (2010) att det finns ett antal generella principer som de flesta forskare är eniga kring. De mest framträdande är att deltagandet är frivilligt, och det ska finnas en rätt att kunna dra sig ur. Forskningsdeltagarna ska skyddas och inte heller skadas på något sätt av att delta. Det är även viktigt att informerat samtycke

finns och att forskaren betänker vilka fördelar och risker som finns för deltagarna (Silverman 2010, ss. 153-154). Alla dessa punkter tar vi hänsyn till och betänker i vår studie.

För forskningsetiska principer i Sverige gäller oftast de principer som antogs av Vetenskapsrådet i mars 1990 (Svensson & Ahrne 2011, s. 31). Till dess addering trädde lagen om etikprövning av forskning som avser människor (SFS 2003:460) i kraft 2003. Hermerén, Gustafsson och Pettersson (2011) redogör för vad lagen syftar till.

Lagtexten talar i allmänna ord om att forskningen ska utföras med respekt för människovärdet, att mänskliga rättigheter alltid ska beaktas, att riskerna ska uppvägas av de vetenskapliga vinsterna och att forskaren måste vara kompetent. I något mer konkreta formuleringar talas det om att informerat samtycke ska inhämtas (vid vissa projekt), vem som kan samtycka och när forskning kan få genomföras utan samtycke.

Hermerén et al. 2011, s. 22

I vårt fall relateras ett informerat samtycke till intervjuerna och de informanter som har deltagit. Svensson och Ahrne (2011) förklarar att informerat samtycke innebär att forskaren informerar de personer som ska studeras om vad studien innebär. Med utgångspunkt i detta får personen ta beslut om de vill eller inte vill delta i studien (Svensson & Ahrne 2011, s. 31). Vid våra intervjuer har ett informerat samtycke funnits. Detta har delvis ägt rum i kontaktsökandet då informanten blivit tillfrågad om ett eventuellt deltagande i studien. Konfidentialitet, det vill säga att uppgifter om enskilda individer ”måste bevaras och redovisas på ett sådant sätt att enskilda människor inte kan identifieras av utomstående”, är en annan princip som tas upp (Svensson & Ahrne 2011, s. 31). Då det i vår studie kan finnas frågor som kan vara av känslig natur, exempelvis att avslöja brister i verksamheten vilka intervjusubjekten representerar eller kritik mot rådande lagstiftning, har vi valt att anonymisera informanterna.

En av intervjuens svagheter är att det innebär att ett samtal har ägt rum vid en viss plats, vid ett visst tillfälle, och dessutom kan andra syften än intervjuaren har väntat sig finnas, även om det är med helt ärliga avsikter (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 57). Det kan tänkas att intervjupersonen inte vill blotta de svagheter och brister som finns vid det arkiv han eller hon arbetar vid och ser sig som en representant för. Detta är något som kan ske trots att möjligheten till anonymitet ges och är något vi måste ta hänsyn till vid analysen av materialet.

7 Arkivjuridiska regelverk i Sverige och Danmark

Följande kapitel är en sammanställning av resultatet av studierna av de valda lagtexter och föreskrifter/cirkulärer/bekendtgørelser som är relevanta för frågor om e-arkivlösningar. Regelverken presenteras utifrån de delar som utgör relevans för hanteringen av digitala handlingar för riksarkiven. Kapitlet har en huvudsakligen redogörande karaktär och presenterar de delar av de svenska och danska arkivjuridiska regelverk som är relevanta för vår studie. Inledningsvis presenteras de nationella lagarna i respektive land, och därefter redogörs för riksarkivens egna föreskrifter.

7.1 Svensk lagstiftning

Den svenska arkivjuridiska lagstiftningen består av ett flertal olika lagar, och det finns en hierarki där grundlagen tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) står överst. Handlingsoffentligheten präglar det svenska arkivväsendet och är en grundlagsstadgad rättighet, vilken går att finna i tryckfrihetsförordningen. Arkivlagen (SFS 1990:782) knyts an till tryckfrihetsförordningen genom bland annat handlingsbegreppet och handlingsoffentligheten, som förenar de båda. De regler som finns om arkiv i tryckfrihetsförordningen preciserar vidare i arkivlagen. Arkivlagen, som är allmän i sin utformning, kompletteras av arkivförordningen (SFS 1991:446), i vilken Riksarkivets roll preciseras. Ytterligare bestämmelser om Riksarkivets ansvar går att finna i förordning (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet. De regler som gäller för (offentlighet) och sekretess regleras i offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400) och i det fall arkivmaterialet innehåller personuppgifter kan även personuppgiftslagen (SFS 1998:204) komma att gälla.

7.1.1 Arkivlagen

Arkivlagen (SFS 1990:782) reglerar arkiven inom den offentliga sektorn, och gäller för alla myndigheter, kommunala som statliga, arkivmyndigheter och vissa andra organ med myndighetsfunktion. I arkivlagen finns grundläggande regler som gäller för alla dessa myndigheter och organ, men det finns även delar i denna lag som är specifikt ämnade för statliga eller enbart för kommunala myndigheterna (SFS 1990:782). Gränström med flera (2000) berättar att arkivlagen innebär allmänt hållna regler och kan således beskrivas som en ramlag (Gränström et al. 2000, s 81). Arkivlagen (SFS 1990:782) anger vad arkivbildningens syften är och lagen reglerar även bland annat arkivvården, men ytterligare specificeringar finns i arkivförordningen (SFS 1991:446) och kan göras av Riksarkivet (RA-FS/RA-MS). Dessa föreskrifter gäller främst för statliga myndigheter.

Arkivlagen trädde i kraft 1 juli 1991, för att ”fylla det tomrum” som tidigare hade funnits mellan tryckfrihetsförordningen och den numera upphävda allmänna arkivstadgan (1961:590) (Gränström et al. 2000, s. 80). Geijer med flera (2013) förklarar att arkivpolitiken och de synsätt som fanns vid tiden givetvis kom att präglade beaktanden som togs vid införandet av arkivlagen. En faktor som skulle beaktas före arkivlagens införande var utbyggnaden av den offentliga sektorn med medföljande ökat antal arkivhandlingar, men även den tekniska utvecklingen. Det fanns även ett behov av ett förtydligande av ansvarsfördelningen för arbetet med arkiv, vilket med arkivlagen förtydligades (Geijer et al. 2013, s. 60). Geijer med flera (2013) berättar att före arkivlagen reglerades arkivvården inom den offentliga sektorn i ett flertal olika författningar, lagar och myndighetsföreskrifter och det saknades generella lagregler för den statliga och kommunala sektorn, och mellan statlig och kommunal sektorn skiljde sig bestämmelserna mycket åt. Tillgängligheten till arkiven var ännu ett beaktande (Geijer et al. 2013, ss. 60-61). Arkivlagens förhållande till tryckfrihetsförordningens handlingsoffentlighet och att kunna förverkliga denna var något som framhölls som betydelsefullt i förarbetena till arkivlagen, menar Geijer med flera (2013). I arkivlagen finns bestämmelser som gäller alla allmänna handlingar vid myndighetsarkiv; bestämmelser som syftar till att myndigheterna inte skulle göra sig av med allmänna handlingar okontrollerbart (Geijer et al. 2013, s. 63). Med andra ord infördes arkivlagen med hänsyn till flera olika faktorer, bland annat för att ytterligare betona arkivens roll i anknytning till offentlighetsprincipen.

I arkivlagens tongivande tredje paragraf behandlas arkivbildningen och dess syften (SFS 1990:782). Här finns en definition av vad som utgör ett [myndighets]arkiv. ”En myndighets arkiv bildas av de allmänna handlingarna från myndighetens verksamhet” (SFS 1990:782 3§). Geijer med flera (2013) förklarar att detta innebär att myndighetsarkiv enbart bildas av allmänna handlingar och definitionen knyter an till de regler som finns i tryckfrihetsförordningen om allmänna handlingar (Geijer et al. 2013, s. 152). I andra stycket konstateras att myndigheternas arkiv är en del av det nationella kulturarvet. Syftet med arkivbildningen beskrivs också i den tredje paragrafen: ”Myndigheternas arkiv skall bevaras, hållas ordnade och vårdas så att de tillgodose” tre punkter (SFS 1990:782 3§). Den första punkten är anknuten till tryckfrihetsförordningen och handlingsoffentligheten: *rätten att ta del av allmänna handlingar* (SFS 1949:105 2 kap. 1§). Geijer med flera (2013) menar att detta innebär att för att handlingsoffentligheten ska kunna levas upp till är det således en förutsättning att arkiven bevaras, är ordnade och vårdas. Detta är nödvändigt för att möjliggöra insynen i förvaltningen. Den andra punkten innebär att arkiven ska tillgodose *behovet av information för rättskipningen och förvaltningen*. Det som avses är bland annat att man på så sätt ska kunna se tillbaka på äldre avgöranden så att praxis blir likformig (Geijer et al. 2013, s. 157). Den sista punkten är *forskningens behov*; något som både syftar till professionell- och amatörforskning (Geijer et al. 2013, s. 158).

I arkivlagen (SFS 1990:782 3§) används begreppet ”upptagningar för automatisk databehandling”, och upptagningen bildar arkiv hos den myndighet som har merparten av upptagningen. Inom ramen för detta begrepp ryms vad som förstås som ”digital(t) född handling”. Även arkivvården behandlas i lagen, där det går att läsa att det är myndigheten själv som har ansvaret för arkivvården, såtillvida en arkivmyndighet inte har övertagit ansvaret (SFS 1990:782 4§). Geijer med flera

(2013) menar att myndigheterna själva ansvarar för arkivvården gör att proveniensprincipen uppfylls. Dessutom är yngre handlingarna i en myndighets verksamhet något som myndigheterna själva behöver ha tillgång till, och myndighetspersonalen har oftast bäst kännedom om hur materialet hittas (vid förfrågan från allmänheten). Bestämmelsen fyller alltså även en praktisk funktion (Geijer et al. 2013, s. 159).

Grunden för arkivvården handlar dels om registrering och framställning av handlingar. Vid registreringen ska myndigheterna ta hänsyn ”till dess betydelse för en ändamålsenlig arkivvård” (SFS 1990:782 5§). Vid framställning av handlingar ska myndigheten ta hänsyn till arkivbeständighet vad gäller användandet av material och metoder (SFS 1990:782 5§). Detta är något som myndigheten givetvis även måste förhålla sig till när det kommer till den elektroniska arkivbildningen. Geijer med flera (2013, ss. 163-164) förklarar att RA-FS har preciserat dessa frågor i den strategi för elektroniska handlingar som går att finna i RA-FS 2009:1, och även i de tekniska kraven i RA-FS 2009:2.

Det ingår också i arkivvården att myndigheten organiserar arkiv så att handlingsoffentligheten underlättas (SFS 1990:782 6§), för att, enligt Geijer med flera (2013, s. 166), en god offentlighetsstruktur ska kunna åstadkommas. Organisation av arkivet är extra viktig vad gäller elektroniska handlingar då dessa till skillnad från pappershandlingar i efterhand i princip inte kan sorteras, gallras och registreras (Geijer et al 2013, s. 168). Geijer med flera (2013) förklarar att arkiven ska skyddas mot förstöring, skada, tillgrepp och obehörig åtkomst. Detta kan gälla inre faktorer, för IT-system kan tänkbar förstöring eller skada handla om tekniska problem som gör att åtkomsten till handlingar i IT-systemet försvåras eller förstörs. Vad gäller skyddet mot obehörig åtkomst måste det därför finnas skydd mot dataintrång i ett elektroniskt arkiv. Utöver sekretesskyddet så ska även personuppgifter skyddas från obehörig åtkomst, något som bland annat regleras i personuppgiftslagen (Geijer et al. 2013, s.174). Verkställandet av gallring är något som också regleras i arkivlagen, och för elektroniska arkiv är det speciellt viktigt att rutiner för gallring är utredd när ett system inrättas, då det är svårt att sätta rutiner i efterhand (Geijer et al. 2013, s.179).

Arkivlagen fastställer också att det ska finnas statliga och kommunala arkivmyndigheter som ser till att arkivbildande myndigheter fullgör sina skyldigheter i enlighet med arkivlagen (SFS 1990:782 7§). Det är regeringen som bestämmer vilken arkivmyndighet som ska finnas för tillsyn över de statliga myndigheterna (SFS 1990:782 8§). Riksarkivet ska på den statliga sidan styra arkivverksamheten genom föreskrifter av fackkaraktär och har även den depåuppgiften: att mottaga arkivmaterial för slutlig förvaring (Geijer et al. 2013, s. 180). Ansvaret för arkivmaterialet övergår till arkivmyndigheten vid ett övertagande (SFS 1990:782 9§). Geijer med flera (2013) förklarar att det i första hand är arkivmyndigheterna själva som avgör när övertagandet av arkivmaterial ska ske, och övertagandet sker efter överenskommelse. Övertagande kan även ske tvingande om exempelvis myndighetens vård av arkivet inte fungerar (Geijer et al. 2013, s. 188). För övrigt finns även i arkivlagen bestämmelser om gallring, och gallring av allmänna handlingar får ske men dock måste arkivbildningens syfte beaktas (SFS 1990:782 10§). Gallring är något som är nödvändigt ur en insyns- och informationssynpunkt, då

elektroniska handlingar blir svårhanterliga om ej gallring sker (Geijer et al. 2013, ss. 189-190).

7.1.2 Arkivförordningen

Arkivlagen kompletteras av *arkivförordningen* (SFS 1991:446). Geijer med flera (2013) menar att en del av arkivförordningens bestämmelser är allmänna och dessa gäller för alla som tillämpar arkivlagen (Geijer et al. 2013, s. 137). Gränström med flera (2000) förklarar att arkivförordningen, till viss del, ger kompletterande föreskrifter, men delegerar även till Riksarkivet att, för i huvudsak statliga myndigheter, meddela ytterligare nödvändiga föreskrifter (Gränström et al. 2000, s. 81). I arkivförordningen (SFS 1991:446) anges återkommande i vilka frågor Riksarkivet får meddela föreskrifter i arkivfrågor. Riksarkivet är den statliga arkivmyndigheten och ytterligare bestämmelser om Riksarkivets organisation och uppgifter finns i förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet (SFS 1991:446 8-9§§).

Riksarkivet får enligt arkivförordningen (SFS 1991:446 2§) bland annat meddela föreskrifter, om regeringen inte föreskriver annat, om godkännande och märkning [...] vad gäller förvaringsmedel. Även behovet av beständighet lyfts fram här: Riksarkivet får meddela föreskrifter om ”vad som för olika fall krävs av materiel och metoder” med hänsyn till just beständigheten (SFS 1991:446 2§). Vad Riksarkivet får meddela föreskrifter om (om regeringen inte föreskriver annat) för statliga arkivmyndigheter anges mer specifikt i punktform (SFS 1991:446 11§). Däribland anges användande av förvaringsmedel, för överlämnandet av arkivhandlingar, men även för arkivvård: att arkivet ska organiserat så att det underlättar tillgången till allmänna handlingar.

Tidpunkten för arkivering av allmänna handlingar i ett ärende fastställs: när myndigheten har slutbehandlat ärendet (SFS 1991:446 3§). I arkivförordningen beskrivs även vad som ska beaktas då en myndighets organisation eller arbetssätt ändras, och samråd med arkivmyndigheten innan ändringen sker lyfts fram (SFS 1991:446 6§). Då (statliga) arkivhandlingar överlämnas till Riksarkivet ska de vara förtecknade och handlingar för vilka gallringsfristen utlöpt ska vara gallrade (SFS 1991:446 17§). Riksarkivet ska då göra en överenskommelse med avlämnande myndigheten vid överlämnandet vad gäller ersättning för bevarande, vårdandet och tillhandahållandet av handlingarna, men även för engångskostnader som uppkommer i samband med övertagandet (SFS 1991:446 17§).

7.1.3 Tryckfrihetsförordning

Tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) kan dateras tillbaka till 1766 (Bohlin 2010, s. 21) och knyter an till flera lagar, däribland arkivlagen (1990:782). I arkivlagens tredje paragraf står att arkiven ska [...] tillgodose rätten att ta del av allmänna handlingar, vilket syftar till den grundlagsstadgade offentlighetsprincipen, eller mer specifikt handlingsoffentligheten. Handlingsoffentligheten, som syftar på allmänna handlingars offentlighet, beskrivs av Bohlin (2010) som ”den kanske mest betydelsefulla formen av offentlighet” (Bohlin 2010, ss. 19-20). Handlingsoffentligheten innebär följande: ”Till främjande av ett fritt meningsutbyte

och en allsidig upplysning skall varje svensk medborgare ha rätt att taga del av allmänna handlingar” (SFS 1949:105 2 kap. 1§).

Bohlin (2010) förklarar att handlingsoffentligheten länge har utgjort en för tryckfriheten viktig beståndsdel (Bohlin 2010, s. 21). Syftet med handlingsoffentligheten är att garantera rätts säkerheten, effektiviteten i förvaltningen samt i folkstyret (Bohlin 2010, s. 23). Bohlin (2010) menar att formuleringen ”fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning” markerar att handlingsoffentligheten är en viktig del i yttrande- och informationsfriheten för medborgarna. Han fortsätter förklara att en fri debatt i samhällsfrågor möjliggörs genom medborgarnas tillgång och rätt att ta del av allmänna handlingar, vilket är en förutsättning för en väl fungerande demokrati. Utöver att offentlighetsprincipen är en upplysningskälla är den betydelsefull ur ett rätts säkerhetsperspektiv. Genom att det finns en offentlig insyn i förvaltningen genom handlingsoffentligheten fungerar denna på så sätt som en viktig kontrollfunktion (Bohlin 2010, s. 22). Det faktum att medborgarna har en grundlagsstadgad rättighet att granska myndigheternas verksamhet och att makten utövas riktigt fungerar således som en slags garanti för en handläggning av ärenden och mål utförs korrekt av myndigheterna (Bohlin 2010, s. 23).

Begreppet allmänna handlingar är av central betydelse för handlingsoffentligheten. I tryckfrihetsförordningen finns definitionen av vad en handling är; det förstås som ”framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel” (SFS 1949:105 2 kap. 3§). Bohlin (2010) tydliggör att den väsentliga delen av en handling är betydelseinnehållet, men detta ska vara fixerat på ett medium. Dock är själva framställningens tillkomst inte relevant för om det rör sig om en handling eller ej, handlingens egenskap att den lämnar information är det som är relevant (Bohlin 2010, ss. 41-42). För e-arkivlösningar är begreppet upptagning, eller mer specifikt upptagning för automatiserad behandling (SFS 1949:105 2 kap. 3§) väsentligt. Bohlin (2010) klargör att upptagningar innebär att handlingen inte kan uppfattas utan tekniskt hjälpmedel, som exempelvis en dator. Vad gäller upptagning för automatiserad behandling är en uppgift fixerad på någon slags datamedium och finns eller matas in i dator. Ett dataregister kan innefatta flera upptagningar, då en upptagning är ”varje konstellation av sakligt och logiskt sammanhängande uppgifter” (Bohlin 2010, s. 45).

En handling är allmän om den är förvarad hos myndighet, och om den är upprättad hos eller inkommen till en myndighet (SFS 1949:105 2 kap. 3§, 7-8§). Vad gäller tekniska upptagningar måste sådana, för att anses vara förvarade hos myndigheten enligt Bohlin (2010), även vara tillgänglig för myndigheten själv. Upptagningen ska med myndighetens egna tekniska hjälpmedel kunna läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas (Bohlin 2010, s. 53). Bohlin (2010) utvecklar, för sammanställningar av uppgifter ur en upptagning för automatiserad behandling gäller det att denna kan tas fram av myndigheten genom *rutinbetonade åtgärder* för att den ska anses som förvarad hos myndigheten (Bohlin 2010, s. 55). Upptagningar räknas som inkomna till myndigheten ”när annan har gjort den tillgänglig för myndigheten på sätt som anges i 3§ andra stycket” (SFS 1949:105 2 kap. 6§ 1st 2p). Bohlin (2010) klargör att detta innebär att då en upptagning har gjort tillgänglig för myndigheten för förvaring på så sätt att den kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas är den att

se som allmän handling (Bohlin 2010, s. 70). När det istället gäller begreppet *upprättad hos en myndighet* anses en handling vara upprättad då den har expedierats (SFS 1949:105 2 kap. 7§).

Bohlin (2010) hävdar att för att handlingsoffentligheten ska ha betydelse är det av vikt att myndigheterna ser till att informationen fixeras, att handlingar skapas, som allmänheten kan ta del av. Det finns alltså, på så sätt, en slags dokumentationsskyldighet för myndigheterna (Bohlin 2010, s. 30). Bohlin (2010) förklarar att en förutsättning för handlingsoffentligheten är att det som efterfrågas är just en allmän handling, är handlingen inte allmän måste inte myndigheten i fråga lämna ut den. Dock är det inte säkert att handlingen, för att den är allmän kan lämnas ut då inskränkningar i form av sekretessreglering kan föreligga. Handlingen kan alltså vara antingen offentlig (tillgänglig för allmänheten) eller hemlig (sekreterad) (Bohlin 2010, ss. 23-24).

För att offentlighetsprincipen ska upprätthållas menar Bohlin (2010) är det viktigt att en handling som förvaras hos en myndighet kvarblir i myndighetens vård och bevaras, och alltså förblir allmän. Han fortsätter förklara att det dock inte finns någon uttrycklig bestämmelse i tryckfrihetsförordningens andra kapitel om att myndigheten har skyldighet att ta hand om och förvara allmänna handlingar. Däremot ligger det implicit i grundlagsregleringen att handlingarna ska bevaras och hanteras så att de varken skingras eller förstörs (Bohlin 2010, s. 34).

I tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105 2 kap.) finns även bestämmelser som rör utlämnandet av allmänna handlingar. Ett utlämnande kan ske hos myndigheten på begäran från sökande genast eller så snart som möjligt (SFS 1949:105 2 kap. 12§). Handlingen ska av sökande då kunna läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas. Därmed måste myndigheten enligt Bohlins (2010) förklaring ställa tillgängliga tekniska hjälpmedel till förfogande om sådana är nödvändiga att använda för att sökanden ska kunna läsa, avlyssna eller uppfatta handlingen (Bohlin 2010, s. 126). Det som lämnas ut när det kommer till upptagningar är informationsinnehållet: ”den uppgift som har fixerats på det tekniska mediet” (Bohlin 2010, s. 44). Bohlin (2010) förklarar att det är endast hos förvaringsmyndigheten som man kan kräva att få ta del hos handlingen, vilket ”på stället” innebär (Bohlin 2010, s. 125).

Dessutom finns det en hänvisning till arkivlagen i tryckfrihetslagen rörande gallring och hur allmänna handlingar ska bevaras (SFS 1949:105 18§). I bilagan till förstudie om e-arkiv och e-diarium nämns detta tillägg från 2003 (Riksarkivet 2011). Avsikten med detta tillägg var, förklarat av Riksarkivet (2011), att de handlingsoffentlighetsbestämmelserna i tryckfrihetsförordningen tydligare skulle knytas samman och visa på sambandet med arkivbestämmelserna. Då myndigheterna använder IT skulle enligt propositionen arkivreglerna få en större roll och vikten av att elektroniska handlingar förvaras på ett, ur arkivsynpunkt riktigt sätt, betonades särskilt (Riksarkivet 2011, s. 6).

7.1.4 Personuppgiftslagen

Personuppgiftslagen (SFS 1998:204) har genom så kallade registerförfattningar, vilka har anpassats till just reglerna i personuppgiftslagen, indirekt verkan på myndigheternas arkiv (Riksarkivet 2011, s. 14). Syftet med personuppgiftslagen (SFS

1998:204) fastställs i första paragrafen: ”att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter”. De regler som finns i personuppgiftslagen är generella, då det vid lagens tillkomst ansågs att särskild registerlagstiftning skulle stå för preciseringar och undantag (Geijer et al. 2013, s. 129).

Ett flertal registerförfattningar för den offentliga verksamheten fanns innan personuppgiftslagen menar Geijer med flera (2013), vilket berodde på att register som inrättades enligt lag och förordning tidigare inte behövde tillstånd från Datainspektionen. Författarna fortsätter: författningarna avsåg från början register som fördes automatiskt, men den tekniska utvecklingen har gjort att myndigheters handlingar skapas elektroniskt och verksamheten sker alltmer i en elektronisk miljö. Registerförfattningarna som gäller nu har således utvecklats olika, med syfte att olika verksamhets behov ska tillgodoses (Geijer et al. 2013, s. 132). Geijer med flera (2013) förklarar att det finns uppskattningsvis cirka 200 registerförfattningar, vilka skiljer sig åt men har ofta en beskrivning av de ändamål enligt personuppgifter får behandlas (Geijer et al. 2013, s. 133). Vad gäller personuppgifter i ett IT-system så syftar vissa registerförfattningar till att begränsa sökmöjligheterna, både för den egna myndigheten men även för andra myndigheter med åtkomst till personuppgifterna (Geijer et al. 2013, s. 175).

I personuppgiftslagen definieras ett antal nyckelbegrepp. Av personuppgifter förstås enligt lagen i fråga ”all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet” (SFS 1998:204 3§). Behandling kan förstås på många sätt: insamling, registrering, organisering, lagring, bearbetning eller ändring och så vidare (SFS 1998:204 3§). Geijer med flera (2013) klargör att avsikten är att alla som behandlar personuppgifter, det vill säga myndigheter (kommunala och statliga), ska tillämpa lagen, men för vissa myndigheter finns registerförfattningar som istället ska tillämpas (Geijer et al. 2013, s. 129). I personuppgiftslagen (SFS 1998:204) förklaras också lagens förhållande till andra lagar, som exempelvis tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105). Om det i annan lag/föreskrift finns bestämmelser som avviker från det som står i personuppgiftslagen, så ska de förstnämnda gälla (SFS 1998:204 2§). I förhållande till tryckfrihetsförordningen så gäller att om bestämmelserna i personuppgiftslagen strider mot bestämmelserna om exempelvis tryckfrihet i tryckfrihetsförordningen tillämpas inte personuppgiftslagen (SFS 1998:204 7§).

Personuppgiftslagen hindrar inte heller arkivering eller bevarande av allmänna handlingar hos myndigheten (SFS 1998:204 8§). Även krav för behandling av personuppgifter anges i lagen, däribland kravet på att personuppgifter bara får behandlas när det är lagligt och på ett korrekt sätt, enligt god sed. Här står även att personuppgifterna inte ska bevaras längre än nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen (SFS 1998:204 9§). Geijer med flera (2013) menar att myndigheternas möjligheter att utplåna en personuppgift dock är begränsade med hänsyn till handlingsoffentligheten (Geijer et al. 2013, s. 131). De förutsättningar för när behandling av personuppgifter är tillåtna finns också angivna (SFS 1998:204 10§). Säkerhetsåtgärder finns också fastställda och den personuppgiftsansvarige ska skydda de behandlade personuppgifterna genom att vidta lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder (SFS 1998:204 31§). På så sätt ställer personuppgiftslagen, liksom arkivlagen också gör, krav på hur myndigheten ska organisera hantering av

uppgifter bland annat i tekniskt hänseende (Geijer et al. 2013, s. 132). Slutligen kan det också sägas att bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets dataskyddsdirektiv (Direktiv 95/46/EG om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter) har implementerats i Sverige genom personuppgiftslagen, enligt Geijer med flera (2013, s. 129).⁷

7.1.5 Övrig svensk lagstiftning

Handlingsoffentlighet är huvudprincipen i Sverige (Riksarkivet 2002, s. 7). Dock kan rätten att ta del av allmänna handlingar begränsas då det föreligger sekretess, vilket regleras av *offentlighets- och sekretesslagen* (SFS 2009:400). I tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105 2 kap. 2§) räknas de fall upp då rätten att ta del av allmänna handlingar kan begränsas. Bohlin (2010) förklarar; dessa fall, de så kallade sekretessgrunderna, är ett antal skyddsintressen som är motiverade som undantag från huvudregeln om handlingsoffentlighet. Han fortsätter, dessa sekretessgrunder är bland annat skyddet för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden. Begränsningarna i handlingsoffentligheten kan vara av två slag i detta sammanhang, antingen ett förbud mot att handlingen lämnas ut eller att handlingen utlämnas men med förbehåll (Bohlin 2010, ss. 189-190). Här förklaras också att om rätten att ta del av allmänna handlingar ska begränsas så ska det finnas en bestämmelse för denna inskränkning i särskild lag, vilket enligt Bohlin (2010, s. 191) syftar till offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400).

Uppgifter kan vara sekretessreglerade (det finns en bestämmelse om sekretess) eller sekretessbelagda (sekretess gäller) (Bohlin 2010, s. 200) Bohlin (2010) förklarar att för att förutse den skada som uppgiftsutlämnande kan innebära används skaderekvisit, vilka anger sekretessens ”styrka”. Raka skaderekvisit innebär offentlighet som huvudregel, medan omvända skaderekvisit innebär sekretess som huvudregel (Bohlin 2010, ss. 201-202). Han fortsätter; vad gäller sekretesstider som anges i offentlighets- och sekretesslagen, så är dessa varierande då skaderisken varierar för olika uppgifter. För exempelvis uppgifter om enskildas personliga förhållanden är den längsta sekretessperioden 70 år. Sekretesstiderna ska dock uppfattas som maximitider (Bohlin 2010, ss. 208-209). I offentlighets- och sekretesslagen finns också bestämmelser om sekretess mellan myndigheter (SFS 2009:400 8 kap. 1§) och även vad gäller direktåtkomst (det vill säga elektronisk tillgång till en upptagning för automatiserad behandling) (SFS 2009:400 11 kap. 4§).

Utöver bestämmelser om sekretess finns i offentlighets- och sekretesslagen även bestämmelser som knyter an direkt till handlingsoffentligheten. Då myndigheten organiserar hanteringen, och vid övrig hantering av allmänna handlingar ska den ta hänsyn till rätten att ta del av allmänna handlingar (SFS 2009:400 4 kap. 1§). Myndigheten ska särskilt se till att både sekretesskyddet såväl som handlingsoffentligheten upprätthålls, och även att handlingar utlämnas skyndsamt (i enlighet med tryckfrihetsförordningen) (SFS 2009:400 4 kap. 1§ 4p).

⁷ 2015 har det gjorts en statlig utredning rörande framtagandet av en ny myndighetsdatalag. Lagen ska samla den reglering vilken styr myndigheters behandling av personuppgifter. (Informationshanteringsutredningen 2015)

I offentlighets- och sekretesslagen finns även bestämmelser om registrering. Bohlin (2010) berättar att för att underlätta allmänhetens tillgång till allmänna handlingar har diarieföringen, registreringen av handlingar, en viktig funktion, såväl som en praktisk betydelse för myndigheten själv (Bohlin 2010, s. 25). I offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400 5 kap. 1§) finns bestämmelser om att en allmän handling ska registreras så snart den har inkommit till en myndighet. Bohlin (2010) förklarar: registrering ska i princip alltid ske för hemliga handlingar, och för offentliga handlingar har myndigheten dock viss valfrihet rörande registrering (Bohlin 2010, s. 26). Det finns en viss dokumentationsskyldighet för myndigheterna enligt Bohlin (2010), vilken syftar till att underlätta att offentlighetsprincipen tillämpas och att insynen möjliggörs. För övrigt kan nämnas att det i lagen även beskrivs vad som gäller för upptagning för automatiserad behandling, då en sådan används i ett ärende hos myndighet (4 kap. 3§) (Bohlin 2010, s. 32).

Bohlin (2010) menar att utöver det som står i tryckfrihetsförordningen (2 kap. 12-13§§) om att allmänna handlingar ska utlämnas på stället så att den kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas finns för upptagningar för automatiserad behandling en särskild lagregel i offentlighets- och sekretesslagen (6 kap. 6§). Dessa bestämmelser utvidgar de enskildas rättigheter och innebär att de tekniska hjälpmedel för denna typ av handling som myndigheten själv förfogar över även, på begäran, ska få nyttjas av enskild (men undantag finns) (Bohlin 2010, s. 129). Offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400 4 kap. 4§) hänvisar direkt till arkivlagen i bestämmelser som rör hänsynen till arkivvården vid framställning och registrering, gallring, med mera (SFS 2009:400 4 kap. 4§).

I *förordning (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet* (SFS 2009:1593) ges, utöver arkivlagen och arkivförordningen, ytterligare bestämmelser om organisation och uppgifter för den statliga arkivmyndigheten Riksarkivet. Riksarkivet beskrivs i förordningen (SFS 2009:1593 1§) som ”statlig arkivmyndighet”, vilket innebär att de har ansvar för den statliga arkivverksamheten, såväl som den nationella arkivvården som framgår av arkivlagen (SFS 1990:782), arkivförordningen (SFS 1991:446) och förordningen med instruktion för Riksarkivet (SFS 2009:1593). Förutom detta ska Riksarkivet (SFS 2009:1593 2-3§§) ha överinseende över den offentliga arkivverksamheten och en nationell överblick över arkivfrågor och följa arkivverksamheten. Riksarkivet ska se till att bland annat statliga arkivmyndigheter ska följa de skyldigheter som beskrivs i arkivlagen och arkivförordningen (SFS 2009:1593 5§ 1p).

I förordningen beskrivs även ett särskilt ansvar för utveckling. Det rör sig om bestämmelser som hänger samman med Riksarkivets normering, ”särskilt inom e-området” (Riksarkivet 2011, s. 7). Enligt förordningen ska Riksarkivet särskilt ”verka för utveckling av metoder för framställning, bevarande och tillgängliggörande av handlingar som ett led i förvaltningsutvecklingen” (SFS 2009:1593 5§ 2p). Detta innefattar utrednings- och utvecklingsarbete ”med anknytning till normeringen”, men även vägledningar och liknande, ett arbete som innebär att Riksarkivet samarbetar med andra myndigheter (Riksarkivet 2011, s. 7). Det finns även bestämmelser som specifikt rör elektronisk tillgång: om hur Riksarkivet ska arbeta för att tillgängliggöra arkiven genom bland annat digitalisering och elektronisk tillgång (SFS 2009:1593

8§). Utöver de tidigare nämnda uppdragen för Rigsarkivet ges de även ett regeringsuppdrag genom regleringsbrev, i vilket beslut om Rigsarkivets verksamhet för budgetåren finns.

Vad gäller förvaltningsmyndigheternas ärendehandläggning regleras detta i *förvaltningslagen* (SFS 1986:223). I denna lag tas det upp att myndigheterna har en serviceskyldighet till medborgarna. Enskildas frågor ska besvaras snarast möjligt och ärendehandläggningen ska ske ”så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts” (SFS 1986:223 4§, 7§). Genom förvaltningslagen ställs alltså ett krav på myndigheterna i deras relation till allmänheten.

7.2 Dansk lagstiftning

Även om arkivloven är den lag som främst rör de handlingar som finns på Rigsarkivet står den inte utan påverkan av andra lagar. Statens Arkiver (Petersen, Kristmar, Hall-Andersen, Engel & Statens Arkiver 2006, s. 73) förklarar hur lagar som offentlighetsloven, förvaltningsloven, persondataloven och retsplejeloven har en inverkan på hur medborgarna får lov att använda sig av handlingar i förhållande till offentlig förvaltning, och fungerar parallellt med arkivloven. Det betyder att arkivlovens regler inte kan häva annan lagstiftning som påverkar tillgången till handlingar (Petersen et al. 2006, s. 73). Förutom lagar och föreskrifter författade på nationell nivå, är Rigsarkivet upphovsmakare till vad som kallas *cirkulære* vilket är deras egna föreskrifter med instruktioner till hur arkiv i offentlig förvaltning ska hanteras.

7.2.1 Arkivloven

Arkivloven (LBK nr 1035 af 21/08/2007) är den lag som i Danmark fastställer hanteringen av allmänna handlingar och riktar sig mot verksamhet som sker inom offentlig förvaltning och domstol. Det danska Folketinget och regeringen har fastslagit att lagen ska skötas för att tillgången till allmänna handlingar ska vara så öppen som möjligt (Petersen et al. 2006, s. 73). Kulturministeriet (2001) redogör för hur den första lagen med anknytning till arkiv tillkom 1889, då bland annat bestämmelser om att upprätta ett riksarkiv fanns med. Den dåvarande lagen gav instruktioner om att handlingar från offentlig förvaltning skulle tas emot av Rigsarkivet, men innehöll inga bestämmelser om arkivens övriga funktioner (Kulturministeriet 2001, ss. 15-16). Lagen har sedan dess utvecklats. 1992 ersattes lagen från 1889 med en ny arkivlov som, med revideringar av bland annat tidsfristerna för åtkomsten av handlingar och skyddet av personuppgifter i pappers- och elektroniska handlingar, är den arkivlov som gäller idag (Kulturministeriet 2001, ss. 16-18). Den senaste revideringen av arkivloven skedde 2007 med syftet att den nya ändringen skulle skapa större öppenhet för arkivbrukarna med förkortade tidsfrister för bland annat juridiskt och statistiskt material (Kulturministeriet 2007).

Arkivloven gäller för all information som utgör offentliga handlingar, eller arkivalier, vilka är producerade eller behandlade av offentliga myndigheter (Dalsten Sørensen & von Hielmcrone 2015). Offentliga arkiv inkluderar institutioner, exempelvis Rigsarkivet, som hör till Statens Arkiver, regionala arkiv, och kommunala arkiv (LBK nr 1035 af 21/08/2007). I lagen fastställs det att det är kulturministern som har

befogenhet till att bestämma de regler som rör myndigheters arkivbildning och verksamheten vid offentliga arkiv (LBK nr 1035 af 21/08/2007; Petersen et al. 2006 s. 12). Det redogörs även i lagen (LBK nr 1035 af 21/08/2007) hur Statens Arkiver har som syfte att säkert bevara handlingar som har ett historiskt, administrativt eller rättsligt värde, för att dessa handlingar ska, som forskningsföremål, kunna vara tillgängliga för medborgare och myndigheter. Offentliga myndigheter har samtidigt skyldighet att bevara arkivalier på ett betryggande sätt. I 3 kap. 8§ hänvisas det specifikt att säkert bevarande även gäller handlingar som är lagrade på elektronisk media så att myndigheterna senare kan leverera dem till offentliga arkiv. I samråd mellan Statens Arkiver och myndigheter ska handlingar som inkluderas av arkivloven och inte anses vara bevarandevärdiga kunna gallras på ett säkert sätt (LBK nr 1035 af 21/08/2007).

I arkivloven (LBK nr 1035 af 21/08/2007) fastställs att normal tidsfrist för när allmänna handlingar blir tillgängliga sker när de är 20 år gamla. Men tidsfristen kan bli längre om handlingarna innehåller information som bland annat rör exempelvis statens säkerhet och försvar, samt utrikespolitiska- eller ekonomiska intressen. Då det gäller information rörande personuppgifter och privata ekonomiska förhållande är handlingar tillgängliga efter 75 år (LBK nr 1035 af 21/08/2007). När allmänna handlingar förvaras på statliga myndigheter påverkas de inte av arkivloven, utan det är först när myndigheten har levererat handlingarna till Statens Arkiver som arkivloven träder i kraft (Petersen et al. 2006, s. 73). Undantag gäller när handlingar som är över 20 år gamla fortfarande förvaras hos myndigheten. Då träder arkivloven i kraft för hur det går att ta del av handlingarna trots att handlingarna inte befinner sig på Statens Arkiver (Petersen et al. 2006, s. 73). Det står i relation till bestämmelser om leveranstidpunkter. I lagen står det uttryckt att myndigheter har en skyldighet att leverera sina handlingar till Statens Arkiver innan de i regel har blivit 30 år gamla (LBK nr 1035 af 21/08/2007). För elektroniska handlingar finns det dock ett undantag för leverans. I arkivlovens 4 kap. 13§ står det hur kulturministern kan bestämma andra tidpunkter för när handlingar lagrade på elektronisk media ska levereras vilka ska ske tidigare än de normala 30 åren (LBK nr 1035 af 21/08/2007).

7.2.2 Arkivbekendtgørelsen

Bekendtgørelse om offentlige arkivalier og om offentlige arkivers virksomhed (BEK nr 591 af 26/06/2003), även kallad arkivbekendtgørelsen, är en dansk nationell förordning författad på regeringsnivå. Arkivbekendtgørelsen fungerar som en påbyggnad av arkivloven och beskriver vilka regler som gäller vid hantering och omhändertagandet av offentliga handlingar. Den bestämmer att myndigheter ska i föreskriftsmässigt skick leverera handlingar (Petersen et al. 2006, s. 45). I arkivloven är det kulturministern som har bemyndigandet att fastställa regler för statliga arkiv (LBK nr 1035 af 21/08/2007), medan denna befogenhet i arkivbekendtgørelsen har flyttats över till Rigsarkivarien (BEK nr 591 af 26/06/2003).

I bekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003) ges mer detaljerade regler angående bland annat bevarande och gallring, samt tillgänglighet och bruket av handlingar. Som i arkivloven behandlas kravet att myndigheter ska säkerställa bevarandet, men också gallring, för sina handlingar. Vidare redogörs för vilka handlingar som är av intresse för bevarande. Det kan vara handlingar som rör det danska samhället, och innehåller rättslig eller administrativ information vilken har betydelse för

myndigheter och medborgare. Då handlingar inte längre fyller ett administrativt eller rättsligt behov ska de på ett säkert sätt förstöras. De handlingar som har valts ut för gallring ska inte levereras till Statens Arkiver (BEK nr 591 af 26/06/2003).

För reglerna gällande tidsfristerna när handlingar blir tillgängliga, har de fördjupats genom att fristerna råder för handlingar som är skapade innan arkivloven träder i kraft (Petersen et al. 2006, s. 75). Arkivbekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003) förklarar att säkert bevarande av handlingar behövs för att de senare ska kunna vara tillgängliga för myndigheter och allmänhet, men även för att de ska kunna användas till forskning. Om handlingarna skulle innehålla information som behandlas av lagar rörande personuppgifter, får de endast vara tillgängliga för exempelvis historiska, vetenskapliga eller statistiska syften. Utifrån detta får handlingarna användas utifrån givna villkor.

Även hanteringen rörande elektroniska arkiv och handlingar får utförligare riktlinjer. Det redogörs i arkivbekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003) hur statliga myndigheter ska ha säkerställda arkivsystem, av analogt eller elektroniskt format, som följer ett antal punkter. Arkivsystemen ska enligt Rigsarkivariens bestämmelser uppfylla krav för anmälan och godkännande, inrättande och drift, tekniska krav på arkivmedia, samt hur handlingar lagras på myndigheter. Elektroniska arkiv ska särskilt konverteras till systemoberoende arkivversion för möjligheten att kunna säkerställa dem. Regler för när elektroniska arkivsystem ska levereras från statliga myndigheter till Statens Arkiver fastställs av också av Rigsarkivarien. Det beskrivs särskilt att de offentliga elektroniska handlingar som omfattas av personuppgiftslagar ska levereras som systemoberoende arkivversioner till offentliga arkiv. Ytterligare detaljer angående leveranstidpunkter anges i texten och särskilt hur leveranser kan få dispens från den generella leveranstidpunkten vid 30 år. Däremot står det i klartext att de här undantagen inte gäller för elektroniska handlingar (BEK nr 591 af 26/06/2003).

7.2.3 Persondataloven

Persondataloven, *lov om behandling af personoplysninger* (LOV nr 429 af 31/05/2000), fastställer vilka regler som gäller för hantering av personuppgifter. Både information i elektroniska och analoga handlingar behandlas, men lagen fokuserar främst på information som finns lagrad i elektroniska system. Det är Datatilsynet som är den myndighet vilken reglerar bestämmelserna angående skydd och hantering av personuppgifter. Både myndigheters förfrågningar om att behandla skyddat material, liksom ansökningar om att få tillgång till handlingar som innehåller skyddad information, ska tas om hand av Datatilsynet (LOV nr 429 af 31/05/2000). Lagen bestämmer också att personer vilka har registrerade data hos en myndighet ska få lov att ta del av informationen (Petersen et al. 2006, s. 74).

7.2.4 Övrig dansk lagstiftning

Andra lagar som påverkar hanteringen och användandet av handlingar skapade i offentlig förvaltning är offentlighedsloven, forvaltningsloven och retsplejeloven. Dessa lagar påverkar hur uppgifter i handlingar, elektroniska register med mera hanteras och i vilken grad medborgare har vad som kallas *aktindsigt* (rätt till åtkomst) till informationen (Petersen et al. 2006, s. 73).

Offentlighedsloven (LOV nr 606 af 12/06/2013), eller lov om offentlighed i forvaltning, är den lag som reglerar rätten till aktinsyn hos myndigheter. Lagen ska särskilt främja yttrande- och informationsfrihet och demokrati. Det är för att medier ska kunna förmedla information till offentligheten, men även offentlighetens rätt att kontrollera offentlig förvaltning, så att tilliten kan stärkas. Särskilt nämns det i lagen, angående IT-system, att denna öppenhet hos myndigheter ska bemötas vid val, införande och utveckling av nya sådana. För att kunna få tillgång till aktinsyn måste en ansökan som innehåller uppgifter om det efterfrågade materialet skickas in till berörd myndighet för att uppgifterna ska kunna identifieras, samt vad dokumentet eller ärendet har för slags tema. Däremot omfattas inte databaser av åtkomsträtten (LOV nr 606 af 12/06/2013). Petersen et al. (2006, s. 74) förklarar att denna lag i regel gäller för alla myndigheter och dokument.

Liksom offentlighedsloven reglerar *forvaltningsloven* (LBK nr 433 af 22/04/2014) att myndigheterna ska hålla en god förvaltningssed (Petersen et al. 2006, s. 74). Lagen tar bland annat upp rätten som enskilda personer har i att få aktinsyn i ärenden som de själva är en del i (LBK nr 433 af 22/04/2014).

7.3 Arkivspecifika föreskrifter och cirkulære

7.3.1 Riksarkivets författningssamling

Riksarkivet får, med stöd i arkivförordningen (SFS 1991:446), meddela föreskrifter i arkivfrågor. De publicerar generella föreskrifter och allmänna råd i så kallade RA-FS (Riksarkivets författningssamling), och för övrigt även myndighetsspecifika föreskrifter i så kallade RA-MS. De generella föreskrifterna (RA-FS) gäller i regel för samtliga statliga myndigheter. Genom att Riksarkivet meddelar föreskrifter kan bestämmelserna inom arkivlagstiftningen konkretiseras och preciseras. Geijer med flera (2013) förklarar att när Riksarkivets författningar (RA-FS) ändras sker det genom en ny RA-FS, eller med omtryck utan att den ursprungliga RA-FS:en upphävs. (Geijer et al. 2013, s. 137). RA-FS:arna kan beskrivas bestå av tre nivåer: en medieoberoende, en mediespecifik och en teknisk nivå (Riksarkivet 2011, s. 7). I RA-FS:arna finns föreskrifter presenterade i kapitel och paragrafer, och i vissa fall följs paragraferna av allmänna råd.

I *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om arkiv hos statliga myndigheter* (RA-FS 1991:1) finns allmänna bestämmelser, på en medieoberoende nivå, om arkiv hos statliga myndigheter. I tredje kapitlet finns detaljerade föreskrifter om hur arkivet ska organiseras. I föreskriften behandlas också framställning av handling, och det finns bestämmelser om val av medium och databärare och de hänsyn som ska tas. Dessutom anges även hur handlingar ska hanteras, förvaras och skyddas, där hänsyn ska tas till bevarande såväl som kontroll och sökbarhet (RA-FS 1991:1).

I *Föreskrifter om ändring i Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 1991:1) om arkiv hos statliga myndigheter* (RA-FS 2008:4) finns bestämmelser, på en medieoberoende nivå, om arkivredovisningen. RA-FS 2008:4 är föreskrifter om ändring i nyss nämnda RA-FS (1991:1 om arkiv hos statliga myndigheter). Den

betydelsefulla ändringen är kapitel 6 som handlar om arkivredovisningen, som nu istället är processororienterad för statliga myndigheter. Här finns bestämmelser om arkivredovisningens funktion. Det finns även beskrivet vilka uppgifter som ska ingå i arkivredovisningen; klassificeringsstruktur (med processbeskrivningar), arkivbeskrivning samt arkivförteckning och även närmare preciserat vad som gäller för dessa delar. Det har dessutom tillkommit nya definitioner i andra kapitlet, däribland process, handlingslag, handlingstyp och klassificeringsstruktur, vilka är centrala begrepp för det nya, verksamhetsbaserade sättet att redovisa arkiv (RA-FS 2008:4).

Föreskriften *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om elektroniska handlingar (upptagningar för automatiserad behandling) (2009:1)* (RA-FS 2009:1) befinner sig på en mediespecifik nivå: för elektroniska handlingar. Geijer med flera (2013) menar att författningens går att koppla till arkivlagens sjätte paragraf, vilken föreskriver att myndigheten ska organisera arkivet så att tillgången till allmänna handlingar underlättas (Geijer et al. 2013, s. 169). RA-FS 2009:1 gäller alltså specifikt för elektroniska handlingar, och föreskriften behandlar ett antal definitioner, där begreppet *elektronisk handling* likställs med ”upptagning för automatiserad behandling” (med hänvisning till tryckfrihetsförordningen). *Bevarandeexemplar* förklaras som ”databärare som används för att säkerställa bevarandet av elektroniska handlingar via fastställda rutiner”, och *system för bevarande* beskrivs som ”system som används för att säkerställa bevarandet av elektroniska handlingar” (RA-FS 2009:1 2 kap. 1§). De bestämmelser som finns i RA-FS 2009:1 omfattar ett flertal områden för bland annat statliga myndigheters hantering av elektroniska handlingar (RA-FS 2009:1).

I föreskriften (RA-FS 2009:1) förekommer flera gånger hänvisningar till lagar med relevans för arkiv och elektroniska handlingar. Här tas exempelvis tryckfrihetsförordningens (SFS 1949:105) andra kapitel upp, vilket anger när elektroniska handlingar blir allmänna, och att arkivförordningens (SFS 1991:446 3§) anger när elektroniska handlingar är arkiverade. Vidare hänvisar föreskriften till en annan föreskrift, RA-FS 2009:2, vilken innehåller bestämmelser om de tekniska krav som gäller för elektroniska handlingar och kan således ses som ett tekniskt komplement till RA-FS 2009:1. Det framgår också av föreskriften att Riksarkivet i vissa fall får föreskriva om undantag från bestämmelser i RA-FS 2009:1.

I föreskriften (RA-FS 2009:1 1 kap. 9§) anges vad som gäller för myndighet vid upphandling av program eller tjänster för utveckling eller drift av ett system. Myndigheten ska då göra en överenskommelse med leverantören om tillgång till program och dokumentation i vad som är nödvändigt för att kunna tillämpa RA-FS 2009:1. I föreskriften (RA-FS 2009:1 3 kap.) tas även strategi och planering för bevarande upp. En strategi för bevarande av elektroniska handlingar ska upprättas av myndigheten och denna ska hållas aktuell och fortlöpande kompletteras. De åtgärder som vidtas för att se till att handlingarna bevaras ska finnas med i strategin. Det framgår av det allmänna rådet att myndigheten vid planeringen ska samråda med arkivmyndigheten vid planering av system och rutiner. De uppgifter som ska finnas med i strategin för bevarande innan driftsättningen finns även uppräknade, såväl som ett antal frågor som myndigheten ska ta ställning till vid planering av system och rutiner (RA-FS 2009:1 3 kap. 2-4§§). Myndigheten ska också testa och utvärdera

systemet innan det tas i drift, och krav för hur detta ska gå till finns i författningen (RA-FS 2009:1 3 kap. 5§).

I föreskriften (RA-FS 2009:1 4 kap.) behandlas åtgärder för bevarande hos myndigheten. Det som gäller för elektroniska handlingar är att dessa ska bland annat hanteras, förvaras och vårdas så att de under tiden de bevaras kan presenteras upprepat, något som ska ske enligt den upprättade strategin för bevarande. Handlingarna ska framställas enligt de tekniska kraven som finns i RA-FS 2009:2. I frågan om de elektroniska handlingarna ska överföras till bevarande ska myndigheten fortlöpande ta ställning till detta under drift av system och rutiner enligt föreskriften (RA-FS 2009:1). Det finns bestämmelser på olika områden för myndigheten, vad gäller exempelvis gallring, sökbehov, informationskvalitet för de elektroniska handlingarna med mera. Det framgår bland annat att myndigheten ska utvärdera system och rutiner regelbundet och ta till åtgärder om det är nödvändigt för att leva upp till kraven i RA-FS 2009:1. Dessutom ska myndigheten ta hänsyn till bland annat bevarandaspekter, men även tillgänglighet när de väljer databärare vid överföringen av elektroniska handlingar (RA-FS 2009:1).

RA-FS 2009:1 innehåller även bestämmelser om dokumentation och vad myndigheten ska ta hänsyn till när de dokumenterar sina elektroniska handlingar, hur omfattande dokumentationen ska vara, och att dokumentationen ska uppdateras. Vad dokumentation ska innehålla finns uppräknat i punktform (RA-FS 2009:1 5 kap. 4§). Även bestämmelser om informationssäkerhet finns – myndigheten ska upprätta en plan för informationssäkerhet för de elektroniska handlingarna och skapa och upprätthålla rutiner så att handlingarna skyddas från skada, manipulation och obehörig åtkomst. Vidare finns fler bestämmelser rörande informationssäkerhet, bland annat vad gäller riskanalys innan driftsättning, eller vad som gäller för säkerhetskopior. I föreskriften behandlas också överlämnandet till arkivmyndighet eller annan myndighet. Det finns en bestämmelse om samråd, det vill säga att myndigheten ska samråda med arkivmyndigheten ”i god tid före överlämnandet av elektroniska handlingar” (RA-FS 2009:1 7 kap. 1§). Det är enligt föreskriften Riksarkivet som beslutar om innehåll och omfattning, dokumentation, ifall provleverans behövs och hur överlämnandet ska ske vid ett sådant överlämnande. Det finns även bestämmelser om tidpunkt för överlämnandet, däribland att detta får ske efter att överenskommelse har slutits mellan myndigheten och arkivmyndigheten. Arkivmyndigheten ska komma överens med myndigheten om att denna ska betala ersättning för kostnader för bevarande, vård och tillhandahållande av handlingarna, men även engångskostnader i samband med övertagandet. Den tekniska profilen hos de handlingar som överlämnas ska överensstämma med RA-FS 2009:2. Det går även att läsa i föreskriften vad som ska finnas med i ett överlämnande av elektroniska handlingar (RA-FS 2009:1).

Föreskriften *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 2009:2) om tekniska krav för elektroniska handlingar (upptagningar för automatiserad behandling)* (RA-FS 2009:2) befinner sig på en nivå för tekniska krav och gäller för statliga myndigheter (med vissa undantag). I denna föreskrift finns tekniska krav som gäller för elektroniska handlingar, och ska tillämpas både vid framställning och bevarande hos myndighet, såväl som vid överlämnande till arkivmyndighet. RA-FS 2009:2 (2 kap. 1§) har till syfte att specificera de bestämmelser som finns i RA-FS 2009:1. De

standarder som anges ska användas av myndigheten för att elektroniska handlingars bevarande ska säkerställas (RA-FS 2009:2 2 kap. 3§). Framställandet av elektroniska handlingar ska ske i enlighet med de krav som finns i författningen, och om inte detta går ska handlingarna senast vid överföring till bevarande uppfylla kraven. Dessutom står att överföringen (till bevarande) ska ske så snart det är möjligt (1 kap. 4§). I föreskriften (RA-FS 2009:2 2 kap. 1§) redogörs för vissa begrepp, däribland bevarandexemplar, system för bevarande och överföring till bevarande. Dessutom anges de tekniska kraven för olika sorters handlingar och det finns regler för databaser och register, elektroniskt underskrivna handlingar, e-postmeddelanden med mera och vilka format som dessa ska ges (RA-FS 2009:2 3 kap.).

7.3.2 Rigsarkivets bekendtgørelser och cirkulære

Rigsarkivet skriver också föreskrifter för hur bland annat elektroniska arkiv ska införas och hanteras, i form av bekendtgørelser och cirkulære. För dessa dokument står rigsarkivarien som författare, men de ges ut av Kulturministeriet. Den bekendtgørelse (BEK nr 1007 af 20/08/2010) och de två cirkulære (CIR nr 24 af 08/03/2002; CIR nr 9290 af 21/06/2013) som presenteras i denna sektion har den tidigare nämnda arkivbekendtgørelsen som utgångspunkt.

Bekendtgørelsen om arkiveringsversioner (BEK nr 1007 af 20/08/2010) gäller för de handlingar som Statens Arkiver bestämt ska bevaras från offentlig förvaltning och domstol. Den information från IT-system som ska bevaras ska ordnas i arkiveringsversioner och det är rigsarkivarien som tar fram bestämmelserna för hur dessa arkiveringsversioner ska se ut. Statens Arkiver måste sedan godkänna arkiveringsversionerna, och bestämmer när leverans för arkivering ska äga rum. Innan den levererade arkiveringsversionen blivit godkänd får den version som finns på myndigheten inte raderas. Till bekendtgørelsen följer ett antal bilagor som ger mer detaljerad information om vad som gäller för arkiveringsversioner, samt noggranna beskrivningar av vad data ska innehålla och hur det ska struktureras (BEK nr 1007 af 20/08/2010).

Cirkulæret från 2002, *cirkulære om anmeldelse og godkendelse af elektroniske journaler og elektroniske dokumenthåndteringssystem* (CIR nr 24 af 08/03/2002), är ett cirkulære med bestämmelser för hur statliga myndigheter och domstolar ska göra för att implementera och sköta sina elektroniska journal- och ärendehanteringssystem. Det klargörs vilka typer av system som inkluderas av föreskriften: elektroniska journalsystem, som innefattar registrering av ärenden och dokument och arkiverar pappershandlingar, samt ärendehanteringssystem (EDH- och ESDH-system) vilka också innehåller liknande registrering men arkiverar både elektroniska handlingar och pappershandlingar. Systemen är till för att säkra framsökning av dokument och ärenden, och med en utförlig beskrivning av användning och lagringsformer kan det garantera att myndigheterna tar hand om handlingar utifrån arkivmässig hänsyn. Elektroniska journal- och ärendehanteringssystem måste anmälas till Statens Arkiver antingen senast tre månader innan de ska tas i bruk, när arkiveringsperioden löpt ut, eller då det skett förändring i systemet. Vid anmälan ska information om själva arkivsystemet, systemets logiska struktur samt användning av systemet, skickas med. Systemet får först tas i bruk när Statens Arkiver har godkänt det, och det bestäms samtidigt när det ska ske en leverans av arkivmaterial som ska bevaras. Det står

uttryckt att de elektroniska systemen ska delas in i femåriga arkivperioder (CIR nr 24 af 08/03/2002).

I *cirkulære om anmeldelse og godkendelse af it-systemer* (CIR nr 9290 af 21/06/2013) från 2013 ges det instruktioner för hur statliga myndigheter och domstolar ska hantera sina IT-system, vilket inkluderar alla former av lösningar som kan strukturerat lagra data exempelvis digitala dokument. Även här ges information om anmälningsskyldigheten till Statens Arkiver när ett system ska tas i bruk eller ändras. Skulle ett system tas i bruk innan det blivit godkänt kan Statens Arkiver ur ett arkivmässigt perspektiv be myndigheten att göra kompletterande ändringar. Det är även Statens Arkiver som bestämmer om IT-system ska bevaras eller gallras vid införandet. Systeminnehåll som ska bevaras ska godkännas av Statens Arkiver, men däremot ska det som ska gallras inte godkännas. Vid ett godkännande ska myndigheterna lämna metadata om det IT-system som avses (CIR nr 9290 af 21/06/2013). Vid inrättning av ett godkänt system ska de handlingar som lagras i systemet kunna sökas fram genom tillskriven information för identifikation. Varje dokument och ärende ska innehålla typer av metadata som gör detta möjligt – identifikationsnummer, titel, datum, lagringsformat med mera. För att kunna hålla en arkivmässig hänsyn i IT-system ska det införas instruktioner med rättningslinjer för systemen. För att kontrollera att bestämmelserna följs ska myndigheterna genomföra tillsyn av sina IT-system (CIR nr 9290 af 21/06/2013).

Även i cirkulæret från 2013 (CIR nr 9290 af 21/06/2013) beskrivs tillvägagångssättet för IT-systemens avgränsning i tid. Cirkulæret nämner särskilt att elektroniska journalsystem och ärendehanteringssystem ska delas upp på tidsperioder på fem år, vilket även beskrivs i det tidigare nämnda cirkulæret från 2002. Vid varje femårsperiod ska myndigheterna leverera sitt elektroniska material som arkiveringsversioner med tillhörande metadata till Statens Arkiver (CIR nr 9290 af 21/06/2013).

8 Riksarkivens e-arkivlösningar

Här nedan presenteras de resultat som kommer från de intervjusvar som givits av informanterna angående riksarkivens arbete med e-arkiv, synen på de arkivjuridiska regelverken, samt arkivarieprofessionen. Då intervjupersonerna är anonyma omnämns de som informant, med en följande beteckning. Informanterna från Riksarkivet i Sverige betecknas som informant SE1 och informant SE2. Informanterna från Rigsarkivet i Danmark betecknas som informant DK1 och informant DK2. Dessa beteckningar används genomgående i uppsatsen. Samtliga intervjuer genomfördes under vårterminen 2015.

8.1 E-arkivlösningar

8.1.1 Svenska Riksarkivets e-arkivlösning

E-arkiv är ett svårt begrepp enligt informant SE2 eftersom vad som ses som ett e-arkiv beror på vem betraktaren är: ”Alla har sina egna teorier och idéer om vad e-arkiv är”. Informanten förklarar att det på Riksarkivet betraktas som ”någon form av lösning som baseras på OAI-modellen helt enkelt då”. Informant SE1 definierar e-arkiv som ”ett sätt att lagra och hantera elektroniska handlingar [...] på ett långsiktigt, säkert och beständigt sätt” och nämner trusted digital repository. Elektroniska handlingar, vilket kan vara exempelvis databaser, digitala dokument eller videor, säkras (informant SE1).

Riksarkivets e-arkivlösning förklaras enligt båda de svenska informanterna. Informant SE2 berättar att verksamheten sedan 1970-talet har tagit emot leveranser av elektroniska handlingar. 2007 började en OAI-baserad RADAR⁸-plattform att byggas och den sattes i bruk 2009. Då användes den för hantering av scannade bilder, eftersom mängden bildmaterial var större än myndigheternas digitala material förklarar informant SE2. Det berodde på ”ett akutare praktiskt behov än [att] det kanske inte var viktigare i någon bemärkelse”. 2013 började plattformen användas för myndigheters levererade ”born digital”-material (informant SE2).

Informant SE1 förklarar att i e-arkivlösningen ligger arkivinformationssystemet ARKIS i botten. Där beskrivs arkiv i enlighet med ISAD(G)⁹, vilket informant SE1 tillägger. Multilevel description implementeras i ARKIS II¹⁰, vilket innebär att arkiv

⁸ RADAR står för Riksarkivets digitala arkiv.

⁹ Internationell arkivstandard för arkivbeskrivning framtagen av ICA (International Council on Archives 2000).

¹⁰ ARKIS II är en senare version av ARKIS.

kan beskrivas från den översta nivån ner till de enstaka digitala resurserna; på så sätt placeras allt i ett sammanhang. De digitala resurserna förvaras och lagras i RADAR, till vilket söksystemet ARKIS länkar. Det är där metadata finns. Digitala leveranser från myndigheter säkras upp i RADAR och knyts in genom ARKIS. Detta gäller för material oavsett databärare (det vill säga både analogt och digitalt) och oavsett om materialet är externt eller internt (av Riksarkivet) skapat (informant SE1). Informant SE2 berättar att digitalt material kontrolleras genom kontrollramverket, KRAM, efter rätt filformat, filstorlek med mera och målsättningen är att basera SIP och AIP på internationella format. Informant SE2 berättar att myndigheter till sin hjälp har ett program som heter Riksarkivets leveransförberedelseverktyg, RALF. Programmet läser in metadata över materialet som ska levereras och gör en korrekt SIP av information. Det är ett alternativ till att myndigheterna själva ska fylla i metadata manuellt i en Excel-fil. Någon enstaka myndighet har sin egen mjukvara där en färdig SIP skapas, vilket är ett tillvägagångssätt informanten hoppas på kommer vara mer utbrett i framtiden (informant SE2). I relation till detta berättar informant SE2 att det håller på att utvecklas förvaltningsgemensamma specifikationer, FGS, vilka började utvecklas inom ett projekt som hette eARD¹¹. De är ännu inte officiella, men används i den utsträckning som de togs fram inom projektet. Systemet används även för att konvertera äldre leveranser av digitalt material (informant SE2). Informant SE2 förklarar vidare:

[D]et är en följd av det här att vi har, Riksarkivet har, fått leveranser sedan 1970-talet och [...] en hel del filer är fortfarande [...] i sådana här gamla stordataformat, som kanske EBCDIC, teckenkod och Packed-Decimal, format för integralvärden och sånt där. Och det där är ju tanken att det ska konverteras vart efter till moderna filformat så det går att läsa och förstå [...].

Ett projekt som fokuserat på ta hand om arvet av gamla filer är Projekt 47, vilket går på ”låg fart” enligt informant SE2. Det handlar bland annat om ekonomiska resurser.

Men vi har tyvärr inte riktigt fått de pengarna i ett bräde så det här sker lite mer pö om pö, vilket är synd. [...] Nej, men som sagt programmen är byggda för att klara det, men så gäller det att det är folk som kör dem också.

Informant SE2

Bilder finns i en bilddatabas, inte i RADAR, och de bevarade digitala resurserna finns i RADAR och det som tillgängliggörs ligger utanför (informant SE2). Informant SE1 berättar att vad gäller det material som Riksarkivet själv digitaliserar sker detta i den så kallade ”digitala kedjan”, i vilken det finns krav på exempelvis filformat. Allt detta material ska vara förtecknat vid digitaliseringen och referensen för volymen tas fram för att senare knytas an till alla de bilder som har skapats för volymen i fråga (informant SE1). Informanten fortsätter, på så sätt knyts alla digitaliserade bilder till referensen för volymen. Bruksexemplaret går in i bilddatabasen medan masterexemplaret går in i RADAR. Det finns alltså två matarlinjer, två informationsflöden, som går in till RADAR. Det gäller dels Riksarkivets egna

¹¹ eARD är ett projekt, initierat av E-delegationen, inriktat på e-arkiv och e-diarium. Projektet har som mål att göra förvaltningen enklare, öppnare och effektivare vad gäller digital information. Inom detta projekt har förvaltningsgemensamma specifikationer (FGS) tagits fram för att uppnå en enklare hantering, och för att förenkla privatpersoners och tjänstemäns möjlighet att kunna följa och se myndigheters ärenden på ett samlat sätt. FGS är till för att information ska kunna överföras mellan IT-system. (Riksarkivet u.å.b)

leveranser eller digitalisering och å andra sidan digitala leveranser utifrån (informant SE1). Informant SE2 utvecklar, att processen rent praktiskt och administrativt sker genom ESSArch¹², som används för archival storage, ett system som tagits fram av företaget ES Solutions. Det är där den fysiska hanteringen av paketering, läsning och skrivning av born digital-material sker till disk och tejp. Informant SE2 förklarar vidare processen som följande att ”[i]ngest, det är då att där kontrollramverket, när det har då som sagt kontrollerat en SIP då skrivs metadatan till ARKIS så man vet att det här materialet finns och sen skickas då SIP:en vidare till det här ESSArch-systemet”. Informant SE1 berättar att då en myndighet vill leverera digitala arkiv till Riksarkivet tar de kontakt med ESSArch-funktionen på SAVE, då det sker en diskussion om bland annat när och hur omfattande en leverans är. Diskussionen utmynnar i en testleverans och myndigheten får då program av Riksarkivet så att de kan testa uttagen ur databaserna och att regelverken följs, exempelvis vad gäller teckensnitt, fortsätter informanten. Leveransen skickas därefter på USB-diskar, magnetband eller dylikt och läggs i ett system för vidare kontroll. När detta är klart läggs materialet in i RADAR (informant SE1). Informant SE2 informerar att det finns ett tekniskt spår och ett för den som är leveransmottagare. Allt born digital-material lagras i tre exemplar, varav ett på disk och två på band (informant SE2). Sammanfattningsvis gör Riksarkivet dock ingen skillnad på internt och externt skapade digitala handlingar (informant SE1). För att kunna läsa materialet kan KRAM användas för att hantera lagrad information.

Man kan läsa ut en AIP förstås och sen kan du KRAM-ladda den i en databas. [...] [D]et är mest användbart för det som kommer från en *databas*, alltså att man har tagit, gjort ett uttag ur en relationsdatabas till textfiler. Och så vill man läsa in den i en databas för att kunna göra sökningar och sånt där. Och det där är också ett format som vi delar med [...] Riksarkivet i Norge och Finland. Det används på de riksarkiven. Det är egentligen norska Riksarkivets format, men vi kör med det också, även i Finland. [...] [F]ör det är ju så att hittills, nu har jag inte några siffror på det, men hittills har det varit de flesta leveranser har varit av typen uttag ur relationsdatabaser eller ur databaser som har skickats hit. Än, det har ju kommit då rätt mycket från diarieförings- eller ärendehanteringssystem, men i antal är inte de SIP:arna lika många än. Det har ju varit, för de här databasleveranserna började redan på 70-talet. [...] [D]ärför är det viktigt att kunna ladda de databaser och kunna göra en utsökning för användaren förstås då.

Informant SE2

För att kunna söka i det levererade materialet har det tagits fram en särskild sökapplikation. Informant SE2 berättar:

Det är också gjort en [...] sökapplikation just för mottagna databaser och även diaries då. Det är den här som heter CARMEN. [...] Det *mesta* av de här born digital-leveranserna som kom till Riksarkivet [...], det är ju access på dem men det är inte dagligdags utan det är oftast att det på förekommen anledning att en forskare då ”ja nu vill jag ha ett begärt uttag” [...] och då kommer det en förfrågan hit och då blir det att de här som jobbar på SAVE, de får helt enkelt manuellt ombesörja det där [...] och de får gå in då så att säga begära ut en AIP ur systemet och sen ladda det i en databas, göra en selektering och så data till forskaren då. Och så är det ju för de flesta, men sen är det ju några sådana här system som är väldigt frekvent, [...] att en del handläggning måste ske på Riksarkivet, det är täta frågor liksom. Och då är det byggt en applikation för det, så

¹² Det är en långtidslagringsplattform, men används även för att migrera digital information (ES Solutions 2010).

där laddas de där databaserna och så att det finns sökapplikationer färdiga som man använder kontinuerligt så att säga.

Genom CARMEN-systemet går det att komma åt material löpande, oberoende om man sitter på Riksarkivet eller något av landsarkiven. Däremot finns det en begränsad åtkomst till själva RADAR-systemet, vilket även gäller för handläggare. Det är CARMEN-plattformen som laddas från RADAR.

Men det jag vill säga det är att... som det är idag så har ju en normal handläggare ingen direkt access till RADAR-systemet utan det är liksom inlåst, bakom brandväggar och allt möjligt. Så att det är bara då ett urval av system som görs liksom tillgängliga på det här sättet. [...] Som det är idag har vi sådana trettio databaser som är då sökbara [...]. [...] Det är också värt att märka; det finns ju bara för behöriga användare på Riksarkivet, inte då för alla utan man måste ha någon speciell behörighet till det här. [...] [D]et har ju inte lagt ut någon form av [...] extern online access till de här systemen heller då. Det finns inte. Det kanske man skulle kunna tänka sig om det inte var något som det inte är någon sekretess på. Det allra mesta vi får har någon form av personsekretess. Det är oftast diaries med... där personer nämns [...] eller databaser över personer [...].

Informant SE2

Informant SE2 förklarar att säkerheten på RADAR-systemet är grundat i bevarandeperspektiv och klarlägger sedan för vems behov e-arkivsystemet är till för:

Men vi har ju det här kraven på säkerhet och så vidare så att det finns ju ingen direkt online access vare sig från allmänheten eller från våra egna handläggare direkt till det som ligger i det här RADAR-systemet. Det är ju liksom låst och bara för långtidsbevarande kan man säga, och bara då för speciellt behörig personal som är *satt att vårda* arkiven då, den här SAVE-sektionen. [...] [D]et som då ska vara någon form av mer direkt access det är ju den här CARMEN-plattformen istället då. [...] [D]en främsta brukaren, är det internt eller externt, då är det internt bruk.

Vad gäller tider för leverans uppger informant SE1 att det egentligen inte finns några exakta gränser (och nämner att det tidigare fanns en gräns att Riksarkivet inte tog emot något som var yngre än hundra år). Informanten menar att detta skiljer sig från Danmark som har fasta gränser (och beskriver det som ”olyckligt” att det saknas fasta leveranstider på IT-system då det finns risk för informationsförlust, något som ska förhindras genom tillsyn). I Sverige är det istället upp till myndigheten att leverera när det är bekvämt för myndigheten, ”det kan ju vara när något är fem år eller tio eller femton år” (informant SE1). Riksarkivet har dock sagt att de ogärna nu vill ta in allt för nytt material, då ett övertagande av materialet även innebär ett övertagande av ärendehandläggningen, vilket man ej är rustad för enligt samma informant. ”Man får stort tryck på sig när man tar in modernt material”. Därför försöker Riksarkivet istället ha en gräns på kanske tio, femton, tjugo år säger informant SE1.

Informant SE1 beskriver att e-arkivlösningen inte är avsedd uteslutande för antingen internt eller externt bruk, utan för båda delarna. E-arkivlösningen är avsatt ”för att säkra den digitala mastern”, men även för att kunna ”stödja tillgängliggörandet”, genom att allt som är redovisat finns tillgängligt via den Nationella Arkivdatabasen

(NAD). Informanten nämner även att Riksarkivet ”lutar sig åt trusted digital repositories” och ”TRAC¹³”. Informant SE1 förklarar hur utlämningen av digitala handlingar går till och ger ett exempel på hur ett uttag ur mönstringsdatabasen lämnas ut. Efter ansökan utifrån görs en bedömning eller sekretessbedömning, anonymisering och ”om man har fått grönt ljus” skickas materialet till Samordnings- och utvecklingsenheterna där ett uttag görs för att senare skickas till den som har efterfrågat materialet. Ett annat sätt är om det handlar om ett öppet register så kan användaren gå in och söka i NAD där det finns en länk till ett öppet register genom vilken användaren själv kan slå upp materialet. Om materialet är mycket efterfrågat och används mycket är det enligt informanten bättre att göra en sökapplikation så att användaren själv kan gå in och söka och titta på materialet. Är materialet mindre använt eller sekretessbelagt så sker utlämnandet istället manuellt. Det är den Nationella Arkivdatabasen (NAD) som är tjänsten i vilken användaren på egen hand söker efter (digitala) handlingar (informant SE1).

Det betonas av informant SE1 att e-arkiv (i allmänhet och hos myndigheter) inte bara handlar om teknik, utan det är mycket arbete *innan* e-arkivet ska köpas in, men även mycket arbete *efter*. Därför har Riksarkivet tillsammans med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap tagit fram skriften *Vägledning för processororienterad informationskartläggning*¹⁴, som ska hjälpa myndigheten i arbetet att inventera alla system som finns inom myndigheten, berättar informanten. Förståelsen för det långsiktiga digitala bevarandet måste också finnas med som en viktig komponent, informationen måste tas ut från systemen och lagras i långsiktiga format, menar informanten.

Informant SE1 talar om FGS:er (förvaltningsgemensamma specifikationer) och hur dessa skulle kunna möjliggöra för att avställningar sker automatiskt med jämna mellanrum. Visionen är att ”kunna automatisera leveransmottagande i så stor utsträckning som möjligt” (informant SE1).

8.1.2 Danska Rigsarkivets e-arkivlösning

Rigsarkivet lagrar digitala handlingar som bland annat är skapade inom offentlig förvaltning. Offentliga myndigheter får bara lov att leverera sina handlingar till offentliga arkiv, och för statliga myndigheter är det Rigsarkivet som mottar handlingarna för bevarande (Dalsten Sørensen & von Hielmcrone 2015).

Begreppet e-arkiv, eller elektroniska arkiv, är problematiskt att använda i en dansk kontext då informant DK1 förklarar att samma ord inte finns på danska. Vid vidare förklaring framgår det att elektroniska arkiv inte betraktas annorlunda jämfört med ett fysiskt pappersarkiv.

I virkeligheden kan man vel sige at et e-arkiv i vores forestilling faktisk er det samme som et papirarkiv. Herude bag har vi 330 kilometer hylder med papirarkiv. Det er ju så at sige et stort arkiv og [...] det findes indgang til hvordan man framsøger dokumenter. Men alligevel så er det

¹³ Trustworthy Repositories Audit & Certification.

¹⁴ En handbok i informationskartläggning och processkartläggning framtagen av Riksarkivet och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) & Riksarkivet 2012).

ju separate enheder, der findes et arkiv før statsministeriet og arkiv for udrikesministeriet og et arkiv for socialstyrelsen, alt sådant og på samme måde er vår struktur egentlig når det gjelder e-arkiv, vores e-arkiv her på Rigsarkivet er ju egentlig en samling av små arkiver som vi har modtaget fra myndighederne og som vi kan framsøge og stille til rådighed på et ensartet måde men som er lige vel er separate enheder. Så for os er e-arkiv egentlig blot vores arkiv men nu de som er skabet i digital form. Når jag tænker e-arkiv, ordet e-arkiv, så tænker jag mest et system, en kasse med data og dokumenter. [...] Men [...] sådan er vores e-arkiv i virkeligheden ikke.

Informant DK1

Även informant DK2 använder på danska andra begrepp än det svenska e-arkivbegreppet. Digitala arkiv är sagsbehandlingssystem (vilket på svenska kan förstås som ärendehanteringssystem) för myndigheterna. Informant DK1 redogör: ”Vi har vores forskellige myndigheder, de har i stort sett alle et ärendehanteringssystem. På dansk plejer man kalde de for ESDH-systemer: Elektronisk sags- og dokumenthanteringssystemer”. Informant DK2 förklarar att ärendehanteringssystemen är fullt digitala med ärenden/fall (*sager*), dokument och registeruppdrag med mera. En e-arkivlösning beskrivs vara olika ärendehanteringsinstrument (”sagsbehandlingsinstrumenter”) för myndigheterna menar informant DK2, och tillägger att det inte är ett arkiv som sådant, det är ett IT-system som hos Rigsarkivet senare blir en arkiveringsversion. Tidigare har myndigheternas IT-system kallats för elektroniska arkivsystem, något som informant DK2 menar inte ger mening då myndigheten inte förstår begreppet, myndigheten talar istället om ett IT-system. Därför använder Rigsarkivet sig av samma ord som myndigheten använder, så att kommunikationen mellan Rigsarkivet och myndigheterna fungerar bättre. Det bekräftas av informanten att myndighetens behov är viktigt, och att anpassning sker därefter (informant DK2).

Informant DK1 berättar att innan det digitala materialet från myndigheter tas emot i Rigsarkivets system ska det kontrolleras för att undersöka om leveransen uppfyller Rigsarkivets krav. Kontrollen görs för att undersöka om exempelvis ett ärendehanteringssystem kan tas emot av Rigsarkivet då det är tid för leverans. Det beror på att myndigheterna själva kan välja det ärendehanteringssystem som lämpar sig bäst för den egna verksamheten:

Princippet er at, at myndighederne kan anvende et hvilket som helst ESDH-system som matcher deres behov. Men før de får lov til at anvende et system, så skal de anmelde det til Rigsarkivet. Og de godkender at de implementerer lige præcis det datasystemet og det vi primært ser på det er vad tænk på at data skal kunne eksporteres fra deres system og over i Rigsarkivet.

Informant DK1

För det mottagna digitala materialet berättar informant DK2 att det finns en insamlingsstrategi och en bevarandestrategi, som syftar till att anmälan sker i god tid och att beslut kan fattas. När myndigheterna tar system i bruk så ska de anmäla det till Rigsarkivet så att sistnämnda kan godkänna för att försäkra sig om att materialet kan levereras vid en tidpunkt berättar båda de danska informanterna. Informant DK1 berättar att vid anmälan, ska samtidigt ett beslut om bevarande och gallring fattas. Informanten förklarar ”[h]vis resultatet er at data kan kasseres, och i så er i vart fall myndigheten glad, for [...] så hør de ikke mer fra os omkring det”. Rigsarkivet ställer krav på myndigheterna och informant DK2 nämner att det bland annat ska finnas en

titel på ett ärende eller en titel på dokumentet, eller att avsändare och mottagare ska finnas med. Vidare förklaras att efter två år så ska tillsyn ske där Rigsarkivet ser till att myndigheterna faktiskt uppfyller de regler som fastsattes i starten (informant DK2). Efter fem år sker leverans till Rigsarkivet, vilket omfattar alla handlingar som ska bevaras. Ett paket med bevarandevärdiga handlingar blir i OAIS-termer en SIP:

Det som sker når man så tager denne system i brug; når man brugen det i cirka fem år så er det tid til første leveranse. Når de fem år er gået så laver då man en arkiveringsversion, en sådan SIP. [Det] [e]r alt som findes i systemet for de første fem år. Det betyder at hvis nogen har journaliseret, altså diarieført, et dokument i går så vil de at lige vel komme med i den her SIP. Så vi er måske det arkiv i verden som modtager de nyeste dokumenter før det. Vi tager simpelt alt vad det er i systemet, på den tidspunkt var det skal laves en leveranse.

Informant DK1

IT-systemet ska då vara i format som är systemoavhängiga enligt informant DK2. Informanten förtydligar att arkiveringsversionen alltså sker inom bestämda, standardiserade format som myndigheten ska konvertera till och informanten ger exempel på TIFF-format. Det sker även en test om produkten är okej. Leveransen till Rigsarkivet handlar således ”mycket om att få myndigheterna till att konvertera över till de här formaten” (informant DK2). Det är myndigheternas ansvar att ta hand om sitt digitala arkiv, både att de skaffar system som är tänkta att levereras senare samt att konvertering till rätt format är gjord berättar informant DK1. Informanten klarlägger att

[...] det er også pædagogisk sätt det kan man sige [...] at det vil blive vældigt dyrt og vældigt komplekst vis ansvaret for produktionen av arkiveringsversioner fastslås? så langt i processen. Det er vigtigt at myndighederne har det tanke med, eller hvordan de forstår den. [...] Og det handler ju også om kan man sige kvaliteten av myndighedernes dokumenthanteringsystem og vores muligheder for at sikre at data faktisk kan afleveres i en form så vi kan tage ansvar for at data og dokumenter bevarer på lang sigt.

Informant DK1

I relation till kostnadsfrågan berättar informant DK2 om hur myndigheterna kommer och berättar att deras data är mycket bevarandevärdig, tills då de ska leverera upptäcker att det faktiskt är dyrt och då är datan inte längre bevarandevärdig [...] och sammanfattar att ”det handlar om økonomi”.

Informant DK2 talar också om att Rigsarkivet prövar att få de mottagna digitala handlingarna från myndigheterna systemoavhängigt, i standardiserade format och förklarar att omkostnader ligger hos myndigheterna. Informanten tar upp gallringsfrister och att det är Datatilsynet¹⁵ som sätter gallringsfristerna för persondata, och de bestämmer med andra ord hur länge persondata ska ligga i systemen. Arkiveringsversionerna är alltid kopior berättar informant DK1, och myndigheterna behåller originaldatan så länge de har ett administrativt och rättsligt behov av det. Informanten förklarar att Rigsarkivet sparar all data och lagrar det på offline-medier (DVD, band med mera). Då data har tagits emot och kontrollerats har

¹⁵ Datatilsynet är en dansk statlig myndighet. Dess uppgift är att utöva tillsyn för att kontrollera att de regler som står nedskrivna i persondataloven följs (Datatilsynet 2015).

en SIP blivit en AIP, men informant DK1 poängterar att myndigheternas arkiv fortfarande är lagrat som egna separata paket.

På samma sätt som andra statliga myndigheter har Rigsarkivet egna IT-system, som har genomgått samma krav som andra myndigheters system.

Rigsarkivet [er] ju hvilken som helst myndighed, så vi har også et ärendehanteringssystem som er godkendt av Rigsarkivet, og då vi har brugt det i cirka fem år så bliver de lavet en arkiveringsversion som vi tester og bevarer. Den eneste av de forskel i forhold til så andre myndigheder er at vi har en permanent DIP av vores gamle ärendehanteringssystemer liggende i Sofia.

Informant DK1

Informant DK2 förklarar att Rigsarkivet själva använder sig av ett ärendehanteringssystem som heter CAPTIA, levererat av ett danskt företag som heter Scanjour. De har också ett ärendehanteringssystem där diarieföringen sker ("journalisering"), Rigsarkivet diarieför och söker ärenden (køre sager) på precis samma sätt som myndigheterna (informant DK2). Informant DK2 nämner, precis som informant DK1, att Rigsarkivet ska precis som alla andra [myndigheter] också leverera en arkiveringsversion, till sig själv.

För att få tillgång till de handlingar som är lagrade på Rigsarkivet används programmet *Sofia*. Det är i programmet som det är möjligt att söka och få upplysningar om arkivbildares arkivpaket genom DIP:ar i systemet. I användarmanualen (Statens Arkiver 2012b) till Sofia framgår det att användaren kan söka efter handlingar från e-journalsystem, ärendehanteringssystem (ESDH-system), samt digitala *fagsystemer* (ämnessystem). De databaser som inte är ett ESDH- eller e-journalsystem betecknas gemensamt som fagsystemer och är tillgängliga efter 20 år om det inte innehåller personuppgifter. E-journaler och ESDH-system blir tillgängliga efter 75 år (Statens Arkiver 2012b, s. 3). Informant DK2 berättar att det för det mesta är Sofia som används när det kommer till utlämnandet av digitala handlingar, där materialet läggs upp och sökning kan ske. Informant DK2 förklarar även att tillgång till materialet (om det innehåller personuppgifter) kan man endast få om man har tillåtelse, men om det rör sig om forskningsprojekt eller liknande brukar det inte vara några problem att få tillgång.

På frågan om vem e-arkivlösningen riktar sig till främst svarar både informant DK1 och informant DK2 att det är forskare eller medborgare. Informant DK1 utvecklar att det är medborgarna "som hänvänder sig [...] som gärna vill veta något om deras egen sag". Dessutom kan det röra sig om en slags backup-funktion för myndigheterna. "Om det är en sag de inte kan finna där [hos myndigheten], som har försvunnit hos dem, så kan vi också slå upp, vi har den backup-funktionen" (informant DK2). Informant DK1 förtydligar att det är myndigheterna som ska kontaktas om någon vill ha åtkomst till deras handlingar. Det är när materialet inte längre finns hos myndigheten som arkivbrukaren kan söka sig till Rigsarkivet för att få tillgång till ett ärende. Det finns ingen mellanarkivsfunktion utan handlingarna kommer direkt till Rigsarkivet. Informanten avslutar med att säga att Rigsarkivet "har väldigt meget langtidbevaringsfokus".

Informant DK2 berättar också att Danmark just nu gör en digitaliseringsstrategi inom offentlig förvaltning där förhållandet till medborgaren i ärenden/sager ska vara mer digitalt. När allt blir digitalt, när myndigheterna såväl som medborgarna blir tvungna att bli mer digitala, får det givetvis följer för Rigsarkivet och påverkar i hög grad, berättar informanten. Ett konkret exempel är att danska skattemyndigheter vill göra information tillgänglig så att medborgare kan komma åt gamla skatteuppgifter via webbutgåva av Sofia, vilket informant DK1 berättar om. Informanten förklarar att det finns en ekonomisk motivation för myndigheter att kunna ha en levererad arkivversion hos Rigsarkivet så att de alltid kan få tillgång till sin äldre information. Informanten tillägger att det är Datatilsynet som säger nej till lösningen på grund av handlingarnas innehåll av personuppgifter (informant DK1).

8.3 Arkivjuridiska regelverk

8.3.1 Svensk arkivjuridisk påverkan

Informant SE1 beskriver hur Sverige har offentlighetsprincipen och att allting är tillgängligt, men att det i Danmark inte finns en offentlighetsprincip på det sättet. På frågan om vilka lagar och föreskrifter som har påverkan på Riksarkivets e-arkivlösning svarar både informant SE1 och informant SE2 att de grundläggande lagarna, som arkivlagen, tryckfrihetsförordningen, offentlighets- och sekretesslagen, och personuppgiftslagen, samt även RA-FS:ar och RA-MS:ar, ligger i botten. Informant SE2 pekar särskilt ut att RA-FS 2009:1, 2009:2 och 2008:4 har en påverkan på e-arkivarbetet då de behandlar det tekniska IT-bevarandet. Utöver dessa lyfter informant SE1 fram författningar som rör informationssäkerhet från MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap). Specifikt nämns författning 2009:10¹⁶ vilken av informanten beskrivs styra hanteringen av information inom staten. I författningen i fråga beskrivs tydligt hur informationssäkerhetsfrågor ska hanteras menar informant SE1, som exempelvis att varje myndighet har skyldighet att upprätta en informationssäkerhetspolicy. Då RADAR byggdes var även Riksarkivet i kontakt med Försvarets forskningsanstalt¹⁷ vilka gick igenom den tekniska lösningen för att se till att den levde upp till en teknisk nivå som gjorde att informationssäkring kunde ske (informant SE1). Vid frågan om något i de nationella lagarna behövde justeras för arbetet med e-arkiv tar informant SE2 upp exemplet med Statens servicecenter. Det finns en problematik med situationer

där myndigheter samarbetar med varandra kring tekniska lösningar och kring e-arkivering [...].
Då får man litegrann det här problemet [...] hos vilken myndighet är det här dokumentet allmän handling? Den ena eller båda eller inte alls liksom då.

Informant SE2

Vad gäller rekommendationer för leveranser av digitalt material till Riksarkivet uppger informant SE1 att det som styr är RA-FS 2009:2, men även standarder som Riksarkivet vill ska tillämpas och rekommenderar därför om dessa. Här ger informant

¹⁶ Informanten syftar till Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om statliga myndigheters informationssäkerhet.

¹⁷ Förkortas FOA.

SE1 exempel på att för bildfiler gäller TIFF och för ordbehandlingsdokument och motsvarande rekommenderas PDF/A. Myndigheten ska följa riktlinjerna och görs inte det sker åtgärder på myndighetens (eller den som levererar) bekostnad. Då en myndighet levererar material till Riksarkivet, som ett IT-system, övergår ansvaret för arkivet rent juridiskt till Riksarkivet, berättar informant SE1.

Informant SE1 förklarar att det är Divisionen för Offentlig Informationshantering (DOI) som utfärdar och författar Riksarkivets föreskrifter (RA-FS och RA-MS). Vid behov kan avdelningen utfärda remisser till andra inom Riksarkivet vid författandet förklarar informant SE2. Informant SE1 berättar att DOI har till uppgift att se till att dessa föreskrifter följer med i den tekniska utvecklingen, exempelvis vad gäller format. Dessutom menar informanten att i Sverige är huvudprincipen att de standarder som väljs är de som har fått genomslag och informanten nämner PDF/A som ett exempel. Om formaten av någon anledning förändras och det kommer nya format som istället bör användas är det dessa nya format som måste lyftas fram i föreskrifterna berättar informanten. Informant SE1 fortsätter, det kan dock, på grund av att de som författar föreskrifterna inte är så många, vara svårt att hinna med i den tekniska utvecklingen. Av denna anledning försöker författarna att se till att föreskrifterna hamnar på ett relativt generellt plan och inte ha alltför mycket detaljer i författningarna. Istället fungerar råden¹⁸ som ett komplement. De allmänna råden är till hjälp för användarna av författningarna då råden förklarar hur vissa saker ska gå till i praktiken, de fungerar som praktiska råd om hur exempelvis en ljudfil överförs från ett ställe till ett annat. På frågan om informant SE1 upplever de juridiska regelverken som förenliga med yrkespraxis är svaret att de regelverk som finns är bra. Det som upplevs saknas är ofta praktiska råd, som till exempel i fallen om ”hur man konverterar analogt ljud och video till analoga filer” (informant SE1). Informant SE1 nämner även Danmarks regelverk, som av informant SE1 uppfattas som positiva, däribland att Rigsarkivet måste godkänna myndigheters [IT-]system innan de tas i drift, att provleveranser görs och att leveranser sker efter en fast tid (fem år).

Som svar på frågan om lagstiftningen hänger med i teknikutvecklingen och om vissa begrepp behöver omdefinieras svarar informant SE1 att ibland ställer teknikutvecklingen till med problem men nej på frågan om omdefiniering av exempelvis handlingsbegreppet. Informant SE1 tar upp sociala media och att den nya tekniken och nya typer av dokument kan innebära utmaningar för lagstiftningen.

Jag tror ändå att man har de verktyg man behöver [...] Det viktigaste där är kanske inte lagstiftningen om den hinner med eller inte utan just hur man implementerar den. Jag tror lagstiftningen räcker till men det gäller att ha tydliga riktlinjer för hur man implementerar det.

Informant SE1

Därefter lyfts E-delegationens arbete med frågorna kring e-signaturer, eller arkivering av webb-platser fram som ett bra arbete. ”Det är mer att man har en omvärldsbevakning och att man jobbar praktiskt med det”, men informant SE1 önskar att det fanns mer resurser – mer tid, pengar och arkivarier som arbetade med frågorna.

¹⁸ Informanten syftar till de ”allmänna råd” som finns i anslutning till paragraferna i riksarkivets föreskrifter.

Informant SE1 beskriver hur den svenska arkivjuridiska lagstiftningens ger ansvaret till myndigheterna att själva ansvara för att bevara sitt arkiv. I fråga om det analoga materialet gäller det för myndigheterna att följa de bestämmelser som finns om till exempel klimat och arkivmagasinet. I fråga om e-arkiv ska myndigheten leva upp till forskrifterna och ta reda på hur man på ett säkert sätt bygger e-arkiv (informant SE1). För just de tekniska lösningarna lämnar RA-FS tolkningsfrihet till myndigheterna när de ska införa e-arkivlösningar.

[...] [O]m man säger praktiska lösningar, tekniska lösningar så finns ju ganska stor tolkningsmöjlighet eftersom RA-FS:arna [...] är ju mer, hur ska jag säga, de talar om *vad* man ska åstadkomma och inte hur. Alltså jag menar *att* det ska vara säkert liksom, *att* man ska kunna migrera information och *att* man ska ha dokumentation och *att* man ska ha. [...] Men hur det görs, det är upp till respektive implementatör så att säga. Så det finns ju en ganska stor flora av tekniska lösningar ännu ju som man alla kan säga uppfyller RA-FS:arna i någon bemärkelse eller hur.

Informant SE2

Informant SE2 förklarar att detta *hur* har resulterat i en ganska stor variationsrikedom av tekniska lösningar. Vidare menar informanten att det skulle behöva specificeras mer för e-arkiv och att FGS:er skulle vara ett steg i den riktningen. Däremot poängterar informant SE2 att om FGS:erna skulle bli officiella

är de inte författningar då väl att märka. Det är de inte men de blir ju då rekommendationer, starka rekommendationer kan man säga då som myndigheter kan strunta i egentligen så länge de följer författningen, men det är då bra om alla följer dem ändå liksom. Så är det ju. Men de är inte krav och de är inte författningar utan de blir då rekommendationer.

Informant SE1 talar om hur det "kanske inte är rimligt att tänka sig" att *varje* myndighet, det vill säga mindre eller medelstora myndigheter har den kompetens som krävs i frågan [e-arkiv]. Det är delvis av denna anledning som arbetet med FGS:er och Statens Servicecenter har uppkommit, menar informanten. I samband med E-delegationen framkom att många myndigheter kände sig för små för att hantera e-arkivfrågorna och det fanns ett behov från deras sida av stöd och hjälp (informant SE1). Informant SE1 menar att Riksarkivet genom föreskrifterna (RA-FS) har en stor roll och kan påverka utifrån i den elektroniska arkivbildningsprocessen vid offentliga arkiv. Det finns tydliga regler, och reglerna handlar om hur informationen ska dokumenteras, hur IT-systemen ska tas om hand, regler som myndigheterna måste leva upp till. Informanten förklarar att det är krav på att myndigheterna ska göra detta, men exakt hur myndigheterna lever upp till reglerna är egentligen upp till myndigheterna själva. Här kommer tillsynsprocessen in, såväl som MSB:s författningar, berättar informanten. I sammanhanget nämns också Riksrevisionen som är en myndighet som har krav på statliga myndigheter när det gäller regelverk. Riksarkivet, MSB och Riksrevisionen kan alltså ställa krav på hur myndigheterna, men exakt hur är upp till var och en [myndighet]. Informant SE1 förklarar att det inte är lätt att ställa krav i detalj, utan det måste finnas utrymme för att implementera saker, annars blir det fastlåst.

Informant SE1 har fått uppfattningen om att många (som tillverkar e-arkiv) värdesätter att Riksarkivet tog ett ansvar för hela (e-arkiv)frågan och satte en standard

som kunde följas av alla. Utöver de nationella juridiska regelverken så nämns även PSI-direktivet¹⁹ av informant SE1 i samband med vilken påverkan EU:s förordningar kan ha för arbetet med e-arkivlösningar.

8.3.2 Dansk arkivjuridisk påverkan

Informant DK2 berättar att Rigsarkivet, vid mottagande av digitalt material från myndigheter, har stöd i en stark arkivlag i Danmark. Informanten återkommer till att nämna att den danska arkivlagen är stark vid flera tillfällen under intervjun. Arkivloven gör att det fastställs krav på myndigheterna, vilket informant DK1 berättar, för vad som ska bevaras, när det ska levereras till Rigsarkivet och i vilken form. Men informanten förklarar även att arkivloven inte är specifik eller speciellt detaljerad eftersom det är en ramlag. Mer specifika instruktioner för Rigsarkivets arbete finns däremot i arkivbekendtgørelsen.

Så under arkivloven har vi det som hedder arkivbekendtgørelsen. [...] I arkivloven står det ofte hos os at kulturministeren kan fastsætte regler om alt mulig forskellig. Det som kulturministeren så har gjort er at lave en bekendtgørelse som hedder arkivbekendtgørelse, eller bekendtgørelse om offentlige arkivalier og om offentlige arkivers virksomhed. [...] Og den er mere specifik og [...] meget i det som i arkivloven er henlagt til kulturministeren bliver så via bekendtgørelsen uddelegerede til Rigsarkivet. Og det betyder at Rigsarkivet er bemyndiget til, på kulturministerens vegne, at udsende bestemmelser om bevaring og kassation, om forskrifter for aflevering og så vad skal man sige standarder og så videre. [...] de har vi egentlig ge medel? til at udstille vores egne RA-FS-forskrifter om på bakgrund av den her bekendtgørelsen.

Informant DK1

Med arkivbekendtgørelsen som bakgrund kan Rigsarkivet formulera sina egna föreskrifter. Informant DK1 fortsätter berätta om arkivbekendtgørelsens betydelse för verksamheten:

Så man kan sige den bekendtgørelsen vår kulturminister uddelegerer mange av sine rettigheder til Rigsarkivet er på måde den virkelig vigtig, for det er her i at det står eksempelvis vi kan stille krav til indretning og drift av ärendehanteringssystemer hos myndighederne.

Informant DK2 berättar att, vad gäller leverans av digitalt material från myndigheter till Rigsarkivet, är det bekendtgørelsen från 2007²⁰ som visar på de format och så vidare som myndigheterna ska använda. ”Så det är inte rekommendationer, det är krav” (informant DK2). Att det rör sig om krav upprepas även senare under intervjun av informanten. Informant DK2 nämner också hur bestämmelserna skiljer sig mellan pappershandlingar och digitala handlingar, digitala handlingar hämtas in cirka vart femte år, dock finns det viss variation. ”Det är olika parametrar vi använder när vi

¹⁹ Europaparlamentet- och rådets direktiv 2003/98/EG om vidareutnyttjande av information från den offentliga sektorn, vilket även kallas PSI-direktivet. Direktivet innehåller minimiregler för offentliga myndigheter och vidareutnyttjande av handlingar hos offentliga myndigheter. Det innebär att handlingar får lov att användas för andra ändamål än det ursprungliga. Direktivets syftar till att möjliggöra en europeisk informationsmarknad. I Sverige har en särskild lag angående detta direktiv skapats och trädde i kraft år 2010: Lag 2010:566 om vidareutnyttjande av handlingar från den offentliga förvaltningen. Direktivet påverkar tillgången till handlingar utan det regleras av nationella lagar (Finansdepartementet 2009, ss. 9-12, 23; SFS 2010:566)

²⁰ Informanten syftar till Bekendtgørelse om offentlige arkivalier og om offentlige arkivers virksomhed (Arkivbekendtgørelsen).

fastställer de här fristerna för när de [myndigheterna] ska leverera”. Pappershandlingar får lov att bli stående betydligt längre tid, det ska istället levereras till Rigsarkivet när det är 30 år gammalt. Anledningen till skillnaden i tider är svårigheten i att kunna konvertera och få tillgång till digitalt material som är äldre (informant DK2). Däremot så är det Rigsarkivets föreskrifter som är de mest betydelsefulla för myndigheternas praktiska, dagliga arbete förklarar informant DK1. Dessa innehåller detaljer som säger hur en myndighet ska agera klarlägger informanten.

Informant DK2 uppger Rigsarkivets bevarandestrategi som en lag eller föreskrift som påverkar Rigsarkivets e-arkivlösning. Dock nämns att strategin inte är en laggivning. Dessutom nämns arkivloven (som beskrivs som stark), såväl som arkivbekendtgørelsen av densamme. När det kommer till mer praktiska frågor så finns i regel cirkulære och bekendtgørelser. I dessa fastställs precis vad som Rigsarkivet kan kräva av myndigheterna. Informant DK2 berättar att två, tre stycken verkligen sätter ramarna, som behandlar vad som gäller för anmälan och godkännande, leverans och scanning.

Informant DK2 nämner även offentlighetslagen och förvaltningslagen som handlar om hur myndigheter använder sina system. Här önskar informanten att det fanns mer krav på vad som ska registreras ”så att man kan finna tingen fram så man kan ge den här insynen för offentligheten i systemen”. Dessutom diskuteras persondataloven och persondata, där informant DK2 talar om två motsatta riktningar: rätten att bli ihågkommen och rätten att bli glömd, där Rigsarkivet snarare ska sörja för bevarande. Informant DK2 berättar om tillgänglighetsregler, och att efter tjugo kan få tillgång till de arkiveringsversioner som finns hos Rigsarkivet. Om det finns personuppgifter måste det gå 75 år, men att materialet inte nödvändigtvis är låst så länge då man kan söka om att få tillgång till materialet (informant DK2). För tillgänglighetsfristerna av persondata, kan EU påverka arkiv i hela Europa. Informant DK1 berättar om att EU vill komma med en persondataförordning som gör att material som har en tidsfrist på 75 år istället får en tidsfrist på 120 år. Vid frågan om det är någon lag som de intervjuade anser skulle behöva justeras för arbetet med e-arkiv är det särskilt persondataloven som nämns av båda. Informant DK1 uttrycker att det finns problem i samspelet mellan den danska arkivlaggivningen och persondataloven. Den nuvarande lagstiftningen påverkar även hur myndigheter ska hantera sina handlingar vilket i sin tur har en inverkan på Rigsarkivets arbete. Informant DK1 berättar:

Der man fik de første EU-direktiv om persondata så valde man i den danske implementering, altså den danske persondataloven, at skrive at de oplysninger som er omfattede af lov av handlinger, personoplysninger kan altid overføres til opbevaring i arkiv efter reglerne i arkivlovgivning og det er ju fint. Det er super, supergodt at vi fik den reglen vel. Det har reddet os for mange problem. *Men* den er formulerede på et sådant måde så Datatilsynet vurderer at då ting er afleveret til arkiv så skal myndighederne i praksis slette data. Og der vi ju modtager afleveringer vart femte år... Så får man et problem og specielt får man et problem vis myndigheden så har slette data men har ønsker at få adgang til gamle data. [...] Så der skal vi ha en bedre justering av at man så, så streng in for tolkning förhållande persondata og arkivere data for det er så en forudsætning for at vi kan få en samfundsøkonomisk gevinst av de ganske store udgifter vi faktisk har på det her setup.

Persondataloven påverkar även arkivpaket som Rigsarkivet tar emot, då mycket data innehåller personuppgifter av något slag. Tidsfristen blir då 75 år. Informant DK1 ger

exempel på att ett ärendehanteringssystem innehåller massa handlingar som skulle kunna bli tillgängliga, men om det innehåller någon form av personuppgifter blir hela paketet fastställt med en tidsfrist på 75 år.

På frågan om Rigsarkivets egna föreskrifter hänger med i teknikutvecklingen svarar informant DK2 ja, då de är tvungna att följa med tiden och vad som sker ute hos myndigheterna och den offentliga sektorn. Detta ska speglas i Rigsarkivets leveransregler, och anmälningsregler. Informant DK1 anser också att lagstiftningen i stort sett följer med i teknikutveckling, och berättar att de stora utmaningarna gäller för de regler som behandlar myndigheters hantering av data. Det beror på att där finns mer digital information i offentlig förvaltning än vad Rigsarkivet kan hantera med sina regler. Myndigheterna ska ha möjligheten att få lov att använda de IT-system som de har behov av, men samtidigt ”er [Rigsarkivet] också nødt til at sige ’skal vi sikre bevaring av det så må der være nogen begrænsninger på vad man kan göra’”. Generellt talar informanten även om att det finns olika sätt att ta sig an lagarna och föreskrifterna. Denne förklarar att för deras egna arkivpaket när det gäller bevarande och tillgängliggörande anpassar sig till föreskrifterna men samtidigt anpassas föreskrifterna till den tekniska utveckling som sker hos myndigheterna. I praktiken har inte Rigsarkivet så ”våldigt stränga krav” enligt informant DK1, utan det viktigaste handlar om att myndigheterna har tänkt på leveranser och kvalitetssäkring. Det finns ett utrymme för myndigheterna vid implementering av olika system. Informanten beskriver det som följande:

Men i virkeligheden er det vældigt, altså det er en så lowkey-krav på mange måder. Så man kan sige vi har en vis indflydelse på hvordan man anvender sin ärendehanteringssystemer men der er også et spillerum for myndighederne til at designe dem sådan at de understøtter deres behov.

Informant DK1 nämner även att det gjordes en ny bekendtgørelse 2010²¹ där det inarbetades regler för geodata, eftersom myndigheterna börjat använda system för bland annat geografisk information.

[...] så vi blev nødt til at forhålla os til hvordan leveres data til Rigsarkivet, hvordan sikrer vi at det bliver bevaret. Så vi forsøger at følge med i den teknologiske udvikling hos myndighederne sådan at vi er i stand til faktisk modtage og bevare den information som skabes og som er bevaringsværdig.

Informant DK1

Det finns ett inflytande hos Rigsarkivet när det gäller den nationella arkivlagstiftningen och förordningarna, då de författar arkivföreskrifter. Informant DK1 förklarar att detta beror på att det är Rigsarkivet som kan skriva specifika föreskrifter om just arkivfrågor, som formatföreskrifter. Även på högre lagstiftningsnivå är Rigsarkivet med och tar fram utkast till arkivlov och arkivbekendtgørelsen men den slutgiltiga texten skapas av kulturdepartementet (informant DK1). Däremot anser informant DK1 att lagstiftningen ska lämna så lite frihet till tolkning som möjlighet då det gäller e-arkiv. Det beror bland annat på att det verkligen är viktigt att leva upp till standarderna då handlingar ska levereras till arkivering, berättar informanten. Informanten säger att ”hvis man laver [...] för stora

²¹ Informanten syftar till Bekendtgørelse om arkiveringsversioner.

frihetsgrader så får man ett problem med den maskinelle behandling av data”. Det är nödvändigt att ha ett specifikt regelverk för att it-teknologin ska behandlas så enhetligt som möjligt avslutar informanten. Informant DK2 uppfattar det annorlunda och menar att den nationella lagstiftningen har plats för tolkning, det ska den ha och informanten talar om minimikrav. De regler som styr journalisering (diarieföring) och så vidare kommer inte från Rigsarkivet, utan från offentlighetsloven och förvaltningsloven, menar informanten. Det finns frihet men den är inte obegränsad (informant DK2).

På frågan om några begrepp skulle behöva ändras, exempelvis handlingsbegreppet, tror informant DK2 inte att sagsbegreppet (ärende) ska ändras, det finns fortfarande användning för det. Likaså talar informant DK1 om arkivaliebegreppet (handlingsbegreppet) på samma vis. Begreppet ska inte behandlas på olika vis beroende på kontext:

Vi synes ikke man skal gøre det digitale til noget, som et eksotisk specielt, et underliggende av arkivverlden – nej, det er ju, det den arkivdannelse som sker i dag i den offentlige forvaltningen. Den sker i digital form. Og der vi er Rigsarkivet så sørger vi så selvfølgelig for at bevare og tilgængelige de arkivalier som skabes i dag også i digital form. Men det grundlæggende begrebsapparat fungerer ju for så vidt både for papirarkivalier og for digitalarkivalier.

Informant DK1

Informant DK2 upplever inte att de juridiska regelverken är direkt oförenliga med praxis, men nämner ändå persondatalagen i sammanhanget:

Men direkte uforeneligt, nej, altså det synes jeg ikke. Selvfølgelig er der igen persondataloven. som stiller nogle rammer som vi ikke rigtigt kan gøre noget vid. Og den må vi bare tage til efterretning. Sådan er det.

8.4 Arkivariens inflytande

8.4.1 Arkivariens inflytande i Sverige

Informant SE1 vill lyfta fram arkivarierollen som en profession som har fått en ökad betydelse i samhället idag. Detta förklaras bero på att det finns så mycket information, och informationsmängden ökar hela tiden. Arkivariens ska vara duktig på att strukturera informationen och skapa tydliga strukturer för att det ska bli möjligt och lätt att kunna återsöka och använda informationen, berättar informant SE1. Arkivarien ska se till att de beskrivningar av informationen och arkiven som bevaras ska vara förståeliga. I princip skulle allt, med den lagringskapacitet som finns idag, kunna lagras. Problemet är då att det blir för mycket brus och det blir svårt att hitta det som är viktigt. Därför har Riksarkivet arbetat mycket med arkivbeskrivningsstandard, för att möjliggöra ett strukturerat sökande för att kunna ta del av innehållet (informant SE1). Informant SE1 förklarar:

Kommer man in och läser systemdokumentation eller [...] en arkivbeskrivning så ska man göra det med ögon som om det var en medborgare [...], man ska förstå hur informationen har skapats, när den skapades, hur den användes – för att kunna värdera den.

Informant SE1 berättar att, efter att ha talat med arkivarier på statliga myndigheter, att dessa upplever att deras roll har blivit större. IT-avdelningarna kommer till arkivarierna i större utsträckning nu än tidigare med frågor om hur det bevarande, strukturering och hantering av digitala handlingar ska ske i myndigheternas IT-system.

Det blir svårare att konvertera och då kommer man till arkivarien. Det är därför som jag tror att man i mycket större utsträckning nu än bara för några år sedan kommer till arkivarierna och frågar när man ska skapa ett e-arkiv: hur gör vi? Och vad är viktigt?

Informant SE1

Informanten fortsätter; det handlar om mycket mer än teknik, och IT-avdelningar²² är väldigt intresserade av att lösa frågorna om digitalt bevarande tillsammans med arkivarierna.

På frågan om vilka kompetenser som krävs vid arbete med e-arkiv svarar informant SE2 att det alltid är bra med en kombination av kompetenser. Det gäller både arkivarier och IT-människor. En fördel är att ha kunskap inom lagstiftning, RA-FS, internationella standarder och det internationella e-arkivfältet (informant SE2).

Som tidigare nämnts så arbetar Divisionen för Offentlig Informationshantering (DOI), vilket är en avdelning inom Riksarkivet, med att författa föreskrifter (RA-FS och RA-MS). Informant SE1 berättar även om hur ett stöd uppifrån, från ledningsnivå, har varit viktigt för arbetet med e-arkiv. Problemet [med digitalt långtidsbevarande] finns i hela världen, och informanten berättar vidare hur Riksarkivet har arbetat väldigt nära andra riksarkiv, bland annat med arkivarier i Kanada, USA, Storbritannien och Australien. Internationella kontakter är något som lyfts fram som positivt, och innebär ett stöd och en möjlighet att testa idéer (informant SE1).

8.4.2 Arkivariens inflytande i Danmark

I Danmark finns en annorlunda syn på arkivarieryrket, eftersom det i Danmark inte finns en arkivariutbildning, vilket bekräftas av informant DK1. På frågan om vad en arkivarie är svarar informant DK2 att

det är som regel en historiker. Så vill vi ju gärna ha någon IT också, netop för vi ska bruge det här. Så det är svært att få den kombinationen, det kan också vara någon med informationsvetenskap och andra ting, eller samfundskunskap for den sakens skull. Men de fleste, de som er hos oss, er historiker som har någon teknisk överbygning på. [...] En arkivarie här det är en historiker med någon IT-överbygning gärna. De som inte har IT-överbygning, det er de som laver papir [...] Vi har ju också haft en bibliotekarier som arkivarie.

Informant DK2

²² Informanten syftar på IT-avdelningar på statliga myndigheter.

Informanten poängterar även att ”IT är också historia, på sikt”. Informant DK1 förklarar att de som arbetar på Rigsarkivet har en mängd olika bakgrunder. Själva arkivarieyrket är kopplat till när någon arbetar på arkiv.

Men det finnes også folk i min, i mit område som ansetts som arkivar hvor der det egentlige bare er beteckningar for en akademisk person som arbejder på et arkiv og som ikke er kommen op og specialkonsulent eller chefskonsulent. Så arkivar som professionsbegreb er lidt annorlunda i Danmark.

Informant DK1

Det är snarare Rigsarkivets anställda som tillsammans har ett ganska stort inflytande på hur e-arkivlösningar ser ut i offentlig förvaltning menar informant DK1.

På frågan om vilka kompetenser som krävs för att arbeta med e-arkivlösningar menar informant DK1 att det krävs olika kompetenser för de anställda som grupp. Bland annat historiska kompetenser anses som viktiga i arbetet.

For de som arbejder, de riktar sig i forhold til myndigheder med anmeldelse og godkendelse og bevaring og kassation og afleveringsforberedelse. Der lægger man ofte vikt på en historiefaglige eller en samfundsvidenskabelige bakgrund. Så man skal akademiske kompetencer for jobbet handler ju i vældig høj grad om at indsamle information, analysere information, bearbejde information, skrive brev, skrive notater, altså promemories og den slags ting til ledelsen. Så det kræver sig generelle akademiske kompetencer og vi plejer også at sætte vældigt stort pris på at folk er historiker fordi man så har den her forståelsen av vad det vil sige at der skal vare et kildemateriale til nutidens Danmark for fremtid forskning.

Informant DK1

Båda informanter svarar att det helt klart krävs några tekniska kompetenser och att man rent teoretiskt ska veta något om bland annat databasteori, relationsdatabaser och SQL. Vidare berättas också att Rigsarkivet, om någon [ny]anställd saknar någon teknisk kompetens så kan de gå en kurs, ett introduktionsprogram för att Rigsarkivet ska säkerställa att de har de nödvändiga IT-mässiga kompetenserna (informant DK2). Informant DK1 menar dock att det krävs folk med ”hårda tekniska kompetenser”. Det behövs en korrelation på arkivet mellan personer med olika kompetenser.

Så vi som arkiv har både behov for folk med generelle akademiske kompetencer og folk med skarpe IT-kompetencer. [...] Det handler så følgerige også om at man kan som IT-person godt være meget sånt fyrkantig og det er altså vigtigt at vi har nogle mennesker som har en lidt mere humanistisk tilgang og forstår at verden ikke altid kan puttes ind i skab og kasser. Så den her vekselvirkning, folk som har generelle akademiske kompetencer og folk som har skarpe IT-kompetencer er vældigt vigtigt.

Informant DK1

Informant DK2 berättar att om något nytt ska göras, som exempelvis anmälan- och godkännanderegler så skapas ett projekt för det. Då sitter en arkivarie med, och en projektledare. Här nämns också att det finns ett samtal och ett utbyte med myndigheterna, med nätverksmöten och liknande och informant DK2 tillägger att Datatilsynet hela tiden är en spännande höringspart. På frågan om vilken betydelse och inverkan arkivarien har på e-arkivlösningen svarar informant DK2:

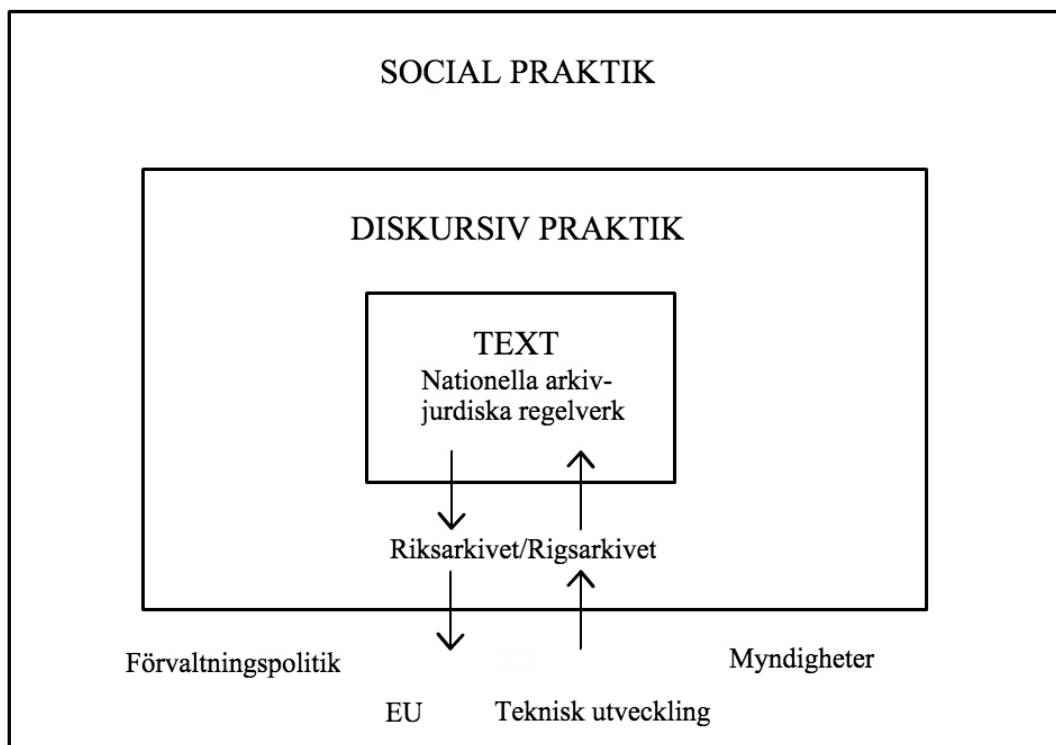
Det ligger i vår laggivning kan man säga, det är där vi gör vår inflytelsegivning. Sen kan man självklart gå ut och tolka dem, och säga till myndigheten: ”det betyder så, i era system ska det vara så och så eller så kan ni göra så och så”. Så på det sättet har de ju en inflytelse [...]

Vidare beskriver informant DK2 organisationen som mycket hierarkisk, i det att en fråga kollas upp av flera personer, och informanten syftar då till beslut om bevarande och gallring. Anledningen till att beslut om vad som ska bevaras eller gallras undersöks av flera personer är för att säkerställa att rätt beslut fattas, då dessa frågor kan vara kopplade till stora kostnader för myndigheten (informant DK2).

9 Analys och diskussion av diskursiv praktik i förhållande till arkivjuridik

9.1 Tillämpning av Faircloughs 3D-modell

Genom Faircloughs 3D-modell går det att skapa en bild av relationer mellan diskurser och sociala strukturer. Utifrån detta analyseras de kommunikativa händelserna och diskursordning, vilka tar sitt uttryck genom regelverk och intervjuer. Resultatet gällande arkivjuridik och riksarkiv presenteras i bilden nedan. Varje ruta, eller dimension, har fått olika egenskaper eller institutioner tillskrivna som har en påverkan av och på varandra. De båda riksarkiven är den diskursiva praktik vi har valt att utgå ifrån. I detta fall finns det två olika kommunikativa språkbruk: vad den nationella lagstiftningen, som produceras på regeringsnivå, talar om men också vad riksarkivens anställda som jobbar med e-arkiv säger. Det är utifrån riksarkivens miljö lagarna tolkas.

Figur 9.1. Vår tillämpning av Faircloughs modell

Som utgångspunkt finns det ett arkivjuridiskt regelverk som påverkar nationellt arbete med offentliga arkiv. Riksarkiven är statliga institutioner som måste följa denna lagstiftning. Det sker en konsumtion av lagtexterna, då de tolkas av de anställda på riksarkiven. Eftersom det främst rör sig om ramlagar, exempelvis arkivlagen vilket informant DK1 tidigare har påpekat behöver mer specifika regelverk författas för att kontrollera bland annat statliga myndigheters implementering av e-arkiv. Winther Jørgensen och Phillips (2000, s. 71) talar om att diskursiva praktiker har en central roll i att upprätthålla social ordning men också i att förändra den. Riksarkiven, som aktör i den diskursiva praktiken, upprätthåller en social ordning genom att som institutioner lydande under riksdags- och folketingsnivå följa arkivrelaterade lagar för att sedan se till att andra offentliga arkivinstitutioner och arkivfunktioner gör detsamma. Samtidigt, som informant SE1 säger, har de också en roll i att påverka myndigheters arbete med e-arkiv. Lagarna lägger grunden för den ordning som finns mellan riksarkiven och myndigheterna, där informant DK1 syftar på de krav Rigsarkivet kan ställa på myndigheters arkivmaterial. Det resulterar i att riksarkiven producerar egna föreskrifter efter konsumtion av de nationella lagarna: RA-FS i Sverige och bekendtgørelser och cirkulære i Danmark. Dessa är en påbyggnad av de nationella lagarna i hur riksarkiven tycker att arbetet med myndigheters e-arkiv ska fungera. Föreskrifterna blir en påbyggnad av de nationella regelverken som har påverkan på e-arkivlösningar och elektroniska handlingar. Riksarkivs-föreskrifterna är de som får störst genomslagskraft i den sociala praktik som utgörs av statliga myndigheter, eftersom det är dessa föreskrifter som främst påverkar det praktiska, dagliga arbetet med e-arkiv vilket informant DK1 säger. På svenska Riksarkivet är uppdraget att författa RA-FS hänvisat till en särskild avdelning (DOI), men om det författas av en särskild avdelning på danska Rigsarkivet framgår inte av intervjuerna. Riksarkiven är dock inte bara förmedlare av föreskrifterna utan som egenskap av statliga myndigheter måste de själva följa de regler de har författat. Det gör att föreskrifterna blir en del av det nationella arkivjuridiska regelverket. Där får arkivarieprofessionen som aktör ett utrymme att forma den nationella offentliga arkivbildningen. Skillnaden mellan den svenska och danska arkivlagstiftningen är att de danska lagarna också i utkast är författade av anställda på Rigsarkivet för att sedan verkställas av kulturdepartementet. Med andra ord opererar både lagförfattare och arkivarieprofessionen på textnivån i Danmark. Den danska diskursiva praktiken kan då ses som en större producent än den svenska, där lagarna skapas på riksdagsnivå. På den diskursiva praktikens nivå sker konsumtion, distribution och produktion av en text (Fairclough 2010, s. 95). Riksarkiven är alltså både konsumenter och producenter av text inom den diskursiva praktiken, då de både konsumerar de nationella lagarna samtidigt som de producerar egna föreskrifter.

Runardotter (2007, s. 3) menar att "[d]igital preservation is part of a larger context that involves societies, organisations, and people consisting of those who are actually archiving digital material and those who will secure its accessibility". Denna påverkan från olika parter har också kunnat utläsas från intervjuerna. Riksarkivens arbete med digitalt bevarande ingår i ett större sammanhang där andra aktörer är verksamma. Med det menar vi att arkivinstitutionerna påverkas av andra myndigheters diskursiva praktiker vilka ingår i den sociala praktiken kring riksarkiven. Informant SE1 tar upp MSB:s författningar och FOA:s kontroll av RADAR vilka påverkar Riksarkivets hantering av information, och både informant

DK1 och informant DK2 talar mycket om Datatilsynets påverkan på handlingsåtkomsten i Danmark. Det går att tala om informationshanteringsdiskurs i och med att flera olika myndigheter har egna perspektiv över hur information ska behandlas på säkra och skyddande sätt. Man kan säga, för att använda Faircloughs (2010, s. 92) diskurssyn, att det finns en ”talad och skriven språkanvändning” kring informationshantering. Myndigheternas synsätt konsumeras av riksarkiven och formar också institutionernas egna e-arkivlösningar. Informant SE1 nämner att svenska Riksarkivet har tagit fram standarder och har ansvar för e-arkivfrågan, något som värdesätts av tillverkare. Det ger en indikation på vilken viktig roll den diskursiva praktik som Riksarkivet har i en social ordning, då andra följer och uppskattar deras fastsatta standarder.

Riksarkiven är inte helt opåverkade av andra diskurser i den sociala praktiken. En aktör som kan påverka riksarkivens diskursiva praktik är EU. I det danska sammanhanget nämns det som centralt då EU:s direktiv kan påverka tillgänglighet och att arkivbildningen flyttas utanför Danmark. Det påverkar inte bara andra myndigheter i den sociala praktiken utan innebär i så fall att Rigsarkivet förlorar delar av sin makt över hanteringen av arkiv till andra institutioner, vilket ses som problematiskt av informant DK1. I Sverige måste Riksarkivet leva upp till PSI-direktivet enligt informant SE1, vilket blir ännu en aspekt av hur EU påverkar diskursiv praktik.

Teknisk utveckling och förvaltningspolitik är två sociala praktiker som bidrar med social förändring vilket formar myndigheter i den sociala praktiken. Diskursbegreppet har en vidgad betydelse i den sociala praktiken och inkluderar områden som inte är diskursiva (Bergström & Boréus 2005, s. 308). Ekonomiska och tekniska förändringarna får en direkt påverkan på riksarkivens verksamheter, trots att det inte är direkta diskurser. Samtidigt resulterar förändringarna i att myndigheterna får nya behov som ställer krav på riksarkiven. Förändringarna får en direkt påverkan på riksarkivens verksamheter, men det gör även att myndigheterna får nya behov som ställer krav på riksarkiven. Det resulterar i att lagstiftning och föreskrifter behöver uppdateras kontinuerligt. Samtliga informanter talar om att deras egna förordningar följer den tekniska utvecklingen och revideras därefter. De nationella lagarna påverkas inte i samma grad av tekniken, vilket beror på att de är mer generellt författade. För e-arkivlösningarna måste systemen anpassas till nya format.

Det finns ibland motsättningar i fråga om behov mellan myndigheter och riksarkiven. De danska informanterna håller med om att myndigheterna måste få lov att använda de system de har behov av. Samtidigt måste Rigsarkivet sätta gränser för vad som kan göras för att det ska finnas en försäkran att information kan bevaras, vilket är ett av deras primära uppdrag (informant DK1; Rigsarkivet u.å.c). För riksarkivens egna verksamheter är ekonomi en central fråga för arbetet med e-arkiv. Dels har ekonomi en påverkan på myndigheternas syn på bevarandevärdigt material före de har fått veta vad det kostar att leverera material och efter, som informant DK2 berättar. Även Riksarkivets interna arbete med digitala handlingar är beroende av de ekonomiska resurser som avsätts till verksamheten. Det har bland annat gett en inverkan på att arbetet med konverteringen av äldre filer, vilket informant SE2 talar om, sker sporadiskt när det finns ekonomiska medel att genomföra det.

9.2 Arkivjuridik, arkivarieprofession och praxis

9.2.1 Arkivarieprofessionens inflytande genom stöd i lagstiftningen

Arkivarieprofessionens inflytande i den praxis som utövas vid respektive riksarkiv har till stor del sitt stöd i den nationella arkivjuridiska lagstiftningen i både Sverige och Danmark. Utifrån Faircloughs tredimensionella modell påverkas den diskursiva praktiken av text, det vill säga att arkivarieprofessionen tolkar de juridiska regelverken, och får genom texten sina befogenheter och uppdrag. Den diskursiva praktiken, det vill säga de arkivarieprofessionella vid riksarkiven, kan sedan själva producera texter, föreskrifter, bekendtgörelser och cirkulär som konsumeras och tolkas av myndigheter i den sociala praktiken. Samtidigt som riksarkiven producerar och konsumerar text så påverkas de i den diskursiva praktiken även utifrån. Det finns en påverkan från bland annat myndigheter och EU. Det är här, i den diskursiva praktiken, som förbindelsen mellan text och social praktik medieras (Fairclough 2010, s. 94).

Genom den svenska arkivlagen (SFS 1990:782) regleras arkivens verksamhet inom hela den offentliga sektorn och får alltså en påverkan för inte bara Riksarkivets arkivarieprofession, utan även för arkivarieprofessionen vid andra myndigheter. Vissa delar i arkivlagen (SFS 1990:782) är specifikt inriktade på statliga myndigheter, och andra delar är specifikt inriktade på kommunala myndigheter. Det som har betydelse för just svenska Riksarkivets verksamhet är att det i arkivlagen fastställs att det ska finnas en statlig arkivmyndighet, vilken utses av regeringen. Där avses Riksarkivet, och därmed får Riksarkivet (eller Riksarkivets anställda) genom arkivlagen ett fastställt inflytande. Denna myndighet ska enligt arkivlagen stå för tillsyn över statliga myndigheter, och se till att dessa fullgör de skyldigheter som de har enligt arkivlagen (SFS 1990:782). På så sätt får arkivarieprofessionen vid Riksarkivet ett ansvar och inflytande över hur myndigheterna lever upp till de krav som ställs. Det anges dock i arkivlagen (SFS 1990:782 4§) att det är myndigheten själv som har ansvaret för arkivvården, om inte en arkivmyndighet har tagit över detta ansvar – och i det fallet övergår ansvaret för arkivmaterialet till den övertagande myndigheten (SFS 1990:782 9§). Myndigheterna har sålunda ett eget ansvar för vården av sitt arkiv, och där ingår att deras arkiv organiseras för att underlätta handlingsoffentligheten. En av de svenska informanterna (informant SE1) tar upp myndigheternas eget ansvar, och hur den arkivjuridiska lagstiftningen ger ansvar till myndigheterna att själva ansvara för bevarandet av sitt arkiv.

Den svenska arkivlagen kan beskrivas som en ramlag, vilket innebär att reglerna är allmänt hållna (Gränström et al. 2000, s. 81). Det finns bestämmelser om vad arkivbildningens syfte ska vara (SFS 1990:782 3§), men dessa innefattar inte detaljer utan förklarar att myndigheternas arkiv skall *bevaras, hållas ordnade och vårdas*, men inte hur, utan enbart för vilka syften. Det är bland annat handlingsoffentligheten som ska beaktas och levas upp till, men även forskningens behov såväl som rättskippingens och förvaltningens behov. Arkivlagen kompletteras därmed av arkivförordningen, vilken bidrar med bestämmelser som inte är fullt så allmänt hållna som arkivlagen. Vi ser alltså att de arkivjuridiska regelverken hänvisar till varandra, och man kan tala om att de skapar en slags *intertextualitet* inom textnivån i Faircloughs modell. Det går att tala om en så kallad *manifest intertextualitet*, vilket

innebär att det är mer uppenbart att texterna bygger på varandra, något som blir synligt genom de hänvisningar som finns mellan de svenska lagarna och även mellan RA-FS:arna och lagarna (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 77). I RA-FS 2009:1 finns en direkt hänvisning till flera olika lagar. Föreskriften hänvisar till arkivförordningen (SFS 1991:446) i bland annat inledningen av föreskriften, samt till tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) såväl som offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400). Fairclough (2010) talar om begreppet *interdiskursivitet*, vilket innebär att diskurser artikuleras gemensamt i en text. Text kan bygga vidare på och artikulera ett flertal diskurser, genrer och stilar (Fairclough 2010, s. 7). Interdiskursivitet är en slags intertextualitet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 77). Riksarkivets egna föreskrifter hänvisar till arkivjuridiska regelverk, samtidigt som föreskrifterna i sig blir en del av regelverken och den arkivjuridiska diskursen. Genom föreskrifterna artikuleras dels den arkivarieprofessionella diskursen, men även den arkivjuridiska diskursen.

Den danska arkivloven (LBK nr 1035 af 21/08/2007) reglerar hur offentliga handlingar hanteras, och är skriven för att gälla för bland annat offentlig förvaltning och domstol, och gäller för Rigsarkivet. I lagen finns bestämmelsen om att offentliga myndigheter ska bevara sina handlingar (arkivalier) på ett betryggande sätt, och det anges i lagen särskilt att säkert bevarande gäller för handlingar lagrade på elektroniska media för att dessa ska kunna levereras (LBK nr 1035 af 21/08/2007). Likt i den svenska lagstiftningen så övergår ansvaret till det övertagande arkivet. Den danska lagstiftningen skiljer sig från den svenska i fråga om vilken lag som gäller när. Den svenska arkivlagen gäller för all offentlig arkivverksamhet, men den danska arkivloven gäller inte när allmänna handlingar förvaras på statliga myndigheter, utan först när handlingarna har levererats till Statens Arkiver, där Rigsarkivet ingår. Det finns dock ett undantag: om handlingarna är över 20 år gamla och fortfarande förvaras hos myndigheten så gäller arkivloven. För leverans gäller det i regel att då handlingar är 30 år gamla ska de levereras till Statens Arkiver. För elektroniska handlingar finns det dock undantag, då det i arkivloven står att kulturministern kan bestämma andra tider för leverans (LBK nr 1035 af 21/08/2007). Dessutom framgår det av arkivloven att kulturministern får bestämma regler som rör myndigheternas arkivbildning och verksamheterna vid offentliga arkiv (LBK nr 1035 af 21/08/2007). Av arkivloven framgår med andra ord att kulturministern har ett inflytande i flera frågor som kan ha påverkan för den elektroniska arkivbildningen och i frågor som rör e-arkiv. Informant DK2 beskriver vid flertalet gånger arkivloven som ”stark”. En av de danska informanterna (informant DK1) berättar att arkivloven inte är specifik och inte heller speciellt detaljerad då den, likt den svenska arkivlagen, är en ramlag, och förklarar vidare att komplementet för Rigsarkivets arbete finns i arkivbekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003). Den danska arkivloven kompletteras alltså precis som den svenska arkivlagen av en arkivförordning, i Danmark kallad arkivbekendtgørelsen. Där det i arkivloven bemyndigas till kulturministern att fastställa regler för statliga arkiv är det i arkivbekendtgørelsen istället rigsarkivarien (BEK nr 591 af 26/06/2003 2 kap. 10§). Det som skiljer sig mellan de svenska och danska bestämmelserna här är att det i Sverige talas om den statliga arkivmyndigheten som har befogenheter medan det i Danmark istället talas om en person med befogenheter. Genomgående är det en betydande skillnad i hur befogenheter tillskrivs i dansk jämfört med svensk lagstiftning. I den svenska lagstiftningen talas det i samtliga fall om Riksarkivet som den statliga

arkivmyndigheten, vilken har ett samlat ansvar. I regelverken omnämns aldrig en specifik enskild person. Riksarkivet nämns dock inte ordagrant i arkivlagen, utan det framgår först i arkivförordningen (SFS 1991:446, 8§) att det är Riksarkivet som har utsetts till den statliga arkivmyndigheten, av regeringen. I den danska lagstiftningen står det uttryckligen vem som har befogenheter, på individnivå, det vill säga kulturministern i arkivloven och rigsarkivarien i arkivbekendtgørelsen. En av de danska informanterna (informant DK2) berättar att inflytandet arkivarier har ligger i den danska lagstiftningen, och att arkivarien kan berätta för och vägleda myndigheterna i hur reglerna ska tolkas. Det gör att arkivarier på så sätt har ett visst inflytande.

I den danska lagstiftningen används uttryckligen begrepp som *elektroniska medium*, *IT-lösningar* och *elektroniska arkivsystem*. I Sverige används istället begreppet *upptagning*, eller *upptagning för automatiserad behandling* (SFS 1949:105) alternativt *upptagningar för automatisk databehandling* (SFS 1990:782 3§). I arkivloven (LBK nr 1035 af 21/08/2007 3 kap. 8§ stk 2) står att myndigheterna ska se till att handlingar som lagras på elektroniska medium bevaras så att de kan levereras till offentliga arkiv. I offentlighedsloven (LOV nr 606 af 12/06/2013 1 kap. 1§ stk 2) står, i anslutning till lagens syfte, att myndigheter ska se till att hänsyn till öppenhet i största möjliga utsträckning ska tas tillvara vid val, etablering och utveckling av nya IT-lösningar. Begreppet elektroniskt arkivsystem används i arkivbekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003 2 kap. 9§), där det står att statliga myndigheter ska använda ett manuellt och elektroniskt arkivsystem som tar arkivmässig hänsyn. De danska begreppen som används för att tala om digitala handlingar, som är relevanta för e-arkivlösningar, kan uppfattas som mer tillgängliga och lättförstådda än de svenska uttrycken.

9.2.2 Inflytande genom författande av riksarkivens egna föreskrifter

En av de danska informanterna, informant DK1, tar upp att kulturministern kan fastställa regler om många frågor i enlighet med arkivloven. Mycket av det som i arkivloven är upp till kulturministern att bestämma blir via arkivbekendtgørelsen istället delegerat till Rigsarkivet. Detta innebär, enligt informant DK1, att Rigsarkivet är bemyndigat att på kulturministerns vägnar författa bestämmelser om bland annat bevarande och gallring, föreskrifter om leverans och standarder. Genom arkivbekendtgørelsen får alltså Rigsarkivet författa sina egna föreskrifter (motsvarande svenska RA-FS). I arkivbekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003) finns mer detaljerade regler som rör bevarande, gallring, tillgänglighet och bruket av handlingar. I denna föreskrift finns utförligare riktlinjer som gäller för elektroniska arkiv. Det anges här att arkivsystemen enligt rigsarkivariens bestämmelser ska leva upp till krav vad gäller bland annat anmälan och godkännande, tekniska krav och arkivmedia, samt hur handlingarna ska lagras hos myndigheter. Dessutom är det rigsarkivarien som enligt arkivbekendtgørelsen fastställer de regler för när elektroniska arkivsystem ska levereras från statliga myndigheter till Statens Arkiver (BEK nr 591 af 26/06/2003). Informant DK1 berättar att arkivbekendtgørelsen är väldigt viktig för verksamheten, då det är genom denna förordning som kulturministern delegerar ut många av sina rättigheter till Rigsarkivet, exempelvis rätten att ställa krav på inrättning och underhåll av ärendehanteringssystem hos myndigheterna. Informant DK2 betonar flera gånger att det som står i

arkivbekendtgörelsen inte är rekommendationer utan krav, och tillägger att det i de mer praktiska frågorna finns i regel cirkulære och bekendtgörelser (informant DK2).

I den svenska arkivförordningen (SFS 1991:446) delegeras till Riksarkivet att verksamheten får meddela ytterligare nödvändiga föreskrifter för statliga myndigheter, och det står även i förordningen i vilka frågor som Riksarkivet har denna befogenhet. Däribland får de meddela föreskrifter med hänsyn till beständigheten för vad som för olika fall krävs av material och metoder. Det finns i arkivförordningen också en hänvisning till förordningen med instruktion för riksarkivet (SFS 2009:1593), att det finns ytterligare bestämmelser om Riksarkivets organisation och uppgifter (SFS 1991:446). I förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet beskrivs dess ansvar att ha överinseende över den offentliga arkivverksamheten och att ha en nationell överblick i arkivfrågor. Det fastställs i förordningen att Riksarkivet ska ha ett särskilt ansvar för utveckling (SFS 2009: 1593). Den alltmer digitala förvaltningen kan i allra högsta grad beskrivas som utvecklingsfråga. I förstudien till e-arkiv och e-diarium förklaras att bestämmelsen om Riksarkivets särskilda ansvar för utveckling hänger samman med den normerande rollen, ”särskilt inom e-området” (Riksarkivet 2011, s. 7). I förordningen står specifikt hur Riksarkivet ska (SFS 2009:1593) verka för att utveckla metoder för framställning, bevarande och tillgängliggörande ”som ett led i förvaltningsutvecklingen” (SFS 2009:1593 5§ 2p). Därmed får Riksarkivet, och dess anställda i arkivarieprofessionen, genom denna förordning, uttryckligen ansvar för arbetet med utvecklingen av e-arkivlösningar.

Det svenska riksarkivet har därmed genom lagstiftning befogenheter över den statliga arkivverksamheten. Genom att kunna meddela föreskrifter (RA-FS och RA-MS) i mer konkreta frågor får de arkivarieprofessionella vid Riksarkivet inflytande genom författandet av dessa föreskrifter. I de danska arkivjuridiska regelverken talas det istället om att det är riksarkivarien som får lov att komma med bestämmelser i mer konkreta frågor som kan ha betydelse för den elektroniska arkivbildningen och e-arkivlösningar. Det rör sig alltså om inflytande och befogenhet på personnivå, vilket saknar motsvarighet i Sverige där det istället talas om Riksarkivet som myndighet.

De svenska informanterna förklarar att det i Sverige är Divisionen för Offentlig informationshantering (DOI) som utfärdar och författar föreskrifterna hos Riksarkivet. Där ingår att se till att föreskrifterna hänger med i den tekniska utvecklingen, till exempel när det gäller vilka format som ska användas. Dock menar informant SE1 att på grund av att de som författar föreskrifterna inte är så många kan det vara svårt att få föreskrifterna att hinna med i den tekniska utvecklingen. Detta får till följd att föreskrifterna hamnar på ett mer generellt plan, och att det istället blir de allmänna råden som får fungera som ett komplement (informant SE1). Här avses de allmänna råd som står i anslutning till paragraferna i RA-FS:arna. Informant SE1 förklarar att dessa råd är till för användarna, som hjälp för att förklara hur vissa saker ska gå till rent praktiskt. Det lyfts fram av informant SE2 att det (för myndigheterna) finns ”ganska stor tolkningsmöjlighet” när det kommer till RA-FS:arna och de tekniska lösningarna, då dessa talar om vad som ska åstadkommas men inte hur. Informant SE1 önskar också att det fanns mer resurser, både vad gäller tid, pengar och arkivariar. Genom Riksarkivets föreskrifter (RA-FS) finns en stor möjlighet att påverka den elektroniska arkivbildningsprocessen vid offentliga arkiv, menar informant SE1, något som beror på att det finns tydliga regler om exempelvis hur

informationen ska dokumenteras. Även informant SE1 stärker det som sägs av den andra svenska informanten, att det finns krav på myndigheterna när det kommer till tekniska lösningar, men frågan om hur myndigheterna lever upp till reglerna är upp till myndigheterna själva. Det kan bero på att myndigheterna har ett eget ansvar över arkivvården, det vill säga att varje myndighet själv ska svara för vården av sitt arkiv (SFS 1990:782 4§). I sammanhanget är tillsynsprocessen viktig, men även MSB:s författningar och Riksrevisionen (som ställer krav på statliga myndigheter) enligt informant SE1. Informant SE1 menar att det är svårt att ställa krav i detalj, och att det måste finnas utrymme för att implementera saker. Med andra ord så har Rigsarkivet, och arkivarieprofessionen, genom sitt författande av RA-FS (och RA-MS) möjlighet att inverka i frågor som rör e-arkivlösningar och den elektroniska arkivbildningen. Deras föreskrifter gäller framför allt för statliga myndigheter, och således också sig själva. Det framgår av intervjuerna med informant SE1 och informant SE2 att det dock inte går att ställa krav i detalj, utan att det måste finnas utrymme för viss tolkning i bestämmelserna. Det kan röra sig om personalbrist, till att det inte ständigt går att uppdatera föreskrifterna, och att det även av den anledningen är lämpligt att lägga föreskrifterna på en mer generell nivå. De allmänna råden får istället fungera som ett komplement. De svenska informanternas uppfattning om riksarkivets egna föreskrifters detaljnivå skiljer sig till viss del från en av de danska informanternas uppfattning. Den danska informanten berättar att Rigsarkivets föreskrifter ger detaljer om hur myndigheterna ska agera (informant DK1).

Informant DK1 förklarar att Rigsarkivet har ett inflytande då de författar egna arkivföreskrifter, och får skriva specifika föreskrifter som handlar om arkivfrågor som exempelvis gäller format. Det danska Rigsarkivet har ett inflytande i den nationella arkivlagstiftning och förordningarna, något som informant DK1 berättar beror på att Rigsarkivet även är delaktiga på högre lagstiftningsnivå. Informanten förklarar att Rigsarkivet är delaktiga i utkast till arkivlov och arkivbekendtgørelsen, men att den slutgiltiga texten skapas av kulturdepartementet. Informant DK1 menar att lagstiftningen ska lämna så lite tolkningsfrihet som möjligt i fråga om e-arkiv då det är viktigt att leva upp till standarderna vid leverans, medan den andra danska informanten (informant DK2) talar om att den nationella lagstiftningen har plats för tolkning, något den ska ha enligt informantens mening, men att den frihet som finns inte är obegränsad. Informant DK1 menar att Rigsarkivet inte ställer så ”väldigt stränga krav” och att myndigheterna har ett spelrum när det kommer till implementering av olika system. Föreskrifterna påverkas av myndigheterna, och föreskrifterna anpassas efter den tekniska utvecklingen som sker ute hos myndigheterna, menar informant DK1. Ett exempel informanten nämner är hur myndigheterna började använda sig av geodata [geografisk information] och att det i bekendtgørelse om arkiveringsversioner från 2010 då inarbetades regler för just geodata. Det finns således en påverkan utifrån, från myndigheterna, och en anpassning utifrån dessas verksamhet på vad som behandlas i Rigsarkivets egna föreskrifter. Det finns med andra ord ett samspel mellan den diskursiva praktiken och den sociala praktiken, en slags växelverkan. Den diskursiva praktiken konsumerar/tolkar lagtexter (på textnivån) och får tack vare lagtexterna befogenheten att själva bidra med att författa egna föreskrifter, och således producera text. Dessa texter, riksarkivets egna föreskrifter, konsumeras senare av myndigheterna ute i den sociala praktiken, men föreskrifterna påverkas också, och anpassas, i sin tur av och efter myndigheterna.

9.2.3 Arkivarierollen och arkivarieprofessionens inflytande

Av intervjuerna har det framkommit att synen på arkivarieyrket skiljer sig åt mellan Danmark och Sverige. I Danmark finns inte arkivarieutbildningen på samma sätt som i Sverige. Lybeck (2003) skriver i en artikel i tidskriften *Archival Science* om hur de nordiska arkivarieutbildningarna skiljer sig åt:

The Danish system of archival education differs from the other Scandinavian countries with regard to the role of university studies. None of the Danish universities give substantial courses in archival studies.

Lybeck 2003, s. 106

Vid tidpunkten för artikelns författande lyfts endast två utbildningar inom arkivvetenskap fram av Lybeck (2003). Dessa är en kortare kurs på den historiska avdelningen på Aalborg universitet, men även en utbildning på två terminer i arkiv- och museikunskap vid historiska avdelningen på Köpenhamns universitet (Lybeck 2003, s. 106). Det framgår att arkivvetenskapen hänger samman med historiska avdelningar, och att arkivvetenskap och historia som discipliner i Danmark hör ihop. Detta är något som har bekräftats genom intervjuerna vid danska Rigsarkivet. Arkivarie som professionsbegrepp används på olika sätt och har olika innebörd i Danmark och i Sverige. I Danmark är en arkivarie som regel historiker enligt informant DK2, och även den andra danska informanten (informant DK1) lyfter fram att kunskaper i historia eller samhällsvetenskap ofta anses vara viktiga i arbetet, såväl som generella akademiska kompetenser. Anledningen till att bakgrund som historiker är viktig förklarar informant DK1 vara att en historiker har förståelse för att det ska finnas ett källmaterial från nutidens Danmark för framtida forskning. Även informant DK2 berättar om att de flesta som arbetet med e-arkiv är historiker, men som har någon form av teknisk överbyggnad, och just den tekniska kunskapen är något som beskrivs som önskvärt av informant DK2. Varför just kombinationen av kunskaper i historia och IT är önskvärd förklarar av informant DK2, detta är för att "IT är också historia, på sikt". Även den andra informanten menar att IT-kompetenser är något Rigsarkivet har behov av. Åtminstone krävs en rent teoretisk kännedom om exempelvis databasteori, relationsdatabaser och SQL menar de danska informanterna. Arkivarie kan förstås som en beteckning på en akademisk person som arbetar på ett arkiv, berättar informant DK1 och informant DK2 ger exempel på hur Rigsarkivet tidigare har haft en bibliotekarie som arkivarie. De anställda på Rigsarkivet har en mängd olika bakgrunder menar informant DK1. Samma informant menar också att Rigsarkivets anställda tillsammans har ett ganska stort inflytande på e-arkivlösningarna i den offentliga förvaltningen. Något som framgår av intervjun är att, åtminstone frågor om bevarande och gallring, så kan den danska organisationen uppfattas som mycket hierarkisk, enligt informant DK2. En av de svenska informanterna (SE1) talar om att det har varit viktigt med ett stöd uppifrån i arbetet med e-arkiv.

Rigsarkivet i Danmark erbjuder enligt informant DK2 internutbildningar för de nyanställda om dessa saknar någon teknisk kompetens, detta för att säkerställa att den anställda har nödvändiga IT-kompetenser. Även Lybeck (2003) skriver om att Statens Arkiver tillhandahåller arkivutbildningar, men att det framför allt rör sig om internutbildningar.

Lybeck (2003) menar att det finns stora skillnader i Skandinavien när det kommer till arkivutbildning på universitetsnivå och att Sverige har den längsta traditionen och nämner att sex lärosäten vid tillfället för artikelns skrivande erbjuder utbildningar i arkivvetenskap/arkivkunskap (Lybeck 2003, s. 100). Vidare menar Lybeck (2003) att det som utmärker den svenska arkivutbildningen på universitetsnivå är att den har starka kopplingar med arbetsmarknaden (Lybeck 2003, s. 102).

En av de svenska informanterna (informant SE1) är av uppfattningen att arkivarieprofessionen har fått en ökad betydelse i samhället idag, och att arkivariens kompetenser har blivit mer efterfrågade. Anledningen till att arkivarien har fått en ökad betydelse kopplar informanten samman med den ökade mängden information. Det är där arkivarien som yrkesroll kommer in. Denna ska vara duktig på att strukturera informationen och göra det på ett tydligt sätt, med syfte att göra informationen återsökbar och användbar. Informant SE1 betonar att arkivarien ska arbeta för att informationen som bevaras ska vara förståelig och då ska arkivarien försöka utgå från medborgarperspektivet: att se till att medborgare ska kunna ta del av, använda, återsöka och förstå den bevarade informationen. Precis som de danska informanterna talar om att arkivarien åtminstone ska ha teoretiska tekniska kunskaper nämner en av de svenska informanterna (SE1) att arkivarien ska kunna ha en förståelse för den tekniska delen, åtminstone konceptuellt. Det som är viktigt för arkivarien är att kunna beskriva och strukturera, och det är därför inte nödvändigt att exempelvis kunna programmera. Den andra svenska informanten (SE2) talar om att det, vid arbete med e-arkivlösningar, är bra med en kombination av kompetenser, att både arkivarier och IT-professionella arbetar med frågan. Dessutom lyfts kunskaper i nationell lagstiftning, internationella standarder, OAIS-modellen och det internationella e-arkivfältet fram som värdefulla av informant SE2. Även informant SE1 talar om det internationella e-arkivfältet, i sammanhanget med internationella kontakter och lyfter fram ett internationellt utbyte som positivt (då frågor om digitalt bevarande finns på ett internationellt plan).

Danmark har fasta tidsgränser för när leveranser från myndigheterna till Rigsarkivet ska ske, i regel 5 år för digitala handlingar och 30 år för pappershandlingar. En tänkbar följd är att det arkivmaterial som finns på myndigheternas arkiv är ”yngre”, ”levande” material, då det äldre har levererats till Statens Arkiver. De arkivarieprofessionella på myndigheternas arkiv skulle därför kunna ses som *records managers*, medan de som arbetar på Rigsarkivet istället kan förstås som *archivists* utifrån Pearce-Moses (2005, s. 33, s. 335) definitioner. I Sverige finns inte fasta tider för leverans på samma sätt som i Danmark. Som framgår av tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105, 2 kap. 3§) anses en handling vara allmän om den är inkommen till, upprättad eller förvarad hos en myndighet. I Danmark finns istället tillgänglighetsfrister på 20 år i regel (LBK nr 1035 af 21/08/2007 6 kap. 22§). Myndigheterna i Sverige har en egen arkivfunktion, vilket kan bero på det faktum att myndigheterna själva ansvarar för vården över sitt arkiv (SFS 1990:782 4§). Där finns en tradition i Danmark som påminner mer om records management än i Sverige.

Uppfattningen av vad en arkivarie är, vilka kompetenser som krävs, såväl som hur utvecklad disciplinen arkivvetenskap är skiljer sig mellan länderna. På grund av den tekniska utvecklingen i den sociala praktiken har arkivarieprofessionen fått en ökad betydelse, och den sociala praktiken har inflytande och påverkan på den diskursiva praktiken.

9.3.4 Arkivjuridisk påverkan på praxis och dess arbete med e-arkiv

De arkivjuridiska regelverken fungerar som ett starkt fundament för riksarkivens arbete med e-arkiv och bevarande, vilket speglas i intervjuvaren. Däremot finns det en skillnad i vilken närhet verksamheterna står till den nationella lagstiftningen. Som tidigare har nämnts står Rigsarkivet i närmare relation till den nationella arkivlagstiftningen eftersom de anställda har en roll i att skriva utkast till lagar som rör arkivfrågor. Detta tas upp av informant DK1. Denna praktik skiljer sig från den svenska som där lagtexterna inte framstår vara utkast med ursprung hos Riksarkivet utan det sker på riksdagsnivå. De har dessutom avdelningen DOI som har till uppgift att skriva föreskrifterna. När det behövs skickar DOI ut remisser för att få hjälp med författandet av föreskrifter vilket informant SE2 talar om. Avståndet mellan lag och arkivinstitution blir mindre i Danmark jämfört med Sverige på detta vis. Det bör resultera i att den diskursiva praktiken speglas i den danska lagstiftningen innan den produceras tillbaka till Rigsarkivet. Detta tillvägagångssätt grundar sig i att det är Rigsarkivets anställda som besitter den bästa kompetensen rörande arkivfrågor.

Når det gæller de forskrifter som udstilles av os eksempelvis formatföreskrifter eller andre typer af forskrifter så er det os her på Rigsarkivet som skriver, og det er vanskeligt, det er *vældigt, vældigt vanskeligt* at skrive en tekst som er så god, klar og præcis at den ikke kan misforstås. [...] [D]et kan være komplekst men der på den andre siden ju ingen andre som vil kunne gøre det. Og de kan ikke sidde i kulturministeriet departement og forfatte specifikke forskrifter om arkivspørgsmål. Det må nødvendigvis være os som, som gør det.

Informant DK1

Arkivfrågan, och arkivregelverken får därmed en stark arkivinstitutionell koppling till Rigsarkivet när författarna till lagarnas grunder är yrkesverksamma på arkiv. Det kan vara en förklaring till att det inte finns större motsättning i de arkivspecifika lagarna och arkivarieprofessionen eftersom det finns en nära relation mellan dessa i ett danskt sammanhang. Den arkivarieprofessionella diskursen går på så sätt in i en arkivjuridisk diskurs. Fairclough (2010) menar att diskurs inte är någon självständig enhet, och kan inte heller definieras helt oberoende. Diskurs kan inte förstås som ett separat objekt. Diskurs kan bara förstås genom att analysera relationer (Fairclough 2010, ss. 3-4). I den diskursordning som utgör det danska arkivväsendet inom ramen för Rigsarkivets verksamhet finner vi ett samspel mellan arkivjuridisk och arkivarieprofessionell diskurs. Diskursordningen i Danmark skiljer sig dessutom från diskursordningen i Sverige. I Danmark är arkivarieprofessionen en aktiv medförfattare till de nationella lagarna. Detta betyder att arkivarieprofessionell diskurs står i närmare relation till arkivjuridisk diskurs.

Att det skett en konsumtion av arkivlov och arkivbekendtgørelse bland Rigsarkivets anställda återspeglas i informanternas svar vilka innehåller nyckelbegrepp som ”ställa till rådhighet”, ”forskare”, ”brug” och ”sager”. Vældigt frekvent används begrepp som syftar på handlingarnas bevarande av båda informanter. Språkbruket är således snarlikt i vissa hänseenden mellan den arkivjuridiska och arkivarieprofessionella diskursen. Inom den diskursiva praktiken artikuleras diskurser och genrer i kommunikation och produktion av texten (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 75). Det är inom den diskursiva praktikens nivå som de arkivarieprofessionella konsumerar och producerar text. På denna nivå artikuleras även den arkivjuridiska diskursen.

Det bör vara en mindre hierarkisk diskursordning i det danska sammanhanget då Rigsarkivet skriver utkastet till arkivlov och bekendtgørelser. Det är bara det att lagtexterna har en annan upphovsmakare på pappret. Eftersom danskarna författat de lagar som blir officiella nationella lagar bör där automatiskt bli en intertextualitet.

E-arkivlösningen som det svenska Riksarkivet står för är inte avsedd uteslutande för internt eller externt bruk utan för båda delarna, menar informant SE1. Informant SE2 menar däremot att bruket framför allt är internt. Allt som finns redovisat ska vara tillgängligt via den Nationella arkivdatabasen och möjliggör för användare eller forskare att se vilket material som finns (informant SE1). Informant SE2 berättar om, på frågan om hur de digitala handlingarna utlämnas, att det kommer en förfrågan om utdrag från register eller databaser och att det snarare är forskaren än allmänheten som kommer med förfrågningar. Uppdelningen i forskare eller allmänhet/användare som informanterna använder påminner om det som sägs i regelverken. Uppdelningen finns dels i förordning (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet, i vilken bestämmelser om elektronisk tillgång beskrivs. Riksarkivet ska enligt förordningen tillgängliggöra arkiven för forskning och annat nyttjande, bland annat genom exempelvis tjänster för elektronisk tillgång (SFS 2009:1593 8§). Informanten talar om forskare eller allmänheten och förordningen gör samma uppdelning, i forskning eller ”annat nyttjande”. Även i arkivlagen (SFS 1990:782 3§), som förklarar arkivbildningens syfte, tas handlingsoffentligheten upp (det vill säga medborgarens rätt att ta del av allmänna handlingar, som uttryckt i tryckfrihetsförordningen) som en punkt och forskningen i en annan. Denna uppdelning visar på hur texten återkommer i den diskursiva praktiken, och man kan således tala om en intertextualitet. Den juridiska diskursen reproduceras i just detta fall i den diskursiva praktiken, i arkivarieprofessionell praxis.

Vidare talar informant SE1 om att vi i Sverige har offentlighetsprincipen, som kan förstås som att allt är tillgängligt (men regleras genom sekretess). Här syftar informanten till handlingsoffentligheten (i tryckfrihetsförordningen) och regleringen genom sekretess hänsyftar de inskränkningar som anges i offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400). De arkivjuridiska regelverken återspeglas således i den uppfattning som informant SE1 har om Sveriges arkivverksamhet.

Det handlar både om ett bevarandeperspektiv och om ett tillgängliggörandeperspektiv i fråga om vilket syfte e-arkivlösningen har (informant SE1). Utöver att bevarande- och tillgängliggörandesyfte överensstämmer med det som sägs om syftet med OAI finns också en koppling till arkivjuridiska regelverk. I arkivlagen (SFS 1990:782) beskrivs att ”myndigheternas arkiv skall bevaras, hållas ordnade och vårdas” med syfte att tillgodose (bland annat) ”rätten att ta del av allmänna handlingar”. Det informanten säger återspeglar arkivlagens förklaring om att arkiven ska bevaras, men även fungera för att tillgängliggöra. Det som i Faircloughs modell är text, i detta fall skrivet tal som produceras i en kommunikativ händelse (Fairclough 2010, s. 95), det vill säga lagarna, återspeglas i den diskursiva praktiken: i arkivarieprofessionens uttalanden under intervjun.

Ett bekymmer med arkivjuridiska regelverk i förhållande till praxis tas upp av informant SE2. På grund av den tekniska utvecklingen kan det vara så att flera myndigheter använder samma system. Informanten menar att det uppstår problem

kring ansvaret för handlingen, om den finns i system som används av flera olika myndigheter. Informanten (SE2) ställer frågan: ”hos vilken myndighet är det en allmän handling?”. Med andra ord har det på grund av teknikens möjligheter även uppstått svårigheter. Det finns bestämmelser i arkivjuridiska regelverken om digitala handlingar (eller upptagningar för automatisk databehandling) och var de ska utgöra arkiv, men i den diskursiva praktiken upplevs dessa bestämmelser alltså som otillräckliga. I arkivlagen (1990:782 3§) står följande:

Upptagningar för automatisk databehandling som är tillgängliga för flera myndigheter, så att de där utgör allmänna handlingar, skall dock bilda arkiv endast hos en av dessa myndigheter, i första hand den myndighet som svarar för huvuddelen av upptagningen.

Texten konsumeras i den diskursiva praktiken, arkivlagens bestämmelser tolkas av arkivarieprofessionen, men i detta fall upplevs texten som otydlig.

Det finns även en dansk motsättning mellan arkivarieprofessionen och persondataloven, som reglerar tillgången till information rörande personuppgifter. Informanterna pratar om Datatilsynets inverkan på deras arbete med arkivalier. Informant DK2 säger att de har ett gott samarbete med myndigheten även om de båda parter har olika intressen i exempelvis bevarandefrågan. Båda de danska informanterna tar upp denna motsättning. Informant DK1 talar om att regeln om att all information som innehåller personuppgifter ska sparas vilket informanten uttrycker som något positivt. Däremot vill samtidigt Datatilsynet att myndigheter raderar sina data som innehåller personuppgifter när det är levererat till Rigsarkivet. Det uppstår då problem när myndigheten vill få tillgång till sina gamla handlingar, och får då en samhällsekonomisk förlust. Men persondataloven ”ställer några ramar som vi ikke riktigt kan göra något vid” förklarar informant DK2.

Däremot visar Datatilsynets inverkan från den sociala praktiken att Rigsarkivet inte ensam kan bestämma över hanteringen av de handlingar de bevarar. Det har bland annat påverkat utvecklingen av verksamhetens försök till att göra handlingar mer tillgängliga. Informant DK1 talar om att där funnits en idé att webbutveckla Sofia för att myndigheter ska få åtkomst till sina äldre arkivalier, men Datatilsynet har sagt nej till lösningen då det finns gamla personuppgifter om medborgare. Om detta säger informant DK1 att ”det är förfärligt trist”.

9.3.5 Relationen mellan riksarkiv och social praktik

Relationen mellan riksarkiven och myndigheterna skiljer sig åt mellan Sverige och Danmark, och den diskursiva praktikens förhållande till den sociala praktiken är med andra ord inte detsamma i de två länderna. I Sverige behandlas myndigheternas arkiv uttryckligen genom de bestämmelser som finns i arkivlagen. Där framgår att myndighetsarkiven har status som del av det nationella kulturarvet, och att arkiven ska bevaras, vårdas och hållas ordnade (SFS 1990:782 3§). Något som har betydelse för myndigheterna är bestämmelsen i arkivlagen (SFS 1990:782 4§) om att det är myndigheterna själva som svarar för vården av sitt arkiv, såtillvida en arkivmyndighet inte har tagit över ansvaret. Detta innebär att myndigheterna, i den sociala praktiken, har en viss självständighet i förhållande till Riksarkivet och den diskursiva praktiken, i Sverige. Informant SE1 tar upp frågan, att lagstiftningen gör att myndigheterna själva ansvarar för att bevara arkivet och att följa föreskrifter. Det

fastställs också i arkivlagen (SFS 1990:782 7§) att det ska finnas en statlig arkivmyndighet, vilken är Riksarkivet, som ser till att arkivbildande myndigheter fullgör sina skyldigheter i enlighet med arkivlagen. Riksarkivets uppgifter, såväl som deras förhållande till myndigheterna, behandlas också i förordningen med instruktion för Riksarkivet (SFS 2009:1593). I denna förordning fastställs att Riksarkivet har ansvar för den statliga arkivverksamheten och den nationella arkivvården. I dessa bestämmelser finns hänvisningar till både arkivlagen och arkivförordningen. Därmed kan det röra sig om en slags intertextualitet, något som är återkommande i den svenska lagstiftningen, då de för arkiven relevanta lagarna, men även Riksarkivets föreskrifter, återkommande hänvisar och syftar till varandra. Exempel på hänvisningar är hur arkivlagen (SFS 1990:782 3§) tar upp handlingsoffentligheten och hänvisar till tryckfrihetsförordningen, medan tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105 2 kap. 18§) hänvisar till arkivlagen för bestämmelser om bevarande och gallring. Genom denna intertextualitet kan sägas att lagarna knyts samman och förstärker en arkivjuridisk diskurs. Samtidigt som de svenska myndighetsarkiven har ett eget ansvar har samtidigt Riksarkivet ett övergripande nationellt ansvar.

Genom svenska Riksarkivets egna föreskrifter (RA-FS) kan denna statliga arkivmyndighet konkretisera och precisera arkivlagstiftningen för statliga myndigheter. Informant SE1 menar att Riksarkivet genom sina föreskrifter har en stor roll i att kunna påverka myndigheternas e-arkivbildning. Dock tilläggs av informanten att det finns krav på vad som ska göras, men inte hur det ska göras, det är upp till myndigheterna själva. I detta sammanhang är tillsynsprocessen viktig, för att se hur myndigheterna rent praktiskt lever upp till regelverken (informant SE1). Även informant SE2 uppger att det är genom RA-FS:arna som Riksarkivet kan påverka myndigheterna. Dessutom tar informant SE2, precis som den andra svenska informanten, upp att Riksarkivets föreskrifter endast förklarar vad som ska göras, men inte hur. Genom författandet av föreskrifter får Riksarkivet ett visst inflytande över den sociala praktiken: de statliga myndigheterna, men det finns en viss frihet för tolkning rörande hur föreskrifterna ska tillämpas. RA-FS 2009:1 gäller specifikt för elektroniska handlingar, och kompletteras med de tekniska kraven som finns i RA-FS 2009:2. I den förstnämnda föreskriften finns regler för statliga myndigheter vad gäller ett flertal olika frågor med relevans för e-arkiv. Där ställer Riksarkivet krav på de statliga myndigheterna i det att de bland annat ska upprätta en strategi för bevarande, vad som gäller för åtgärder för bevarande, informationssäkerhet och för dokumentation av elektroniska handlingar. Dessutom behandlas även krav för överlämnande till arkivmyndighet eller annan myndighet. Geijer med flera tar upp att det är arkivmyndigheterna själva som beslutar när överlämning ska ske, något som sker efter överenskommelse (Geijer et al. 2013, s. 188). Bestämmelser om överlämning finns i arkivförordningen (SFS 1991:446), men det finns inte något fastställd tid för överlämnande, utan enbart regler om att handlingar ska vara förtecknade, och att en överenskommelse ska göras mellan parterna vad gäller ersättningar (SFS 1991:446 17§). En av de svenska informanterna (informant SE1) berättar att då en myndighet vill leverera så kontaktar de ESSArch-funktionen för att komma överens om tidpunkt för leverans och omfattningen av leveransen, vilket utmynnar i en testleverans. Informanten förklarar att det är upp till myndigheten själv att leverera när det är bekvämt för dem (informant SE1). Detta är ännu en aspekt av hur den sociala praktiken, myndigheterna, har ett visst handlingsutrymme i förhållande till den diskursiva praktiken och det svenska riksarkivet.

En annan synpunkt som tas upp av informant SE1 är att ansvaret går över till Riksarkivet då nytt material mottas, vilket även innefattar ärendehandläggningsansvar. Detta innebär ett ”stort tryck” på den mottagande myndigheten Riksarkivet, och att man inte är rustad för detta (informant SE1). Det finns alltså svårigheter i att ärendehandläggningsansvaret går över till mottagaren, det vill säga personalbrist, som går att knyta an till ekonomiska hänseenden. Med andra ord handlar det i Sverige om en överenskommelse om när leveranser av digitalt material ska ske, inte fasta tider. Det är myndighetens behov som styr när leveranser sker. Myndigheterna ansvarar själva för värden av sitt arkiv (även om Riksarkivet har ett visst övergripande ansvar), och myndigheterna bestämmer själva när digitala leveranser till Riksarkivet ska ske. Detta kan innebära att det digitala materialet som levereras till svenska Riksarkivet kan vara äldre. För digitalt material innebär detta en ökad sårbarhet, då hastigheten på det digitala åldrandet är snabb. Informant SE1 berättar att det finns en risk för informationsförlust då det saknas fasta tider för leverans av IT-system, något som ska förhindras genom tillsyn. Kristiansson (2002) tar i bilagan till arkivutredningen *Arkiv för alla – nu och i framtiden* upp olika databärares fysiska och tekniska livslängd. Den fysiska livslängden beror på under vilka förhållanden mediet förvaras. Ett problem är att trots att det går att fysiskt bevara materialet så kan det finnas svårigheter att läsa materialet. Här konstateras att det snabba tekniska åldrandet är ett problem när det gäller digitalt långtidsbevarande (Kristiansson 2002, ss. 192-193). Informant SE2 talar om hur Riksarkivet har fått leveranser sedan 1970-talet, och att en del filer fortfarande är i gamla stordataformat. Ekonomin spelar in i det projekt, Projekt 47, som ska ta hand om gamla filer och detta projekt går på lågfart på grund av bristande ekonomiska tillskott (informant SE2).

Till skillnad från den svenska lagstiftningen, där de arkivjuridiska regelverken gäller för myndigheternas arkiv parallellt, så påverkar ett antal faktorer vilken av de danska lagarna som gäller. För statliga myndigheter gäller inte arkivloven (med undantag för om handlingarna är över 20 år gamla). Det är först när handlingarna har levererats till Statens Arkiver som arkivloven gäller. Att det saknas fasta tider för överlämnande i Sverige skiljer sig från hur situationen ser ut i Danmark, där det istället finns fasta tider för överlämning från myndigheter till Rigsarkivet och Statens Arkiver. För leverans av handlingar från myndighet till Statens Arkiver är det 30 år som gäller (LBK nr 1035 af 21/08/2007), men det finns ett undantag för elektroniska handlingar. Myndigheterna ska själva säkerställa bevarande och gallring av sina handlingar, något som tas upp i både arkivloven (LBK nr 1035 af 21/08/2007) och arkivbekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003). I arkivbekendtgørelsen (BEK nr 591 af 26/06/2003), vars fastställande av regler för statliga arkiv utförs av rigsarkivarien, finns utförliga riktlinjer för hanteringen av elektroniska arkiv och handlingar. Tidpunkten för leverans från myndighet till Statens Arkiver fastställs i Rigsarkivets bekendtgørelse och cirkulære. I cirkulæret från 2013 (CIR nr 9290 af 21/06/2013) står att leverans ska ske vart femte år, vilket även går att läsa i ett äldre cirkulär, från 2002 (CIR nr 24 af 08/03/2002). Både femårsreglen och myndigheternas eget säkerställande av bevarande och gallring tas upp i mer än ett arkivjuridiskt regelverk. På så sätt går det att, även i Danmark, tala om en viss intertextualitet inom arkivjuridisk diskurs.

Informant DK1 berättar hur myndigheten ska anmäla till Rigsarkivet innan de får lov att använda ett system. I Rigsarkivets bekendtgørelser och cirkulære får Rigsarkivet ett inflytande över den sociala praktiken: de danska myndigheterna. Det finns i cirkulæret från 2002 (CIR nr 24 af 08/03/2002) regler om att myndigheterna måste anmäla nya system till Statens Arkiver, och dessutom få ett godkännande från Statens Arkiver innan systemet kan tas i bruk. En motsvarighet saknas i de svenska regelverken, och därmed har det danska Rigsarkivet i detta hänseende större inflytande över myndigheterna och relationen mellan social praktik och riksarkiv skiljer sig mellan länderna. Dessutom berättar informant DK2 också om hur Rigsarkivet efter två år ska utöva tillsyn, för att se till att myndigheten lever upp till ställda krav. Samtidigt som det danska riksarkivet har ett inflytande över den sociala praktiken, myndigheterna, har även myndigheterna ett visst inflytande över Rigsarkivet. Informant DK2 beskriver under intervjun e-arkivlösning som ett ärendehanteringssystem för myndigheterna. Informanten utvecklar att det inte är ett arkiv som sådant, utan ett IT-system som senare blir en arkiveringsversion hos Rigsarkivet. Väl värt att märka är att just myndigheterna tas upp i informantens beskrivning av e-arkivlösning. Dessutom tillägger informant DK2 att Rigsarkivet tidigare har talat om elektroniska arkivsystem, men eftersom myndigheterna inte förstod begreppet utan istället talar om IT-system, så har Rigsarkivet också börjat tala om IT-system. Därmed finns en anpassning efter myndighetens behov i Danmark, vilket bekräftas av informanten. Informant DK1 talar om principen att myndigheterna kan använda vilket ärendehanteringssystem som passar deras behov, men tillägger att det ändå ska ske ett godkännande från Rigsarkivet. Informant DK2 berättar hur ekonomin har betydelse för myndigheterna vad gäller vad som är bevarandevärdig data. Omkostnader ligger hos myndigheten, vilket även går att jämföra med vad som gäller för svenska myndigheter (RA-FS 2009:1 7 kap. 4§).

Den mest markanta skillnaden vad gäller diskursiv praktik, Rigsarkivet, i förhållande till social praktik, myndigheterna, mellan länderna handlar om leveranstider och godkännande av IT-system. Det danska Rigsarkivet har satt fasta tider för leverans, och Rigsarkivet måste godkänna IT-systemen i förhand. I Sverige finns inga fasta tider för leverans och myndigheterna ska istället själva leva upp till de regler som finns fastställda i RA-FS:arna. Det danska riksarkivet har alltså ett större inflytande över myndigheterna än i Sverige. Dock har även myndigheterna på samma gång ett visst inflytande i olika avseenden, på riksarkiven i båda länderna.

I en digital kontext ställs arkivarieprofessionen för utmaningar som på samma sätt inte är förekommande i en papperskontext. I den sociala praktiken är den tekniska utvecklingen central för vad arkiven kan förvänta sig att ta emot i fråga om format med mera vid aktuell arkivleverans. När det sker förändringar rörande informationsteknologi och digitalt bevarande påverkas arkivinstitutioners arbetsmetoder, processer och rutiner, men även själva organisationen och dess personal (Runardotter 2007, s. 4). Ibland kan den tekniska utvecklingen som myndigheter välkomnar och har behov av istället ses som en utmaning för riksarkiven när de ska hantera levererade handlingar för slutarkivering. Det får även följderna för hur den nationella rättsordningen utformas, och då särskilt riksarkivens egna föreskrifter. I Danmark berättar informant DK1 att det är Rigsarkivet som beslutar om leveranstider, standardformat och så vidare för myndigheters arkivverksamhet.

Men samtidigt justeras Rigsarkivets bekendtgørelser og cirkulære efter de behov som Rigsarkivet ser hos myndigheterna. Exempelvis uppdaterades bekendtgørelsen om arkiveringsversioner senast 2010 för att inkludera geodata som nytt format. Innan denna ändring hade myndigheterna inte någon möjlighet att leverera den typen av format till Rigsarkivet, men Rigsarkivet har sett behovet att följa den tekniska utvecklingen hos myndigheter för att kunna anpassa sig (informant DK1). Eftersom tekniken åldras snabbt, hävdar Runardotter (2007, s. 16) att arkivarier behöver övervaka den tekniska utvecklingen. Detta resonemang får stöd bland våra informanter, då de visar vilken betydelse det har för arkivarieprofessionen att vara observant på förändringar. Informant DK2 talar också om att Rigsarkivets föreskrifter behöver uppdateras för att de ska kunna följa med i tiden. Verksamheten måste vara uppmärksam på vad som sker ute i offentlig sektor och hur det förändrar sig. "[V]i blir nødt till att hålla ett öga med vad som sker der ute", vilket även gäller den tekniska utvecklingen (informant DK2). Det kan ses som en aktiv omvärldsbevakning från Rigsarkivets sida. Den sociala praktiken har därmed ett stort inflytande på Rigsarkivet i den diskursiva praktiken. Då det sker förändringar hos bland annat myndigheterna, genom den tekniska utvecklingen, och deras behov måste Rigsarkivet anpassa sig till detta. Även de svenska informanterna identifierar att lagstiftningen ställs för utmaningar i en digital kontext genom den tekniska utvecklingen. Det kräver också uppmärksamhet från Riksarkivets sida. Informant SE1 menar att det finns utmaningar i hur lagstiftningen hanterar ny teknik och typer av dokument. Däremot anser informanten att lagstiftningen ger de verktyg som behövs, och att det istället är viktigare hur de implementeras. Det som behövs är omvärldsbevakning och praktiskt arbete (informant SE1). Informant SE2 nämner RA-FS 2009:2 som en föreskrift vilken åldras snabbt med tiden och skulle behöva uppgraderas.

Trots att föreskrifterna uppdateras för att så gott som möjligt kunna omfatta format som behöver långtidsbevaras framstår det som att det inte sker tillräckligt fort. Det kan orsaka en opposition mellan myndigheters arbetssätt i den sociala praktiken och hur riksarkiven önskar och vill hur arkivmaterialet som de ska ta emot ser ut. Anledningen till dessa motsättningar handlar också om hur den tekniska utvecklingen förändras över tid. Den ena av de danska informanterna tar upp denna problematik och hur det påverkar Rigsarkivets arbete.

Der vi begynde modtage geodata var vi faktisk ikke helt færdig med at lave vores egne procedurer for hvordan vi vil håndtere det [...]. Jag vil ønske at vi hade haft bedre tid til det. Så næste gang nogen kommer og siger "Nu skal ni begynde at modtage 3D, vectorgrafik" så vil jag sige "Vente til vi har tid!"

Informant DK1

Kraven är alltså stora från den sociala praktiken där förändringar sker aktivt. Det gör att tiden inte räcker till på Rigsarkivet för att vara helt redo för mottagandet av nya format när det väl sker. En annan aspekt av att det danska Rigsarkivet inte hinner med den tekniska utvecklingen kan bero på deras föreskrifter om att digitalt material tas emot vart femte år. Det kan resultera i att nya etablerade format behöver följa med arkivleveranserna, men att arkivsystem ännu inte har blivit redo för dem. Eftersom arkivleveranser i Sverige är reglerade utifrån myndigheternas behov kan arkivhandlingarna vara något äldre. Det kan samtidigt betyda att svenska Riksarkivet är mer redo att ta emot nyetablerade format då det är dags för leverans.

Då frågan om hur etablerade begrepp inom arkivvärlden behöver ändras eller uppdateras för att passa för arbetet med e-arkiv är de danska informanterna eniga. Informant DK2 ser inte någon anledning att ändra i handlingsbegreppet, vilket även informant DK1 instämmer i. Informant DK1 förklarar vidare att information är information oavsett om den är digital eller analog, och att det digitala inte ska göras till något "exotiskt speciellt". Informant SE2 diskuterar handlingsbegreppet som knepigt, då det i en digital kontext kan talas om potentiella handlingar. Potentiella handlingar är handlingar som kan göras till möjliga sammanställningar i en digital miljö av myndigheters information (Riksarkivet 2006, s. 11). Däremot resonerar informanten att fördjupa sig filosofiskt kring handlingsbegreppet, men anser att det skulle försvåra det praktiska arbetet med handlingar (informant SE2). Det kan tyda på att de begrepp som är etablerade fungerar även vid ett ökat arbete med e-arkiv och dess praktiska lösningar.

10 Avslutande kommentarer

10.1 Slutsatser

Studier av nationella arkivjuridiska regelverk, inklusive riksarkivens egna föreskrifter, har gett oss en uppfattning om vilka bestämmelser som kan ha relevans för frågor rörande e-arkivlösningar. Dessa arkivjuridiska regelverk befinner sig i denna studie på textnivån i Faircloughs tredimensionella modell. Texterna konsumeras i den diskursiva praktiken, det vill säga av de arkivarieprofessionella vid svenska och danska riksarkiven. Dessutom kan de arkivarieprofessionella också producera text som blir del av den arkivjuridiska rättsordningen, genom författande av föreskrifter. Intervjuer med anställda vid respektive riksarkiv har bidragit med de arkivprofessionellas uppfattning. Därmed har deras bild av vilken grad arkivarieprofessionen har möjlighet att påverka införandeprocessen av valda e-arkivlösningar, men även hur nationella arkivjuridiska regelverk påverkar e-arkivlösningarna, förmedlats. Det ska dock nämnas att då informanterna är anställda vid institutionerna kan de därför ha ett intresse av att svara på ett visst sätt. Dessutom kan vi inte vara säkra på om de mönster vi ser och de slutsatser vi drar baserade på de fyra informanternas svar speglar verksamheten i stort. Hade vi valt att intervjua fler personer hade vi möjligtvis fått ett annat mönster i resultat och analys.

Genom att tillämpa Faircloughs tredimensionella modell kan relationerna mellan de olika dimensionerna text, diskursiv praktik och social praktik förklaras. På textnivån befinner sig de nationella arkivjuridiska regelverken, som konsumeras av riksarkiven i den diskursiva praktiken. Dessutom producerar riksarkiven text genom författandet av föreskrifter, och i Danmark finns ett större inflytande då de arkivarieprofessionella är delaktiga i att skriva utkast till arkivloven och arkivbekendtgørelsen. Det finns även en kontext i vilken riksarkiven verkar, det vill säga den sociala praktiken. På den sociala praktikens nivå befinner sig aktörer som EU, och myndigheter, men även teknisk utveckling samt förvaltningspolitik, vilket är aspekter som har påverkan och påverkas av de andra nivåerna i modellen. Den sociala praktiken har, genom EU:s inflytande och direktiv, en påverkan på den diskursiva praktiken hos både det danska och svenska riksarkivet. Det har framkommit av intervjuerna att den tekniska utvecklingen gör att föreskrifter måste uppdateras, och den tekniska utvecklingen motiverar även e-arkivlösningarnas relevans. Nationella lagar med relevans för arkiv är dock inte lika påverkade av denna utveckling då de är av en mer allmän karaktär, i båda länderna. Däremot kan den tekniska utvecklingen förändras snabbare än vad de mer detaljrika föreskrifterna hinner uppdateras. Detta får praktiska konsekvenser då nya format ska tas emot av det danska Rigsarkivet eftersom de inte är förberedda att hantera formaten. Trots den tekniska utvecklingen finns det en gemensam tanke hos samtliga informanter om att de begrepp som etablerats i en analog värld inte direkt behöver förändras för en digital värld.

Det kan även sägas att e-arkivbegreppet saknar en entydig definition. Informanternas definitioner av vad en e-arkivlösning är varierar, och inget av riksarkiven har definierat begreppet e-arkiv i sina dokument. Dessutom används snarare begreppet IT-system i Danmark, ett begrepp som är mer lättförståeligt för myndigheterna. Myndigheternas behov har således betydelse. Den svenska lagstiftningen som gäller för arkiv, exempelvis arkivlagen, är en ramlag och med andra ord av generell karaktär. Därmed krävs komplement, vilket finns i arkivförordningen, men även Riksarkivet har laglig rätt att författa föreskrifter. Därigenom har Riksarkivet ett inflytande vid arbetet med e-arkivlösningar och vad den sociala praktiken ska göra. Samtidigt som myndigheterna påverkas av den lagstiftning som finns har de en viss frihet i hur föreskrifterna ska tillämpas, något som framgår från intervjuerna med de svenska informanterna. Även en av de danska informanterna bekräftar att myndigheterna har viss möjlighet till tolkning vad gäller implementering av system. De svenska föreskrifterna beskriver *vad* som ska göras, men inte *hur* enligt de svenska informanterna. I Danmark finns tydligare bestämmelser och en ökad kontroll från det danska riksarkivet. Rigsarkivet måste godkänna system som används av myndigheterna innan de tas i bruk, och leverans till Statens Arkiver ska i regel ske med fasta tidsintervall, efter fem år. I Sverige saknas motsvarande bestämmelser, och vad gäller leverans ska istället en överenskommelse träffas mellan levererande och mottagande part. Detta innebär att Rigsarkivet har mer kontroll över myndigheterna. I Sverige har myndigheterna själva ansvar för vården av sitt arkiv, vilket fastställs i arkivlagen, samtidigt som det svenska Riksarkivet ändå har ett övergripande ansvar på nationell nivå.

Arkivarieprofessionen har stöd i lagstiftningen i båda länderna i att utöva inflytande genom författandet av föreskrifter, vilka fungerar som ett komplement till den nationella arkivlagstiftningen. Det som skiljer sig åt mellan länderna är att det i den danska lagstiftningen finns en ansvarsdelegering på personnivå, till rigsarkivarien och till kulturministern. Det finns med andra ord en viss hierarki i den danska arkivsfären. I den svenska lagstiftningen är det istället Riksarkivet som myndighet vilken delegeras ansvar över nationella arkivfrågor inom framför allt statlig sektor. Dessutom har danska Rigsarkivet, som tidigare har nämnts, större kontroll över myndigheternas arkivbildning, medan de svenska myndighetsarkiven med stöd i arkivlagen själva ska stå för vården av sitt arkiv, vilket gäller i en digital kontext. Den arkivjuridiska rättsordningen ger således ett ansvar och inflytande till riksarkiven att ställa krav på myndigheter. Arkivjuridisk diskurs påverkar därför även e-arkivbildningen. Dessutom måste riksarkiven, likt myndigheterna, förhålla sig till lagstiftningen. Arkivarieprofessionen har inflytande på myndigheterna, med stöd i lagstiftning, genom riksarkivens rätt att författa föreskrifter. Därför kan det talas om att arkivarieprofessionen har ett inflytande, vilket går att koppla samman med ett visst maktutövande. Genom produktion av arkivjuridiska regelverk på textnivå, som konsumeras av myndigheter och arkivarieprofessionen i social praktik respektive diskursiv praktik, upprätthålls en arkivjuridisk rättsordning.

Ytterligare en aspekt som har framkommit är att föreställningen om vad en arkivarie är skiljer sig åt mellan länderna. Det saknas i Danmark en motsvarighet till den svenska disciplinen arkivvetenskap, och det finns inte heller någon renodlad arkivarieutbildning i Danmark. Arkivutbildningen i Danmark rör sig om kortare

kurser som del i historieämnet. En arkivarie är i den danska kontexten någon som arbetar på arkiv, och bakgrunden som historiker är något som värdesätts. Båda ländernas informanter talar dock om vikten av att arkivarien besitter åtminstone teoretiska tekniska kunskaper, eller att det finns en kombination arkivarie- och tekniska kompetenser hos personalstyrkan. I Danmark finns möjligheten för en arkivarie att internutbilda sig för att få nödvändiga tekniska kunskaper. De svenska informanterna nämner inte historiebakgrunden i samband med arkivarieprofessionen, utan talar istället om vilka kompetenser arkivarien ska ha: kunskaper i att strukturera information för att göra den användbar och återsökbar. En av de svenska informanterna är av uppfattningen att arkivarieprofessionen har fått en ökad betydelse, vilket förklaras bero på den ökade mängden information. På grund av den tekniska utvecklingen och den ökade mängden digital information har arkivprofessionen en viktig roll i att informationen hos arkiv bevaras och görs återsökbar.

De svenska offentliga arkiven genomsyras av handlingsoffentligheten, då denna är en grundlagstiftad rättighet för varje svensk medborgare. Handlingar blir, enligt svensk lagstiftning, allmänna då de har inkommit eller upprättats hos en myndighet. I Danmark gäller däremot som regel att handlingar blir allmänna efter 20 år, men det finns ändå möjlighet att få tillgång till handlingarna. En annan skillnad mellan de två ländernas lagstiftning är att de för arkiven relevanta lagarna gäller under olika förutsättningar i Danmark.

Slutligen kan också sägas att riksarkivens verksamhet inte står opåverkad av ekonomiska faktorer. Ekonomi är ytterligare ett avseende inom den sociala praktiken som påverkar den diskursiva praktiken och riksarkivens arbete med e-arkivlösningar.

10.2 Förslag till vidare forskning

Att jämföra hur arkivinstitutioner styrs i olika länder och hur det påverkar det praktiska arbetet för arkivarieprofessionen har bidragit till ny kunskap om vilka likheter och skillnader det kan finnas kring synen på arkiv mellan exempelvis grannländer. Det har även gett en bild över vilken betydelse den nationella rättsordningen har för statlig verksamhets e-arkivbildning. Samtidigt har ämnet väckt många frågor och tankar hos oss under arbetets gång, vilka alla inte har kunnat täckas med hjälp av denna uppsats. Det öppnar upp för vidare forskning utifrån olika aspekter.

Arkivjuridik som ämne är relativt utforskat ur ett praktiskt såväl som ett jämförande perspektiv mellan nationer. Vår uppsats har fokuserat på att övergripande kartlägga den rättsordning som styr vid införandet av elektroniska arkivlösningar i Sverige och Danmark. Intressant hade varit att djupare studera enskilda lagar och vilken inverkan det får på arbetet med arkiv, exempelvis personuppgiftslagarna som framstår ha en viktig betydelse för utvecklingen av e-arkiv. En fortsatt jämförelse mellan olika länders lagstiftning och arkivverksamhet uppmuntras också, där övriga nordiska länder som studieobjekt kan vara en utgångspunkt.

Under våra intervjuer frågade vi om EU:s inverkan på nationell arkivbildning för att kunna få en överblick för vilka aktörer som finns i den sociala praktiken. Bland

intervjusvaren diskuteras EU:s ökande inflytande över hur arkiv kan övergå från att styras av nationella regler till EU:s regler. Frågor kring problematik mellan lagstiftning kring medlemsländers arkivhantering och EU:s intressen är något som det kan forskas vidare om.

Att arkivarieyrket blivit professionaliserat i Sverige har vi sedan tidigare varit medvetna om, såväl som den utbredda högre utbildningen av arkivvetenskap både i Sverige och internationellt. Däremot uppmärksammandes det också under intervjuerna med de danska informanterna att ett annorlunda synsätt på arkivarieprofessionen finns i Danmark. En arkivarie i Danmark förklarades som en person som jobbar på arkiv. Det beror på att, som tidigare nämnts, en renodlad arkivarieutbildning inte finns i Danmark på samma vis. Den här skillnaden mellan hur det går att utbilda sig till arkivarie är ett ämne vi gärna hade kunnat fördjupa oss i. Relaterat till utbildningen av en profession är bilden av den faktiska arkivarieprofessionen. Inom arkivteorin finns ett definitioner över vad som definierar en arkivarie (eller i en anglosaxisk kontext records manager, eller archivist). Därför är vidare forskning om relation mellan utbildning och profession ytterligare ett förslag.

Källförteckning

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Asher, R. E. & Simpson, J. M. Y. (red.) (1994). *The encyclopedia of language and linguistics*. 1. uppl. Oxford: Pergamon Press.

Askergrén, K. (red.) (2009). *E-arkivera rätt: sju perspektiv på hantering av digital information med hjälp av OAI*. Stockholm: Näringslivets arkivråd.

BEK nr 591 af 26/06/2003. *Bekendtgørelse om offentlige arkivalier og om offentlige arkivers virksomhed*.

BEK nr 1007 af 20/08/2010. *Bekendtgørelse om arkiveringsversioner*.

Berger, J. B. & Andersen, K. N. (2013) *Digital kommunikation med den offentlige sektor: Styrelser og statslige institutioner. Delrapport 2*. Aalborg: Universitetet.

Tillgänglig på internet:

http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/17240/1/Digital_kommunikation_med_den_offentlige_sektor_delrapport2.pdf [Hämtad 2015-04-21]

Bergström, G. & Boréus, K. (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bergström, G & Boréus, K. (2005). Diskursanalys. I Bergström, G & Boréus, K (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 305-362.

Bogdan, M. (2015). *Rättsordning*.

[http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/rättsordning](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/rattsordning) [2015-04-24]

Bohlin, A. (2010). *Offentlighetsprincipen*. 8. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Boréus, K. (2011a), Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen, I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber, ss. 150-164.

Boréus, K. (2011b). Texter i vardag och samhälle, I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber, ss. 131-149.

- Brante, T. (2015). *Profession*.
<http://www.ne.se/upplagsverk/encyklopedi/lang/profession> [2015-05-18]
- Bäckström, P. (2012). *Vad är ett E-arkiv?: En fallstudie på E-arkiv Stockholm*.
 Magisteruppsats, Uppsala Universitet. Uppsala: Universitetet.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (2007). Inledning, I Börjesson, M. & Palmblad, E. (red.) *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber, ss. 7-28.
- CIR nr 24 af 08/03/2002. *Cirkulære om anmeldelse og godkendelse af elektroniske journaler og elektroniske dokumenthåndteringssystemer*.
- CIR nr 9290 af 21/06/2013. *Cirkulære om anmeldelse og godkendelse af it-systemer*.
- Clair, A. & Nylin, M. (2007). *Digitala arkivsystemens påverkan på arkivarbete i offentlig förvaltning*. Kandidatuppsats, Informatik, Lunds universitet. Lund: Universitetet.
- Dalsten Sørensen, J. & Hielmerone, H. von (2015). *Digital bevaring og lovgivning*.
<http://digitalbevaring.dk/relevante-love/#arkiv> [2015-04-02]
- Datatilsynet (2015). *Om Datatilsynet*. <http://www.datatilsynet.dk/om-datatilsynet/datatilsynet/> [2015-05-22]
- Duranti, L. (2001). The impact of digital technology on archival science. *Archival Science*, 1(1), ss. 39-55.
- E-delegationen (2014). *Kort om e-delegationen*. <http://www.edelegationen.se/Om-oss/Kort-om-E-delegationen/> [2015-04-28]
- Engvall, T. (2013). *Nyckeln till arkiven: En kritisk diskursanalytisk studie om interoperabilitet och kollektivt minne*. Masteruppsats, Arkiv- och informationsvetenskap, Mittuniversitetet. Härnösand: Universitetet.
- Eriksson, M. & Sjölen Hermansson, L. (2014). *Offentlighetsprincipen: elektroniskt utlämnande av allmänna handlingar*. Kandidatuppsats, Rättsvetenskap, Handelshögskolan vid Karlstad universitet. Karlstad: Universitetet.
- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2011). Intervjuer, I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber, ss. 36-57.
- ES Solutions (2010). *ESSArch 2.0.0 hos Riksarkivet*.
<http://www.essolutions.se/ESSArch%202.0.0%20hos%20Riksarkivet> [2015-05-20]
- Fairclough, N. (2010). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. 2. uppl. Harlow: Longman.
- Finansdepartementet (2009). *Vidareutnyttjandet av handlingar: genomförande av PSI-direktivet (Ds 2009:44)*. Stockholm: Finansdepartementet, Regeringskansliet.

Tillgänglig på internet:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/26/77/4cb8b630.pdf> [Hämtad 2015-05-25]

Föreningen för arkiv och informationsförvaltningen (2015) *Nordiska arkivdagar i Köpenhamn*. <http://fai.nu/nordiska-arkivdagar-kopenhamn/> [2015-04-29]

Geijer, U., Lenberg, E. & Lövblad, H. (2013). *Arkivlagen: en kommentar*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Gränström, C., Lundquist, L. & Fredriksson, K. (2000). *Arkivlagen: bakgrund och kommentarer*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Hallberg, P. (2015). *Genre*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/genre> [2015-05-19]

Hermerén, G., Gustafsson, B. & Pettersson, B. (2011). *God forskningssed* (Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011). Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed> [Hämtad 2015-04-12]

Hermerén, G. (2015a). *Praxis*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/praxis> [2015-05-20]

Hermerén, G. (2015b). *Kontingent*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/kontingent> [2015-05-19]

Högskoleverket (2008). *Granskning av utbildningarna inom kulturvård och ABM-området: nationell bild*. Rapport 2008:45 R. Tillgänglig på Internet: <http://www.uka.se/download/18.1ff6bf9c146adf4b4966db/1404206983315/0845R+Granskning+av+utbildningarna+inom+kulturv%C3%A5rd+och+ABM-omr%C3%A5det.pdf> [Hämtad 2015-04-21]

Iacovino, L. & Todd, M. (2007). The long-term preservation of identifiable personal data: a comparative archival perspective on privacy regulatory models in the European Union, Australia, Canada and the United States. *Archival Science*, 7(1), ss. 107-127.

Informationshanteringsutredningen (2015). *Myndighetsdatalag: slutbetänkande* (SOU 2015:39). Stockholm: Justitiedepartementet.

International Council on Archives (2000). *ISAD(G): General International Standard Archival Description*. 2. uppl. Ottawa: International Council on Archive. Tillgänglig på Internet: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD(G).pdf) [Hämtad 2015-05-20]

Kristiansson, G. (2002). *Långsiktigt bevarande av digital arkivinformation* (bilaga 2 till Arkivutredningen *Arkiv för alla: nu och i framtiden*, SOU 2002:78), Stockholm: Kulturdepartementet.

Kulturdepartementet (2009). *Tid för kultur*. (Regeringens proposition 2009/10:3). Stockholm: Regeringskansliet.

Kulturministeriet (2001). *Betænkning om revision om arkivloven* (Betænkning nr. 1404). København: Kulturministeriet.

Kulturministeriet (2007). *Ændring af arkivloven skaber endnu større åbenhed* (Pressmeddelelser 28 februar 2007) <http://kum.dk/nyheder-og-presse/pressemeddelelser/nyheder/aendring-af-arkivloven-skaber-endnu-stoerre-aabenhed/1/1/> [2015-03-25]

Kulturministeriet (u.å). *Statens Arkiver*. <http://kum.dk/om-ministeriet/organisation-og-institutioner/styrelser/statens-arkiver/> [2015-04-22]

Lavoie, B. F. (2004) *The Open Archival Information System Reference Model: Introductory Guide*. http://www.dpconline.org/docs/lavoie_OAIS.pdf [2015-04-15]

LBK nr 433 af 22/04/2014. *Bekendtgørelse af forvaltningsloven*.

LBK nr 1035 af 21/08/2007. *Bekendtgørelse af arkivloven*.

Lee, C. A. (2014). Digital Forensics Meets the Archivist (And They Seem to Like Each Other). *Provenance, Journal of the Society of Georgia Archivists*, 30(1), ss. 3-7.

Lindh, B. (1998). Ny internationell etikkod för arkivarier. *Arkiv, samhälle och forskning*, (1), ss. 57-60.

LOV nr 429 af 31/05/2000. *Lov om behandling af personoplysninger*.

LOV nr 606 af 12/06/2013. *Lov om offentlighed i forvaltning*.

Lybeck, J. (2003). Archival Education in Scandinavia. *Archival Science*, 3(2), ss. 97-116.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) & Riksarkivet (2012). *Vägledning för processororienterad informationskartläggning*. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Tillgänglig på internet: <http://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/V%C3%A4gledning%20f%C3%B6r%20processororienterad%20informationskartl%C3%A4ggning.pdf> [Hämtad 2015-05-22]

Neumann, I. B. (2003). *Mening, materialitet, makt: en introduktion till diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, M. K. & Lundqvist, T. (2010). *Strategier för digital bevaring och långtidslagring: en studie i kontroll av ettor och nollor*. Masteruppsats, Arkivvetenskap, Lunds universitet. Lund: Universitetet.

Norberg, E. (2003). A Nordic Archival Tradition. *Archival Science*, 3(2), ss. 85-95.

Nordisk Arkivnyt (u.å.a.). *Nordisk Arkivnyts formål*. <http://arkivnyt.nu/formal/> [2015-04-29]

Nordisk Arkivnyt (u.å.b.). *Nordisk Arkivnyt 1956-2006*. <http://arkivnyt.nu/historie/> [2015-04-29]

Pearce-Moses, R. (2005). *A Glossary of Archival and Records Terminology*. The Society of American Archivists: Chicago. Tillgänglig på Internet <http://files.archivists.org/pubs/free/SAA-Glossary-2005.pdf> [Hämtad 2015-04-21]

Petersen, L. M., Kristmar, K. V., Hall-Andersen, M., Engel, R. & Statens Arkiver (2006). *Arkivhåndbog for statslige myndigheder, fra informationer til arkivalier*. Köpenhamn: Statens Arkiver.

RA-FS 1991:1. *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om arkiv hos statliga myndigheter*. Stockholm: Riksarkivet.

RA-FS 2008:4. *Föreskrifter om ändring i Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 1991:1) om arkiv hos statliga myndigheter*. Stockholm: Riksarkivet.

RA-FS 2009:1. *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om elektroniska handlingar (upptagningar för automatiserad behandling)*. Stockholm: Riksarkivet.

RA-FS 2009:2. *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om tekniska krav för elektroniska handlingar (upptagningar för automatiserad behandling)*. Stockholm: Riksarkivet.

Rigsarkivet (u.å.a.). *Kontakt Rigsarkivet*. <https://www.sa.dk/aflevering-arkivet/rigsarkivet> [2015-04-22]

Rigsarkivet (u.å.b.). *Om Rigsarkivet*. <https://www.sa.dk/om/organisation/om-rigsarkivet> [2015-04-21]

Rigsarkivet (u.å.c.). *Indsamling og bevaring*. <https://www.sa.dk/om/organisation/indsamling-bevaring> [2015-04-23]

Rigsarkivet (u.å.d.). *Strategi for arkivering af digitalt skabte arkivalier* (Strategiskt dokument). Köpenhamn: Rigsarkivet. Tillgänglig på Internet: <https://www.sa.dk/wp-content/uploads/2015/02/strategi-digitalt-skabte-arkivalier-2015.pdf> [2015-04-21]

Riksarkivet (2002). *Sekretess i folkbokföringen vid utlämnande av uppgifter från landsarkiven* (Rapport 2002:1). Stockholm: Riksarkivet. Tillgänglig på internet: <http://riksarkivet.se/Sve/Publikationer/Filer/sekretess.pdf> [Hämtad 2015-04-21]

Riksarkivet (2006). *Elektroniskt underskrivna handlingar* (Rapport 2006:1). Stockholm: Riksarkivet. Tillgänglig på internet: <http://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/elektroniskt-underskrivna-handlingar.pdf> [Hämtad 2015-06-01]

- Riksarkivet (2011). *Förstudie om e-arkiv och e-diarium - Bilagor*. Stockholm: Riksarkivet. http://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/Projekt/Forstudie_e-arkiv_e-diarium_Bilagor.pdf [2015-04-21]
- Riksarkivet (2015a). *Om oss*. <http://riksarkivet.se/om-oss> [2015-04-27]
- Riksarkivet (2015b). *Historik*. <http://riksarkivet.se/historik> [2015-04-22]
- Riksarkivet (u.å.a). *Projekt e-arkiv och e-diarium, eARD gör det enklare att följa sina ärenden*. http://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/Projekt/eARD_informationstext.pdf [2015-04-28]
- Riksarkivet (u.å.b). *Projekt e-arkiv och e-diarium* (Informationsblad). Stockholm: Riksarkivet. Tillgänglig på internet: <http://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/Projekt/Infoblad%20eARD.pdf> [Hämtad 2015-05-22]
- Runardotter, M. (2007). *Information Technology, Archives and Archivists: An Interacting Trinity for Long-term Digital Preservation*. Licentiatuppsats, Systemvetenskap, Luleå tekniska universitet. Luleå: Universitetet.
- Samson, D. (2009). De funktionella komponenterna i ett e-arkiv enligt OAIS. I Askergren, K. (red.) *E-arkivera rätt: sju perspektiv på hantering av digital information med hjälp av OAIS*. Stockholm: Näringslivets arkivråd. ss. 155-185.
- SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordning*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 1986:223. *Förvaltningslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 1998:204. *Personuppgiftslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 1990:782. *Arkivlag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 1991:446. *Arkivförordning*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2003:460. *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 2009:1593. *Förordning med instruktion för Riksarkivet*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2010:566. *Lag (2010:566) om vidareutnyttjande av handlingar från den offentliga förvaltningen*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Shepherd, E. & Yeo, G. (2003). *Managing records: a handbook of principle and practice*. London: Facet Publishing.
- Silverman, D. (2010). *Doing qualitative research: a practical handbook*. 3. uppl. London: Sage.

- Sjöberg, A. (2014). *E-arkiveringen hos stadsarkiv: Mellanarkivlösning i sitt sammanhang*. Masteruppsats, Arkivvetenskap, Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Uppsala: Universitetet.
- Sjöberg, D. (2009). Förändringens dilemma: En diskursanalys av synen på den digitala utvecklingen. *Arkiv, samhälle och forskning*, (1), ss. 6-25.
- Statens arkiv (2007). *Härifrån till evigheten?: Bevarandestrategi för Statens arkiv*. (Bevarandestrategi maj 2005/rev 2007). Stockholm: Statens arkiv.
- Statens Arkiver (2012a). *Vejledning til aflevering af dokumenter fra it-systemer til Statens Arkiver*. Köpenhamn: Statens Arkiver.
- Statens Arkiver (2012b). *Brugermanual SOFIA 2.1: til brugere der anvender fælles log in på læsesalen* (Statens Arkivers program til visning af digitale arkivalier juli 2012). Köpenhamn: Statens Arkiver.
- Statens Arkiver (2013). *Vejledning til bekendtgørelse om arkiveringsversioner*. Köpenhamn: Statens Arkiver.
- Statens Servicecenter (2013). *Statens Servicecenter e-arkiv & e-diarium* (Förstudierapport). Gävle: Statens Servicecenter.
- Stenberg, A. & Nezwal De Maré, L. (2014) *Kvalifikationskrav på arkivarier: en undersökning av svenska myndighetsarkiv*. Masteruppsats, Arkivvetenskap ABM, Lunds universitet. Lund: Universitetet.
- Svensson, P. & Ahrne, G. (2011). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber, ss. 19-33.
- Sveriges Kommuner och Landsting (u.å.a). *Om SKL*. <http://skl.se/tjanster/omskl.409.html> [2015-05-19]
- Sveriges Kommuner och Landsting (u.å.b). *E-arkiv*. <http://skl.se/naringslivarbetedigitalisering/digitalisering/earkiv.350.html> [2015-04-27]
- The Consultative Committee for Space Data Systems, CCSDS. (2012). *Reference model for an Open Archival Information System (OAIS). Recommended Practice CCSDS 650.0-M-2*. Magenta book. Washington DC: The Consultative Committee for Space Data Systems Secretariat. <http://public.ccsds.org/publications/archive/650x0m2.pdf> [2015-04-15]
- Thomassen, T. (2001). A First Introduction to Archival Science. *Archival Science*, 1(4), ss. 373-385.
- Wilhelmson, L. & Hedman, D. (2013). *Vision och praktik: en studie av hur e-arkiv inom offentlig förvaltning har anpassats för användning*. Masteruppsats, Arkivvetenskap, Lunds universitet. Lund: Universitetet.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*.
Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1 Intervjuformulär

YRKESMÄSSIG BAKGRUND

- a. Hur länge har du arbetat på Riksarkivet/Rigsarkivet?
- b. Vilka uppgifter och ansvarsområden har du? Hur ser en vanlig dag ut på jobbet?
- c. Vilken slags utbildning har du? I vad?
- d. På vilket sätt arbetar du med e-arkivlösningar?

E-ARKIVLÖSNINGAR

- a. Hur skulle du definiera e-arkiv? Vad är det enligt dig?
- b. Vad använder ni på Riksarkivet/Rigsarkivet för e-arkivlösning?
- c. Hur hanteras era internt (av Riksarkivet/Rigsarkivet) skapade digitala handlingar?
- d. Hur hanteras ert mottagna digitala material? Vilka system och strategier har ni för digitalt långtidsbevarande?
- e. Vilka rekommendationer har ni för leverans av digitala handlingar/arkivalier, vad gäller exempelvis tid och format? Gäller samma rekommendationer för pappershandlingar som digitala handlingar? Vem fattar beslut om lämplig leveransprocess?
- f. Vem är den främsta brukaren e-arkivlösningen riktar sig till? Är e-arkivlösningen skapad i syfte för internt eller externt bruk?
- g. Finns det en utveckling av e-tjänster för medborgarna i deras kommunikation med offentlig förvaltning? Hur påverkar i så fall denna utveckling Rigsarkivet/Riksarkivet hantering av denna typ av elektroniska handlingar?

JURIDISKA REGELVERK

- a. Vilka lagar och föreskrifter anser du har påverkan på Riksarkivets/Rigsarkivets e-arkivlösning? Hur påverkar lagarna och föreskrifterna e-arkivlösningen?
- b. Har EUs förordningar någon påverkan för arbetet med e-arkivlösningar?
- c. Ur ett arkivarieprofessionellt perspektiv - finns det något i de nationella lagarna som skulle behöva justeras för arbetet med e-arkiv?

d. Påverkas, utformas och uppdateras Riksarkivets/Rigsarkivets egna föreskrifter (RA-FS, bekendtgørelse) på grund av den tekniska utvecklingen i anslutning till e-arkiv, och på vilket sätt?

- I vilken grad används de för att specificera den nationella lagstiftningen?
- Vilken roll har Riksarkivets/Rigsarkivets anställda vid författandet av sådana föreskrifter?

e. Lämnar den nationella lagstiftningen frihet till tolkning för hur verksamheten ska arbeta med e-arkiv? Har arkivarien tolkningsmöjligheter i sitt arbete?

f. Hänger lagstiftningen med i teknikutvecklingen?

- Finns det några begrepp, ex. handling/arkivalier, som skulle behöva omdefinieras i ett e-arkivperspektiv?

g. Vilket inflytande har Riksarkivet/Rigsarkivet som myndighet över den elektroniska arkivbildningsprocessen vid offentliga arkiv? Rör det sig om rekommendationer eller krav? Hur stor påverkan har aktörer runtomkring för Riksarkivet/Rigsarkivets inflytande och uppdrag?

h. Hur hanterar ni utlämningen av digitala handlingar/arkivalier till allmänheten?

ARKIVARIEPROFESSIONEN

a. Vad är en arkivarie enligt dig?

b. Vilken betydelse och inverkan har arkivarien vid införandet av e-arkivlösningar? Vilka kompetenser krävs hos de som arbetar med e-arkiv vid införandet av e-arkivlösningar?

c. Vilken roll och vilket inflytande har du haft vid införandet av e-arkivlösningar? Hur och var i organisationen tas beslut om e-arkivlösningar?

d. Upplever du att de juridiska regelverken är förenliga med den praxis du arbetar inom?

- Är det något i de juridiska regelverken eller arkivpraxis som skulle kunna ändras för att optimera arbetet med e-arkivlösningar?

Bilaga 2 Arbetsfördelning

Uppsatsen har i största möjliga mån skrivits av båda författare med viss fördelning. Sofie Lindberg har haft huvudansvaret för metodkapitlet och dansk lagstiftning. Sofia Sjöholm har haft huvudansvaret för teori och svensk lagstiftning. Båda författare har deltagit och utformat dessa kapitel. I resterande kapitel har arbetet varit jämnt fördelat.